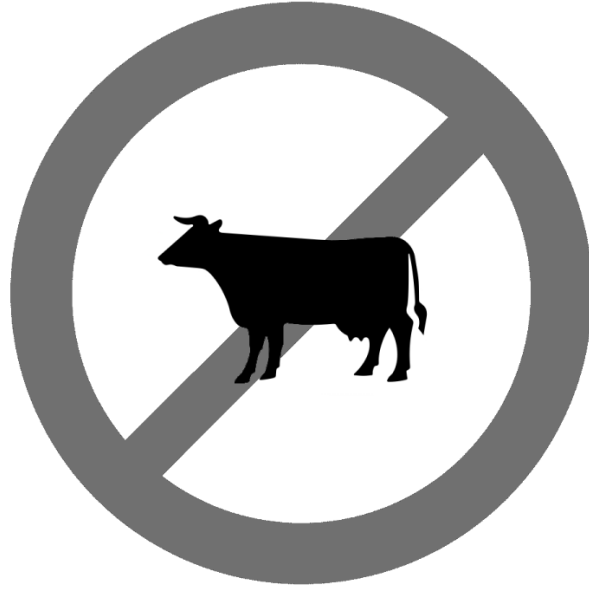

Kuran'a Göre Vejetaryenlik/Veganlık ve Hayvanseverlik

Selim Çalışkan
gerceginkitabi.com
selimcaliskan@mail.com
Aralık 2018

İçindekiler

Konuyu Neresinden Tatalım?	3
“Hayvan Hakları”	4
Hak ve Sorumluluk Dengesi	9
Hayvanların Sorumlulukları	11
Acı Çekme Kapasitesinin Hakla İlgisi	13
Sokak Hayvanlarını Besleyelim Mi?	15
Mültecilere Kapılarımızı Açalım Mı?	18
Hayvanseverlik Her İnsanda Yok Mudur?	19
Hayvanlar Kutsal Olabilir Mi?	22
Hayvan Hakları Fikri Nereden Türedi?	23
Tanrı Yoksa Nesnellik Yoktur	36
Sokak Hayvanları Mevzuatı	40
“Bize Bundan Başka Kuran Getir”	43
“Sokak hayvanlarına mama veriyoruz, bize bağışta bulunun...”	46
Etyemez Takıyeciliğin Özeti	49
İnsanın Hayvana Nasıl Davrandığı Ahlakın Konusu Değil Midir?	50
Yargı: Etyemezlik Kuran’a Uygun Mu /Caiz Mi?	53
1) Etyemezliğin Caizliği	53
2) Hayvanları Haram Etmek	57
3) “İnsan Hayvandır” veya “Hayvanlar Birer Kişidir” Demek	64
4) Hayvanlara Haksızlık Etmek	66
5) Kuran’da Hayvan Hakları	66
Meleklerle İlgili Bir Öneri	70
Büyük Resim	72
Tanrı’yla Kavgalı Olmak	75
Her Ağacın Meyvesi	77
Bu Yazı Neden Bu Kadar Uzun?	80

Dilbilgisi notu: Hayvansever sözcüğü TDK'nin yazım kılavuzlarında ayrı yazılıyor. Türkçenin kuralı, anlam değişimine uğramış tamlamaların bitişik yazılmasıdır. Hayvanseverliği tanımlayan nitelik, bu iki sözcüğün anlattığı eylem değildir. Hayvanseverlik, tıpkı komünistlik veya feministlik gibi özel bir ideoloji olmuştur. Sözcük artık hayvanları sevenleri temsil etmez, ideolojinin bilinçli veya bilinçsiz eylemcilerini temsil eder. İnsanlar normal olarak hayvanları zaten severler. Ancak hayvanseverlik bu sevginin dışında, bu sevgiden görece bağımsız bir ahlak öğretisine veya dine dönüşmüştür. Eşkoşucu sözcüğünü bitişik yazmayı önerdiğim gibi, hayvansever sözcüğünün de bitişik yazılması gerektiğini düşünüyorum. Vegan sözcüğü Türkçeleşmiş olmadığı için her yerde eğik (italik) harflerle yazıyorum. Bunun ve vejetaryen sözcüğünün yerine etyemez sözcüğünün kullanılmasını öneriyorum. Kuran bağlamları dili doğru kullanmakla yükümlüler.

Çeviri notu: Ayrıca belirtmediğim sürece Ali Rıza Safa'nın Kuran çevirisini kullanıyorum. Köşeli parantezler benim eklemelerimdir.

Bu yazıda etyemezlik ve hayvanseverlik konusunda vereceğim yargıyı bütünsel bir felsefi ve dinsel çerçeveye oturtmaya çalışacağım. Böylece etyemezlik ve hayvanseverlik ile ilgili sorularla sınırlı kalmayacak, daha pek çok güncel soruya tek seferde, bütünsel bir yanıt verme durumunda olacağımı umuyorum. Bu yazının çok yakın gelecekte karşımıza "Kuran yorumu" olarak çıkacak ve etyemezliği övecek olan yıkıcı yayınlardaki boş iddiaların büyük bir bölümünü çürüteceğini umuyorum.

Konuyu Neresinden Tatalım?

Etyemezlik konusunda doğru bir yargıya varmak için etyemezlik davranışının altındaki güdülenmeyi anlamamız gerekir. Bu güdülenme büyük ölçüde duygusaldır. Duygusal olarak verdiğimiz kararlara, karar vermenin ardından akılcı açıklamalar aramamız doğaldır. Bunu sağlıklı düşünebilen insanlar da yaparlar. İnsanda vicdan, gönül ve benzer adlar verdiğimiz itkiler var. Kararlarımızın çoğunu bu itkilere boyun eğerek veririz. Bu itkilere karşı gelmek olanaklıdır ancak bu bilinçli bir çaba göstermeyi, eleştirel düşünebilmeyi ve görece güçlü bir istence (iradeye) sahip olmayı gerektirir.

Bir etyemez, ahlaki anlamda et yememe kararını bilinçli veya bilinçsiz olarak verdiğinde bu kararı yorucu bir eleştirel düşünme sürecinin sonunda vermemiş olabilir. Basitçe, et yememenin kendini daha mutlu edeceğini düşünmüş olabilir. Daha sonra verdiği kararı akılcı bir tabana oturtmaya çalışmış olabilir. Önce ahlaki /vicdani bir karar verip sonra kararı akılcılaştırmaya çalışmak normaldir. Nedeni, vicdan benzeri adlarla andığımız ve kaynağını hemen söyleyemediğimiz içsel itkililerdir.¹

Bu nedenle konuyu etyemezlik akımını yaratan güdülenmeyi inceleyerek tartışmak gerekir. O güdülenme, hayvan hakları fikridir. Konuyu beslenme sağlığına veya küresel ısınmaya getirenler

¹ http://infogalactic.com/info/Trolley_problem Türkçe kaynaklarda tren ikilemi veya tren problemi olarak da geçiyor.

kesinlikle takıye yapıyor ve zihin bulandırıyorlar. Etyemezlerin bu konularda öne sürdüklerinin doğruluğunu tartışmayacağım. Dersinizi çalışmanızı ve kendi yargınızı vermenizi öneririm.

“Hayvan Hakları”

Hayvan hakları konusunda tutarlı bir yargıya varmadan önce genel olarak hak kavramı üzerinde düşünmemiz gerekir. Hiçbir hayvan hakları savunusunda hak kavramının üzerinde durulduğunu, eleştirel olarak çözümlendiğini, yararının sorgulandığını göremeyiz. Sözgelimi Jonathan Safran Foer'in ülkemizde de çok okunan ve etkili olan Hayvan Yemek kitabında “hayvan hakları” tamlaması defalarca geçmesine karşın kitapta “hak”, “insan hakları”, “hayvan hakları” kavramlarının ve hatta “hayvan”ın tanımına bile rastlamıyoruz. Avustralyalı Yahudi felsefeci Peter Singer'in hayvan haklarının kutsal kitabı veya öncü kitabı sayılabilecek Hayvan Özgürleşmesi kitabında ne insan haklarının tanımı sorgulanıyor, ne de hakkın veya hayvanın tanımı yapılıyor. Hayvan haklarını hukuk fakültesinde ders olarak vermek gibi bir işe ilk kalkışan kişi olan Gary L. Francione'nin ülkemizde çok satılan ve Türk hayvanseverleri ciddi ölçüde etkilediğini kestirdiğim İnsan Neden Vegan Olur kitabında da hakkın tanımı yer almıyor. Ülkemizde yayınlanmamış olan *Cultural Encyclopedia of Vegetarianism*² - Kültürel Vejetaryenlik Ansiklopedisi'nde *insan hakları* veya *hak* maddelerini bulamıyoruz. Tersine, hayvan haklarının belli bir tanımı olmadığı³, bunun bir inanç olduğu⁴ gibi bilgiler buluyoruz. Etyemezliğin ve hayvanseverliğin seküler bir *din* olduğu da sıkça bildiriliyor.⁵ Ünlü “Hayvanları Özgürleştirme Bildirgesi”nde de hak veya insan hakları tanımlanmamıştır.

Hayvan haklarını anlamaya hak kavramından başlamamız gerekiyor. Bunun için Batı Aydınlanması'nın ve onun getirdiği modernizmin tarihsel gelişimin özünü bilmemiz gerekiyor. Modern zamanların “din savaşı” olmadığı söylenen İkinci Dünya Savaşı'na da uğramamız gerekiyor, çünkü insan haklarının zorunlu uluslararası hukuk olarak dayatılması, bu savaş sonrasında gerçekleşiyor. Hayvan hakları kavramını, onu ortaya çıkaran bu tarihsel görüngeden incelememiz gerekiyor.

Hak sözcüğü Türkçeye Arapçadan geçmiştir. Güncel Arapçada *hak*, gerçek, doğru anlamlarına geliyor.⁶ “Bir şeyi hak etmekten” söz ederken sözcüğe yüklediğimiz anlam, sözcüğün “gerçek” anlamıyla aslında ilişkili. Bir işçi yaptığı işle bir ödemeyi hak ettiğinde, bu ödeme o işçinin “gerçeği” oluyor. Yani işveren ödediğinde gerçeği yerine getirmiş oluyor. Hak edileni ödemeyen kişi gerçeği gerçekleştirilmemiş, yani üzerini örtmüş oluyor. Kuran'da gerçeği saymayanlara “örtücü” (*kafir*) denmesi rastlantı olmamalı. Kim

² Margaret Puskar-Pasewicz, Greenwood, ABD, 2010.

³ Puskar-Pasewicz, s. 31-32, 69.

⁴ Puskar-Pasewicz, s.32.

⁵ Puskar-Pasewicz, s.3, 7, 99, 108

⁶ Hans Wehr, *A Dictionary of Modern Written Arabic*.

Kuran'ın “gerçekle yarattık” (ör: 39:5, 46:3), “boşuna yaratmadık” (ör: 23:115, 38:27) ve “oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık” (ör: 21:16) diye çevrilen ayetleri karşılaştırmalı okunduğunda “*bi hakkın*” ifadesinin “amaca yönelik” anlamına da geldiği görülür.

bilir, belki eski Araplar *hak* sözcüğüne hak anlamı vermiyorlardı, belki bu anlam Fransızca *droit* ve İngilizce *right* karşılığı olarak sonradan yakıştırıldı.

Kökenbilim sözlüklerinden anlaşıldığı kadarıyla Fransızca *droit*, İngilizce *right* ve Almanca *recht* sözcükleri son birkaç yüzyıla dek dik, doğru, düzgün, adil anlamlarında kullanılmış. Fransızca *droit*, hukuk, yasa anlamında kullanılırken Aydınlanma sonrası dönemde *kişinin seçme ve davranma olanağı* anlamında kullanılmaya başladığı görülüyor. Yani "Bu iş hukuka uygun mudur, adil midir..." gibi kullanımların yerini "Benim buna hakkım var" benzeri kullanımlar almış. Ortaya /topluma /genele özgü ve kişilerden bağımsız olan adalet kavramının yerini kişilere özgü olan hak kavramı almış.

16. ve 17. yüzyıl Avrupası'nda gerçekleşen Kilise Reformu, Vatikan'a bağlı olmamak, onun otoritesini tanımamak konusunda uzlaşan çok sayıda mezhep ve çok sayıda Kitabı Mukaddes yorumu yarattı. Bu yorumların her biri, öbürlerini yanlış olmakla suçladı. Bir ortak payda aranmadı veya bulunamadı. Kitap'ı herkesin kendine göre yorumlayabileceği algısı, Tanrı'yı herkesin kendine göre tanımlayabileceği kabulüne dönüştü. Reform hareketinde herkesin kendi tanrısını tanımlaması süreci, ardından gelen Aydınlanma hareketinde doğal olarak tanrıtanımazlığı (ateizmi) ortaya çıkardı. Ülkelerin yasasını Vatikan'dan bağımsız olarak kralların yapması gerektiği kabul edilmişti. Bu durum, Hristiyanlık kavramının ülkenin yasasıyla ilgili değil, inançla ve vicdanla ilgili bir şey olarak anlaşılması sonucunu doğurdu. Din Nedir⁷ yazımda da özetlediğim süreçle din kavramı türetildi ve kategorik olarak inançla özdeşleştirildi. Bu gelişme, bugün bireycilik dediğimiz şeyin ortaya çıkma sürecidir. Bireyci dünya görüşü, toplum yaşamından yalıtılmış bir "din" tanımlar. Ülkenin yasaları her türlü inancın üstünde olmalıdır. Buna da sekülerlik denir. Bu, Batı'nın Tanrı'yı, yani nesnel doğruların varsayılan kaynağını yitirme sürecidir.

Ne var ki insan neyin doğru neyin yanlış olduğuna bir şekilde karar vermeyi sürdürecektir. Bunun için de ülkenin insanların üzerinde uzlaşmaları gereken bir doğrular kümesinin olması gerekir. İşte insan hakları dediğimiz kavram, Batı'nın tanımaktan vazgeçtiği Tanrı otoritesinin yerine koyduğu temel doğrular kümesidir. Ancak sakattır, arızalıdır. Böyle olmak zorundadır çünkü seküler, bireyci, özgürlükçü, liberal dünya görüşü yasayı ve vicdanı, bir başka deyişle inancı ve bilgiyi birbirinden ayırmıştır. Birine toplum yaşamında ve fiziksel dünyada yer vermiştir. Ötekini de tapınağa veya kişinin hayal dünyasında tutsak etmiştir.

Bugün Aydınlanmayı ve ardından gelen sekülerliğin savunuların söylemlerinde adalet sözcüğünün yerine eşitlik, hukukun üstünlüğü sözcükleri yerine hak veya insan hakları sözcükleri kullanılıyor. Çünkü bireyci düşünce, toplum için, herkes için doğru olanın yerine kişi için doğru olanı koymaya çalışıyor. Toplumun ne halde olduğunu ve olacağını umursamayanlar bireyciliğe tutunuyorlar. Bu, kökenlerini Kilise Reformu'nda ve ardından gelen Batı Aydınlanmasında bulduğumuz bir düşünme alışkanlığı.

Bireycilik fikrinin böyle ortaya çıkmasının ardından koloniciliğin ve endüstri devriminin yarattığı zengin (burjuva) sınıf, toplumsal sorumluluktan olabildiğince sıyrılmaya çalıştı. Krallıklar döneminde gözlenmemiş olan bir olguyu, yani ne soylu, ne de köylü olan yeni bir güçlü insan sınıfını yeni "özgür" Pretestan tanrıbilim gözüyle açıklamaya çalıştılar. Bu açıklamaların bir cümlelik özeti veya benimsenen biçimi, "Tanrı'nın sevdiği kulunu zengin yapması" idi. Bu, zenginlerin topluma olan borçlarını /sorumluluklarını inkar etmelerine kaldıraç oldu. Bu sorumluluğu inkar etme davranışı, fosil yakıtların yarattığı bolluğun ve zenginliğin tabana yayılması ise her yurttaşı içine aldı. Bireycilik egemen

⁷ <https://gerceginkitabı.wordpress.com/2018/02/28/din-nedir-2-sekulerlik/>

ideoloji oldu. Bu dünya görüşünde bireyin topluma olan sorumluluğu değil, toplumun bireye olan borcu vurgulandı. İşte hak kavramı budur; toplumun bireye ödemekle borçlu olduğu varsayılan şeydir.

Eskinin adaleti gitti, yerine Fransız devriminin sahte sloganı olan “eşitlik” geldi. Toplumsal ahlaki uzlaşma, işbölümü ve adalet gitti, yerine kişi hakları geldi. *Adil* bir ortam ile *kişi haklarını gözet*en ortamın farkını somutlayarak şöyle anlatabiliriz: Adil bir ortamda kişinin toplumdan aldığı ile topluma verdiği dengeli, ölçülü olur. Kişi haklarını gözeten ortamda denge ve ölçü aranmaz. Sözelimi “çalışmama hakkı” insan haklarından biri olarak tanımlandı ve kişiye tanındı ise, kişinin toplumla olan alışverişinde denklik, denge, ölçü, adalet aranmaz. Toplum kişiye “hakkını” öder, yani onu sırtında taşır. Sözelimi ABD anayasasına göre kişilerin konuşma hakkı vardır, ABD Anayasa Mahkemesi’ne göre porno üretimi de bu hakkın icrasıdır. Kişinin porno üretip dağıtması iyi sonuç vermeyebilir, isteğe bağlı bir alışveriş olmasına rağmen adil olmayabilir ama kişi hakları gözetildiği için izin verilir.⁸

Böylelikle hak kavramını bugün verildiği anlam ile, bireyin toplumdan talep ettiği olarak tanımlayabiliriz. Böyle tanımlanmadıkça taşlar yerine oturmayacaktır. Her ayrıcalık isteyen, azgın taleplerine “hak” etiketi yapıştıracak ve çoğulcu liberal demokratik ortamda politika yoluyla koparabildiğini koparma yarışına girecektir. Liberalizm “hak” der, “sorumluluk” demez. İnsanlara alacaklı olmayı öğretir; özgeciliğin tersidir. Ahlak ise özgeciliktir, toplum çıkarını birey çıkarının önüne koymaktır. Adalet değil, sabit bir haklar tarifesine yoğunlaştığı için kimse sorumluluktan söz etmiyor. Herkes hak adı altında kendine ayrıcalık istiyor. Hak, toplumdan alınacak olandır. Sorumluluk ise topluma verilecek olandır. Yani borçtur. Daha genel tanımla yükümlülüktür. Arapçası da *dindir*. Kuran’ın “*dini* yalanlamak” dediği şey işte tam olarak budur, sorumluluğu yalanlamaktır.

Bugünün aşırı nüfuslu, ekolojisi çökmekte olan dünyasında doğuştan tanımlanan sabit bir haklar listesi olmayacağı kolayca göze görünmektedir. Ünlü yazar Isaac Asimov’dan yapılan bir röportajdan kısa bir alıntı bunu anlatmaya yetiyor:

“Bu nüfus artışı bugünkü hızıyla sürerse insan türünün haysiyet fikrine ne olacak?”

Asimov: Bütününü yok olacak. Tuvalet mecazı dediğim benzetmeyi kullanayım: Bir dairede iki kişi yaşıyorsa ve iki tuvalet varsa ikisinin de tuvalet özgürlüğü vardır. Dilediğiniz zaman tuvalete gidebilirsiniz, dilediğiniz kadar kalabilirsiniz, dilediğiniz işi yapabilirsiniz. Ve herkes tuvalet özgürlüğüne inanır, anayasada bulunur bu. Ama dairede yirmi kişiyse ve yine iki tuvalet varsa herkes tuvalet özgürlüğüne ne kadar inanırsa inansın böyle bir şey yoktur. Her kişi için zamanlama yaparsınız, kapıya vurur ve çıksın diye bağırsınız, vesaire.”⁹

Ortakların Trajedisi denemesiyle bilinen ekoloji profesörü Garrett Hardin, Limited World, Limited Rights makalesinde konuyu özetliyor:

“Bir kişi, insan olmayan evrenden hak talep ettiğinde herhangi bir tartışma yaşanmaz. Robinson Crusoe yiyecek hakkı olduğunu düşünüyorsa gitsin yiyecek bulsun. Ya başaracak

⁸ Kuran alışverişin *isteğe bağlı bile olsa* adil olması gerektiğini söyler. Bu ilkeyi anlamayanları veya anlamazdan gelenleri “Faiz almak yasak, vermek serbest” gibi çelişkili içtihatlar ele verir. Bu yorumcular genelde 4:29 ayetini “karşılıklı rızayı gözetin” biçiminde çevirme eğiliminde olurlar. Oysa 2:188’le çelişmemesi için doğru anlamın “rıza ile bile olsa” olması gerekir. Ayrıca 5:2, 2:279 ayetlerini inceleyiniz.

⁹ Bill Moyers, *A World of Ideas*, Doubleday, 1989’dan akt. <https://cokus.wordpress.com/2018/05/22/kimse-sucu-asiri-nufusa-yuklemiyor/>

ve sağ kalacaktır ya da başaramayacak ve ölecektir; iki durumda da tartışma doğmaz. Ama bir kişi kendisinden başka dört milyar kişiyle dolmuş bir yeryüzünde hak iddia ettiğinde, türdeşlerin üzerinde bir hak iddia etmektedir, bu iddia kendisinin topluma olan değerini kanıtlamaksızın kabul edilemez.”¹⁰

Tuvalet hakkını evdeki tuvalet sayısını ve nüfustaki değişimi dikkat almadan tanımlamanın hiçbir geçerliliği ve işlevi yoktur. Sekiz milyar insanın “doğal haklarını” sağlama güvencesini birbirinden tek yönlü olarak talep etmesinin olumlu bir sonucu yoktur. Varsayılan veya zihinde kurgulanan veya hiçbir nesnel dayanağı olmaksızın gönülden geçirilen rastgele talepler, fiziksel gerçeklerin üzerine egemen olamaz.

OHAL veya sıkıyönetim koşulları da ekolojik krizlere benzer bir hakların askıya alınması durumudur. Bu olağanüstü koşullarda kamu görevlilerinin yurttaşla “senin hakkın var ama şu anda gözetmiyoruz” demesinin pek bir anlamı yoktur. “Normalde hakkın var ama şu anda yok” denmesiyle aynıdır. “Normali” nasıl tanımladığımıza göre hakların sınırı ve dolayısıyla tanımı da değişecektir. Normal olmayan durumun geçiciliğini de bir kural olarak koyamayız. Örneğin Avrupa’daki veba salgınları on yıllar sürmüştür. Irak’ta “anormal” koşullar 1990’da başlamış ve yirmi yıldan uzun sürmüştür. Üçüncü dünya savaşının kaç yıl süreceğini bilmiyoruz.

Toplum yüz birim yarar üretiyorsa ve on üye bu yararı eşit olarak edinecek iş yaptıysa her üyenin hakkı onar birimdir. Üretilen yarar elliye düştüğünde kişinin hakkı beş birime düşer. Üye sayısı yirmi olduğunda kişinin hakkı beş birime düşer. Hak, bir sabit değildir. “Anasından doğan herkesin barınma hakkı vardır” dediğimizde, bunu bir sabit saymış ve gerçeğe aykırı bir söz söylemiş oluruz. Toplumun on üyeye birer barınak sağlama gücü varsa böyle bir hakkın varlığından söz edilebilir ancak. Hayvan hakları savunucuları hakların geri alınamayacağını, pazarlığının yapılamayacağını öne sürerler.¹¹ Toplumun sekiz barınak sağlayabilecek doğal kaynağı varsa kendimizi parçalamamız, mahkemeye gitmemiz, kavga çıkarmamız sonucu değiştirmeyecektir. Fizikten, kimyadan, ekolojiden kopuk hayal ürünü standartlar üretmek yerine hak kavramını kişinin topluma sağladığı katkı ile ilişkilendirmemiz gerekir. Bunu yapmak için hak kavramına da gerek yoktur aslında, adaletten söz etmek yeterlidir.

Pek çok ülkenin anayasası aynı hatayı yapar ve sabit haklar tanımlar. Böylece başta hukukçular olmak üzere toplum, yeryüzünün somut gerçeklerinden ayrı bir yaşam kurgulamış olur. İktisat “biliminin” ekolojiden kopuk oluşu gibi, hukuk da ekolojiden kopar. İktisadın ekolojiden habersiz oluşu ekolojiyi çökertecek sonuçlar doğurmuştur.¹² Hukuk felsefesinin insanın sağkalım koşullarını dayatan ve egemen olan ekolojiden çok Aydınlanma döneminin idealleri üzerinde durması, benzer bir sonuç doğurur. Yasama ve yargı organlarının hayvan hakları konusunda verdikleri yargılar bunun kanıtıdır.

Kölelik konusunda Kuran’a yapılan saldırılarda da aynı körlüğü görmekteyiz. Modernistler, Kuran’ın köleliği kategorik olarak, koşullardan bağımsız olarak yasaklamasını talep ederler. ABD devlet başkanı Abraham Lincoln köleliği yasayla kaldırdığında Amerikalı kölelerin çoğu sahibinin yanında kaldı. Çünkü gidecek yerleri ve sahiplerinden bağımsız bir geçimleri yoktu. Ücretli köleler olarak yaşamlarına devam etmek zorunda kaldılar. Modern kuşaklar kategorik, toptancı, sabit hak tarifeleri yazmanın işe yaramadığını, adaletsizliği gidermediğini çoktan anlamış olmalıydı. Anlamadığı için Kuran’da “Kölelik

¹⁰ Türkçe çeviri: <https://cokus.wordpress.com/2018/05/22/kimse-sucu-asiri-nufusa-yuklemiyor/>

¹¹ Gary L. Francione, *Rain Without Thunder: The Ideology of Animal Rights Movement*, Temple University Press, 1996, s.26.

¹² <https://www.peakprosperity.com/crashcourse>

yasaklanmışır” ayetini arıyor. Kağıtlara yazı yazmak veya kuralları *yoktan var etmek* sorunları çözümüyor. Sorunları ortaya çıkaran gerçekleri görmek ve bu gerçeklere göre çözüm aramak gerekiyor.

Kişilerin haklarını konuşacak isek toplumun dirliğine, sağkalımına, üretilen yarara katılımı ölçü almak zorundayız. Evcil hayvanlar toplumun sağkalımına katkıda bulunmakla birlikte toplumun parçası değildir. Fiziksel olarak yan yana bulunması, toplumun parçası olduğu anlamına gelmez. Makineler ve gereçler de insanın yanı başında doğar, var olur ve yok olurlar ama toplumun parçası değildir. İnsan toplumunun durumu böyle değildir. Canlıların kimi yalnız yaşar, kimi topluluk olarak. İnsan ancak topluluk olarak sağ kalabilen bir canlıdır. Ahlak dediğimiz şey toplu kalabilmeyi sağlamak için vardır. Çünkü insan ancak böyle sağ kalabilir. Evcil hayvanın sağ kalabilmesi için kendisine bir insanmış gibi davranılması gerekmez. Evcil hayvan sömürüldüğü halde varlığını sürdürür. Evcil ve yaban tekhücreliler, evcil ve yaban bitkiler, taş, toprak da “sömürüldüğü” halde varlığını sürdürür. İnsanı sürekli ve sistemli olarak sömürmek olanaklı değildir. Sürdürülen haksızlık er ya da geç topluma sağladığı yarardan çok daha büyük bir zararla sonuçlanır. Bu zarar çoğu kez toplumun yok olmasıdır. Bu çoğu zaman bir kuşaktan uzun sürdüğü için bilgelikten yoksun kişiler tarafından algılanamaz.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi adında, iyi niyetliymiş gibi türetilen ve fakat sonradan Batılı yaşam biçimini benimsemeyen toplumların sırtında kırbaça dönüşen metne karşılık İnsan Sorumlulukları Evrensel Bildirgesi yok. Çünkü iyilik ve adalet kavramlarının kaynağı olan Tanrı'yı terk eden Batı, özgeciliğin yerine bireysel talepleri, bireyin önceliğini koymuştur. İyiyle kötüyü ayıran ve bütün yeryüzüne sopayla dayatılacak olan ahlak cetveli bundan dolayı sorumluluk kavramı üzerinden değil, hak kavramı üzerinden inşa edilmiştir.

Sizden herhangi birine öyle bir insan örneği verebilirim ki, onun bütün insan haklarını elinden almaya hevesli olur. Kiminize Abdullah Öcalan'ın yaşama hakkı olup olmadığını sorsam olmadığını söyler. Kiminiz beş çocuğun ırzına geçmiş bir kişinin veya başarısız olmuş bir intihar bombacısının yaşama hakkı olmadığını söyler. Kiminiz, bazı kişilerin anayurdunda barınma hakkı olmadığını düşünür. Kiminiz hayvanseverdir, yavru kediyi yakarak öldüren çocuğun en iyi olasılıkla özgürce dolaşma hakkı olmadığını düşünür; ıslahevine kapatılmalıdır. Kiminiz bebeğini çöpe atan kadının üreme hakkının olmadığını düşünür; yasayla rahminin alınmasını önerir. Kiminiz karısını dövenlerin evlenme hakkı olmadığını düşünür. Kiminiz feministtir, tecavüzcü erkeklerin “vücut bütünlüğü” veya “vücut dokunulmazlığı” veya cinsel organa sahip olma hakkı olmadığını düşünür. Nürnberg Askeri Mahkemesi'nde yargılanan Nazi subaylarının insanca muamele edilme hakkı olmadığını düşünen ve bu yüzden kendilerine yapılan işkenceyi umursamayan milyonlarca insan vardır. Barınma hakkı, karnını doyurma hakkı... Aklımıza gelebilecek her hak için “geri alınamaz ve pazarlık edilemez” kuralını bir çırpıda çiğneyebileceğimiz örnekleri verebiliriz. Öyleyse insan hakları veya genel olarak hak kavramı koşullu, geniş istisnaları olan bir şey demektir. Hem de çok, çok geniş istisnaları... Yani insan hakları kavramının iyi veya doğru veya yararlı bir şey olduğunu savunan herkes, nesnel doğrulara veya kendi öznel ahlak ölçütüne uymayan birilerinin elinden bu hakları bir bir almaya hazırdır. Bu davranışlarıyla insan haklarını kendileri yalanlamış olurlar; kendileriyle çelişmiş olurlar. Bir kişi ne yaparsa yapsın, her durumda varlığını koruyan bir *asgari haktan* söz etmek olanaklı değildir.

Çoğu kez hak yerine kullanılan özgürlük sözcüğünde de aynı durum gözlenir. Modern anayasaların inanç özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, konuşma özgürlüğü vb. sınıflandırmaları işlevsel ve anlamlı değildir. Çünkü her birinin çok geniş istisnaları vardır. Doğuştan gelen ve korunması güvence altına alınmış hiçbir özgürlüğümüz yoktur. Dün de yoktu, yarın da olmayacak.

Dinsel metinler olan ABD Anayasası'nın yazılışından ve savaşı kazanan ülke olarak ABD'nin dayattığı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden beri hak kavramı üzerindeki entelektüel tartışma bitmemiştir. Ama bu tartışmanın halka inmemiş olduğunu anlıyoruz. Halk, yeni din adamı sınıfları olan profesör, gazeteci ve politikacının söylediğini dogma olarak almış ve benimsemiş. Papazın “Tanrı üçtür”ünü ezber

eden, sorulduğunda açıklayamayan sokaktaki adamın durumu, insan hakları dogmasını açıklayamayan adamın durumundan çok farklı değildir. Yani bu anlamda eski dünyanın düzeni değişmemiştir. Aydınlanma, gerçekleşmemiş bir düştür. Felsefi tartışmanın ve hak kavramına getirilen eleştirinin bitmeyişinin nedenlerinden belki en önemlisi, muğlaklıktır.

Kimisi mantıksal veya felsefi bir kara delikte bulunduğunu bilinçsiz de olsa sezer ve doğuştan gelen haklarını veya özgürlüklerini almak istediği bu kişilerin “insan olmadıklarını” söyleyerek kaçak güreşir. İşte bu, saçmalığın doruğudur. Abdullah Öcalan'ın veya Yozef Stalin'in veya benzer kişilerin insan doğup insan öldüklerini hepimiz biliyoruz. Günümüz insanı, Kitabı Mukaddes'in mecazlarının mecaz olduğunu, Eski Yunan mitolojisindeki öykülerin mecazi öyküler olduğunu anlamadığı gibi, “insan değilsin” ifadesinin bir mecaz olduğunu da unutmaya başlamıştır. Güneş balçıkla sıvanmaz. Ne denli büyük suç işlemiş olursa olsun veya ondan ne denli nefret ederlerse etsinler, o hala insandır ama bunu yüzlerine vuran kimse kalmadığı için “O bir insan değil” biçiminde hayali istisnalar türetmeye ve beğenmedikleri kişileri insan hakları kapsamında keyfi olarak çıkarmaya başladılar. İnsan hakları kavramının gerçekdışlığını bu yolla örtemezler.

İtiraf etmeleri gereken gerçek şudur: İnsanın hakları yoktur. Bu kavram yararlı değildir. Doğruyu yanlıştan ayırmamızı ve doğru iletişim kurmamızı sağlayacak bir sözcük öbeği değildir. Hak diye bir kavram türetecek ve kullanacaksak, ancak sorumluluklarla eşleştirerek yapabiliriz. Haklar ve sorumluluklar birbirine yapışık ve ancak karşılığı ile var olabilen şeylerdir. Sağ kalma hakkını ancak haksız yere birini öldürmüyerek veya büyük suçlar işlemeyerek satın alabiliriz. Reşit ve uzun süredir işsiz olan oğlunu sofradan kovan baba, aslında ona bunu anlatmaya çalışır: “Bu evde barınma ve karnını doyurma hakkını eve ekmek getirerek kazanmalısın.”

Hak kavramı adalet kavramından bağımsız olarak tanımlanamaz. Adalet de iyilikten bağımsız tanımlanamaz. Bu zincir önünde sonunda Tanrı'ya çıkmak zorundadır. Tanrı, bütün ahlaki kavramları yerinde tutan sabit bir çıpa veya bütün ölçümlerin oradan başladığı bir nirengi noktasıdır.

Hak ve Sorumluluk Dengesi

Canlılardan kimi tek başına, kimi ancak koloni, sürü gibi bir topluluğun parçası olarak sağ kalabilir. İnsan tek başına sağ kalabilenlerden değildir. İnsan topluluğu olan toplum, ahlak ile birlikte var olabilir. Ahlak, en basit tanımıyla neyin iyi neyin kötü olduğu bilgisidir. Sağ kalmak iyidir. Öyleyse kişi sağ kalmak için çalışmalıdır. Kişi tek başına sağ kalamayacağı için toplumun öbür bireyleriyle bir biçimde işbirliği yapabilmeyi başarmak zorundadır. Bu işbirliği, verilen sözlerle, onaylanan bağlılıklarla, sık sık anımsatılan sözleşmelerle ayakta kalabilir. “Bana buğday ver, sana ekmek vereyim.” “Ekmek alabilmen için (hak) bana buğday vermen gerekir (sorumluluk).” “Seni değirmenimde çalıştırayım (sorumluluk), karşılığında sana buğday vereyim (hak) ama hile yapmamalı ve beni aldatmamalısın (sorumluluk).” Yani hak diye bir kavram var ise ancak bir sorumluluğa karşılık olarak vardır. Bu, ancak birarada sağ kalabilen bir canlı olan insanı, hayvan sürülerinden ayıran şeydir. Adalet, ahlak, iyi, güzel, doğru kavramları canlılardan yalnızca insana özgüdür. Sorumluluk yalnızca insana özgüdür.

Sorumluluktan muaf olan insanlar çocuklar ve akli yetmeyenlerdir. Yalnızca bunların sorumluluk karşılığı olmaksızın hakları olabilir. Bunların topluma karşı sorumlulukları, haklarını dengelemek zorunda değildir. Belli yaşa dek çocukların sorumlulukları sıfırdır. Bebeğin yalnızca hakları vardır diyebiliriz. Akli ermeye başlar başlamaz iyiyi ve kötüyü öğrenir, cezayı hak etmeye başlar. Yani sorumluluk edinmeye başlar. Yetişkinliğe erdiğinde ise hakları ve sorumlulukları denklenir. Çocuklar ve

deliler bile belli ölçüde katlanılır olmak zorundadırlar. Büyük külfet olan deliler toplumdan uzaklaştırılır. Hep başkaldıran çocuklara öteki çocuklara davranıldığı gibi davranılmaz. Çocuklarda bile hak ve sorumluluk arasında bir ölçü gözetilir.

Bu karşılıklılık bugün unutulduğu için sözgelimi nüfus artışını önlemek için devletin çocuk sayısına sınırlama getirip getiremeyeceği tartışmaları alabildiğine dogmatik, duygusal ve kısırdır. Kimse şu basit bağlantıyı kuramamaktadır: Çocuk yapmak, karşılığında bir sorumluluk getirmeyen bir hak değildir. Çocuk yapan aile eğer çocuğun doğurulması, aşılması, sigortalanması, okutulması, geçindirilmesi vb. hizmetleri toplumdan talep ediyorsa (hak), buna karşılık topluma karşı bir sorumluluğu da olmalıdır. Toplumun gücü aileye bu hizmetleri vermeye yetmiyorsa aile, üzerine düşen sorumluluğunu yerine getirmeli ve daha fazla çocuk yapmamalıdır. Çünkü yaşamın daha önce benzeri görülmemiş düzeyde paylaşıldığı modern dünyada aile, yalnızca ve yalnızca sağlıklı ve ahlaklı çocuk yetiştirmek için elinden geleni yapmalıdır. Çocuk sahibi bir ailenin pek çok gereksiniminin karşılanması güvenceye alınması, ailenin topluma karşı ödevini de güvenceye almasını gerektirir. Örneğin genç yaşında toplumun sırtına yük olmuş, topluma karşı suç işlemiş veya yararlı olabileceken ülkeyi terk etmiş bir çocuğun ailesinden *topluma olan borcunu ödemesini* kimse talep etmiyor. Böyle bir fikir zihinlerimize uğramıyor bile; bu düşünceler dokunulmaz alana giren, kutsalları çiğneyen bir sapkınlık sayılıyor. Çünkü sorumluluktan kopuk bir hak kavramı ile düşünmeye alışmışız. Eski kutsallarımızın yerine koyduğumuz yeni dokunulmazlarımızı karşılığı olmayan bir hak kavramı üzerine oturtmuşuz. “Ülkeyi terk etme hakkı” diye bir hak uydurmuşuz. Adil bir alışveriş midir, sağlanması gereken koşullar nedir, iltica hakkıyla birleşince nasıl sonuçlar doğurur, hiç tartışmamışız. Bu örnek özelinde bunun bedelini müthiş bir beyin gücüyle ödüyoruz. Böyle davrandığımız için Marshlar yeryüzünde zeki yaşam bulunduğu halde emin olamıyorlar.

Modern insan kuşakları olarak haklarla sorumlulukları eşitlemeyi bir sabit edinmemiş olmamız, şirket ve hükümet yönetimlerinde de kendini gösteriyor. Yetkinin kötüye kullanılmasını önleyecek sistemler geliştirmekte başarısız olduğumuzu kabullenmek yerine, gücü kötüye kullanmayı insanın doğal bir niteliği sayma küstahlığını yapıyoruz. Böylece insanın özünde kötü olduğuna, dolayısıyla insanın varlığının anlamsız olduğuna inanmamızı isteyenlerin ekmeğine yağ sürmüş oluyoruz. Uygarlığı oluşturan sistemleri onarip iyileştirmek yerine bütün uygarlığı sabote edip sona erdirmeyi amaçlayan ideolojilerin gelişmesi için çok bitek bir ortam bu.

Parçanın bütünden aldıkları ile bütünün parçadan aldıkları arasındaki nedensellik bağına yitirmişiz; her geçen gün daha da yitiriyoruz. Bu saptamayı yapmaksızın yalnızca hayvanseverlik konusunda değil, hemen hiçbir modernist fikir akımı (eşitlikçilik, politik doğruculuk, sekülerlik, hümanizm, çoğulculuk, görececilik, liberalizm, ilerlemecilik, bireycilik, özgürlükçülük, çokkültürcülük, ırkçılık karşıtlığı, anti-militarizm, feminizm...) konusunda doğru yargıya varamayacağımızı düşünüyorum. Kimi kültürde (“kimi yaşam koşulunda” olarak anlayınız) erkeğe bazı konularda öncelik (hak) tanınması, onun sorumluluğunun fazlalığındandır.

Bu basit dengeyi anlamaktan aciz olanlar feminist olurlar ve Kuran’a “kadın haklarını”, tecavüzün cezasını sorarlar, onun “cinsiyetçi” ayetleriyle kavg ederler.

Bu basit dengeyi anlamaktan aciz olanlar anti-militarist (sözde barışsever) ve özgürlükçü olurlar ve Kuran’ın savaş ayetleriyle kavg ederler.

Bu basit dengeyi anlamaktan aciz olanlar eşitlikçi veya ırkçılık karşıtı veya çokkültürcü olurlar ve Kuran’da eşitliği arar, onun “ırkçı” ayetleriyle kavg ederler.

Ve bu basit dengeyi anlamaktan aciz olanlar hayvansever olurlar ve Kuran’ın “türcü” ayetleriyle kavg ederler.

Çünkü insan hakları kavramının anlamsızlığını ve sorumluluklarla eşlenmediğinde nasıl yıkıcı olduğunu anlamamışlardır.

Hak ve sorumluluk dengesi Batı'da iyiden iyiye bozulmaya başlamıştır. Bu dengesizlik karşımıza çokkültürcülük (veya sınırsız göçmen ithali), feminizm (veya kadın üstünlükçülüğü), hayvanseverlik (veya insanı hayvana denkleme) gibi biçimlerde çıkıyor. Öyle görünüyor ki bu, pozitivist felsefenin kendini yok etmeye programlı olmasındandır.¹³

Hayvanların Sorumlulukları

Hakları ve sorumlulukları birlikte düşünmeyi bırakmış olmamız, mağdurun haklı olduğu ezberini türetti. Bu ezberin türlü örneklerini gözlüyoruz:

"Kadın kimi zaman ve yerde mağdur olmuştur, öyleyse öbürlerinden daha haklı olmalıdır. Kadınlara indirimler, krediler, ticari teşvikler verelim." Bu yeni ezber "bir de kadınlara soralım", "bu işe kadın eli değsin", "kadın yöneticinin olumlu etkisi" gibi gündelik yaşamda giderek daha sık görmeye başladığımız hurafeler yaratmaktadır. Zamanla kadının üstünlüğü mitine dönüşecektir.

"Filanca azınlık ülkemizde bir zamanlar mağdur edilmişti, şimdi bunu düzeltelim ve onlara çoğunluğa tanımadığımız anayasal ayrıcalıkları tanıyalım." Bu ezberin en berrak ve yoğun örneğini İkinci Dünya Savaşı sonrası Batıda Yahudilere tanınan ve her geçen gün belirginleşen üstü örtülü ayrıcalıklarda görüyoruz. "Anti-semitizmi önleme" adıyla anayasaların eşitlik ilkesine açıkça aykırı yasalar çıkarıldığı gibi, adları anılmamakla birlikte yalnızca veya öncelikle Yahudileri korumak amacıyla çıkarılan ve işletilen "nefret suçu" yasalarını örnek gösterebiliriz. Bir Hristiyan mezarlığına zarar verildiğinde adı

¹³ Öğretiyi unuttuklarında verilenlerle sevinip şımarıncaya değin her şeyin kapılarını onların üzerine açtık. Onları ansızın yakaladığımızda artık tüm umutlarını yitirdiler. 6:44

Peygamber göndermiş olduğumuz hiçbir kent yoktur ki, halkını yoksulluklara ve zorluklara uğratmış olmayalım; belki yalvararak yakarışlarda bulunurlar diye. Sonra kötülüğün yerine iyilik getirdik ki, rahatlığa ulaştıklarında "Atalarımıza da hem zorluk hem de gönüllerine dinginlik gelmişti!" desinler. Sonunda, beklemedikleri bir sırada onları ansızın yakaladık. 7:94-95

Derler ki: "Sen, tüm yakıştırmalardan ayırsın. Senden başka dostlar edinmek bize yakışmaz. Fakat onları ve atalarını öylesine geçindir-din ki, öğretiyi unuttular ve yıkıma uğrayacak bir toplum oldular!" 25:18

Dünya yaşamının örneği şudur: İnsanların ve hayvanların yediği yeryüzünün bitkileri, gökten indirdiğimiz su ile karışır. Yeryüzü güzelliğini takınıp süslendiğinde ve halkı da ona egemen olduğunu sandığında, gece veya gündüz buyruğumuz gelir. Böylece dün yerinde yokmuşçasına kökünden biçip atarız. Düşünen bir toplum için, ayetleri, işte böyle ayrıntılı olarak açıklıyoruz. 10:24

Başına gelen bir zorluktan sonra, tarafımızdan bir rahmet tattırsak, kesinlikle, şöyle der: "İşte bu, zaten benimdi. Evrenlerin sonunun geleceğini de sanmıyorum. Efendime geri gönderilsem de onun katında benim için kesinlikle güzel şeyler vardır!" Nankörlük edenlere yaptıklarını kesinlikle bildireceğiz. Üstelik yaman bir cezayı onlara kesinlikle tattıracağız. 41:50

Ne sanıyorlar; kendilerine verdiğimiz mal ve oğullarla? Onların iyiliklerine mi koşuyoruz? Hayır! Ayırında değiller. 23:55-56

Hayır! Onları ve atalarını ömürleri boyunca geçindirdik. Yeryüzüne gelerek, onu uçlarından eksilttiğimizi yine de görmüyorlar mı? Yine de onlar mı üstün gelecekler? 21:44

suç, bir Yahudi mezarlığına zarar verildiğinde nefret suçu kapsamına sokulması gibi uygulamalar, bu işin yargılama ayağıdır.

“Bedensel özürlü kişi birçok alanda, özellikle sokakta mağdurdur, öyleyse daha haklı olmalıdır. Bedensel özürliülerin atletizm yarışmalarında, sağlamların atletizm yarışmalarında verilen ödüllerin aynıı verilsin.” Vesaire...

Bu örneklerde hakların ve sorumlulukların kopuk düşünülmesinin sonuçlarını görüyoruz. Mazlumu zalim koltuğuna oturtacak olan bu şablonu hayvanseverler insan dışı varlıklara uygulamaya çalışırlar. “Besi hayvanı endüstriyel besicilik biçimlerinde mağdurdur, öyleyse *haklı* olmalıdır.” Kendisini sömüren patronndan ve tüketiciden *daha haklı* hayvanı sendikalı yapamayacağımıza, erken emekli edemeyeceğimize veya ona *insanlardan intikam alma* olanağı sunamayacağımıza göre, hayvansever mitolojiye göre yapılacak şey onu azat etmektir.

Belki hayvanseverlerin hepsinin değilse de çoğunun ev hayvanlarını ayrı değerlendirmesinin püf noktası da buradadır: Hayvanseverlik dinine göre “*haklarına saygı gösterilen*” kedi veya it, zaten sahibini sömürmektedir. Yani sahibindeki insan nefretini perdelemek veya kısmen sönümlemek dışında hiçbir gerçek işlev görmemekte, parazit yaşamı sürmektedir. Bu hukuka göre, azat edilmiş olan besi veya iş hayvanının evde veya sokakta dokunulmazlık hakkı verilmiş olan kediye ve ite denk olacağı düşünülebilir.

Toplumsal sözleşmede veya basitçe ahlak dediğimiz kurumda insan dışı varlıkların yeri yoktur. Anayasada “Bu anayasa bu ülkede yaşayan insanlarla ilgilidir, öbür canlıları kapsamaz” gibi bir ifadeye rastlamayız. Buna gerek yoktur çünkü yasa, hukuk, adalet, düzen kavramlarının yalnızca insan için geçerli olduğu üzerinde zaten uzlaşmıştır. Bu tartışmaya açık bir şey değildir. Taşın, otun, itin hakkı yoktur çünkü bunların sorumlulukları yoktur. Bunlar yanılabilen, hata yapabilen, haksızlık edebilen canlıların oluşturduğu topluluğun bir parçası değildir.

Çobanlıkla geçinen ve kişi sayısından çok daha fazla hayvan besleyen toplumlar var. Bunlar sürdürülebilir bir yaşam süren, yani çoğunlukla tektanrıci toplumlardır.¹⁴ Bu toplumlarda hiç bir sözleşme, hiç bir ahlak kuralı hayvanların haklarından söz etmez. Çünkü onlar tıpkı bıçak gibi, yay gibi, post gibi birer maldır. Sorumlulukları olmadığı için hakları da olmaz. Hayvanların sağlığına kendi sağlığından çok önem veren göçebelerin örnekleri verilmiştir. Bu duygusal değil, bütünüyle akılcı bir davranıştır çünkü bu toplumlarda ailenin sağ kalması için gereken her şeyi hayvan sağlar. Hayvanların ölümü insanın ölümüne neredeyse denktir. Bu davranış yanlış olsa idi evrimsel süreç onları dezavantajlı yapar, doğal seçim onların soylarını tüketti.

Bu toplumlar da tıpkı uygar toplumlar gibi sağ kalmayı iyi, hastalığı, ölümü ve yok olmayı kötü sayıyorlar. Besledikleri hayvanlara hiç bir hak tanımayıp onların yününden, sütünden, etinden, derisinden, emeğinden yararlanan, onları resmen kemiklerine, iliklerine kadar “sömüren” çoban toplumlar bu yolla binlerce yıldır sağ kalabiliyorlar. Hem kendileri sağ kalıyor, hem de sömürdükleri hayvanları sağ tutuyorlar. Sağ kalmak iyidir. Öyleyse bu toplumların kötücül, ahlaksız toplumlar olduğunu neye dayanarak öne sürebiliriz? Binlerce yıldır hayvanları sömürüyorlar diye bu toplumların ahlaksız olabileceklerini öne sürenler, kendi mutsuz ve uyumsuz yaşamlarının sorumluluğunu bütün bir insan türüne yüklemeye çalışırlardır.

¹⁴ Antropoloji veya toplumbilim kaynaklarında, “tanrı” olarak adlandırılan bir sürü görünmeyen öznenin varlığına inandıkları yazılı olabilir. Beş duyuyla algılanamadığı halde varlığına inanılan her türlü sezgili varlığın tanrı olarak adlandırılması ezberini sıkıntılı buluyorum. Çünkü bu halkların sahip oldukları ahlak sistemi, birden fazla doğrunun aynı anda yan yana bulunmasına izin vermez. Bu zaten tektanrıclığın tanımıdır.

İnsanlar tarafından sömürülen hayvanların durumunun kötü olduğunu da öne süremeyiz. Çünkü bu hayvanlar doğarlar, belli bir süre insanlar tarafından beslenir, sağlıklı olarak yaşatılır ve bir süre sonra öldürülürler. Bu hayvanları kullanmak veya öldürmek kötülük olsaydı, onları yaşatmak onlara yapılmış bir iyilik olmalı idi. Bu hayvanlara kötülük yapılmadığı gibi iyilik de edilmiş olmaz.

Hayvanseverler evcil veya yabanıl hayvanlardan yararlanmanın kötülük olduğunu öne sürüyorlarsa, on binlerce yıldır beslediğimiz hayvanların bize olan “iyilik borçlarını” nasıl ödeyeceklerini açıklasınlar. Ödeme yetileri olmadığını söylemekten başka seçenekleri yoktur. Yani kendilerini çürütürler. İyiliği geri ödeme yetisi olmayan canlı, sorumsuzdur. Sorumsuz ise hak sahibi de değildir. İki kere iki beş etmez.

Doğal nedenlerle yaralanmış bir yaban hayvanına rastlayan bir gezgin o hayvanı iyileştirdiğinde o hayvana iyilik etmiş olmaz. İyilik hayvana edilmez, *edilemez*. Bu ahlaki bilmecede öncelikli sıkıntı, doğal nedenlerle yaralanmış hayvanın kurtarılması gerekip gerekmediğidir. Yaşama az çok nesnel gözle bakmayı becerebilen, bir başka deyişle Tanrı bilincine ermiş kişi için bu bir bilmece değildir. Çünkü insan etkisi dışındaki doğada kusur yoktur, onarılacak bir şey yoktur. Ancak hayvan insan etkisiyle yaralanmışsa, sözgelimi ayağı çite takılmışsa kurtarılması gerektiği düşünülebilir. Buna rağmen hayvanı kurtaran gezgin hayvana değil, yalnızca insanlara iyilik etmiş olur. İnsan yaşamını sürdüren biyosferin küçük bir parçasını onarmış, böylelikle o biyosferden yararlanan insanlara ve onlardan biri olduğu için kendine iyilik etmiş olur.

İyi ve kötüyü bilemeyen şeylere, taşa, ota, ite iyilik edilemez. Tersini öne sürebilmek için *iyi* kavramını unutmış veya çarpıtıyor olmak gerekir ki bunun için *nesnel olarak bilinebilen Tanrı* fikrini çöpe atmak gerekir. Nitekim hayvanseverlerin hemen hiçbirinin Allah'ın elçileriyle barışık olmadığını görmemiz rastlantı değildir. Allah'ın elçilerinin mesajıyla kavgası olmayan kişi, iyinin ancak Tanrı ile tanımlanabilen, Tanrı'nın ancak iyi ile tanımlanabilen şeyler olduğunu anlamış demektir. Yani iyinin göreliliğini öne sürmez. Hayvanlara iyilik edilebileceğini öne sürmek için iyinin göreliliğini kabul etmemiz gerekir. İyinin göreliliğini kabul eden felsefe, hiç bitmeyecek olan çatışmaların anasıdır; anlamın sonudur.

Acı Çekme Kapasitesinin Hakla İlgisi

Acı çekme kapasitesini hak sahibi olmakla denk tutmaya çalışmak başarısız bir deneme olmuştur. *Bazı* hayvanların acı çekebiliyor olması onları sağ tutan mekanizmaların zorunlu sonucudur. Bitkiler duyusuz yaratıklar değildir. Bağırma, çırpınma vb. tepkiler vermiyor görünmeleri yalnızca sahip oldukları mekanizmaların yavaş çalışıyor olmasından ötürüdür. Bakterinin de, bitkinin de, hayvanın da bütün sistemleri aynı amaca yöneliktir: Sağkalım. İnsan ahlaksızlık yaptığında onu ilk cezalandıran mekanizma vicdandır. Vicdanın varlığını anlaşılmaz veya mistik dogmalarla açıklamaya gerek yoktur. Vicdan kişiyi başkalarına iyi davranmaya iter. Özgeci davranan bireylerin oluşturduğu insan topluluğu sağ kalabilmesi için gerekli işbirliğini yapabilir. Ahlakın acıyla ilgisi yoktur, sağkalımla ilgisi vardır.

Ülkemizde Hayvan Hakları adlı kitabı yayınlanan Amerikalı yazar David DeGrazia, *Taking Animals Seriously* kitabında bitkilerin hakları olmadığını gülünç bir uslamayla öne sürer. Ona göre “parkta

koşarken ezilen çimin zarar görmesinden kaygılanmak nevrotiktir". DeGrazia çimle birlikte belki onlarca böceğin, böcek yumurtasının ve kozasının ezildiğini bilmezden gelerek sorunu çözüveriyor!¹⁵

Francione ise kavramları zorlayarak sorunu çözmeyi deniyor. Bitkilerin istek, arzu ve tercihinin olmadığını öne sürüyor.¹⁶ Bitkilerin yere, zamana ve koşula göre değiştiği bilinen tomurcuklanma, sürgün verme, çiçeklenme, çiçek dökme, meyve verme, güneşe dönme, suya yönelme, yerçekimine yönelme, dokunmaya tepki verme¹⁷, öbür bireylerle iletişim kurma¹⁸, öğrenme¹⁹ gibi, üstelik kimisi çözülememiş davranışlarını gönlündeki "istek" ve "tercih" kategorisine sokmuyor veya okuyucusunu aptal yerine koyuyor. Bitkilerin sinir hücreleri olmamakla birlikte dış uyaranlara tepki olarak elektrik sinyali ürettikleri ve tıpkı hayvanlar gibi bununla hormon düzeylerini ayarladıkları biliniyor.²⁰ Sinir sisteminin varlığı ile yokluğu arasında bir ayırım yapmak sanıldığı kadar kolay değil. Acıyı veya duyuyu veya duyguyu hayvanlara özgülemek bu denli zorken ahlak için ölçüt yapmaya çalışmak kesinlikle çıkmaz yol.

Evren, anlaşılabilir ve açıklanabilir yasalarla yürüyen dev bir makine gibidir. Yasa diye bir şeyin var olması, gözlediğimiz her oluşun bir nedensellik zincirinin bir parçası olarak var olduğu anlamına gelir. Ahlak da, ahlakla ilintili olan iyilik ve kötülük kavramları da bu nedenselliğin içindedir. İnsanların birbirlerine karşı sorumlulukları vardır çünkü sağ kalmaları bu sorumlulukları karşılıklı olarak yerine getirmelerine bağlıdır. İnsanın hayvanla ilişkisinde böyle bir karşılıklılık yoktur. Hayvan topluluklarının veya türlerinin sağ kalabilmesi için, sahip olduğu varsayılan "hakların" gözetilmesi gerekmez. Akılcı olarak açıklanamayan, bir başka deyişle insanın sağkalımına olumlu bir etki yapmayan inançlar ahlakın parçası yapılamaz. Hayvan hakkı böyle bir inançtır. Akılla, nedensellikle açıklanamaz. Açıklanamıyor olmakla birlikte yeryüzünün kültürlerinin hemen hepsinde gözlenen evrensel bir görüngü de değildir. Bundan dolayı bir dogmadır; hurafedir; boş inançtır.²¹ İnsanın ve hayvanın farklı varlık kategorileri oluşu ise hem gözlenebilen, hem de Tanrı'nın elçilerinin onayladığı bir gerçektir.

¹⁵ Andrew F. Smith, A Critique of the Moral Vegetarianism, Palgrave Macmillan, 2016, s.16.

¹⁶ "If plants are not sentient—if they have no subjective awareness—then they have no interests. That is, they cannot desire, or want, or prefer anything. There is simply no reason to believe that plants have any level of perceptual awareness or any sort of mind that prefers, wants, or desires anything." <http://www.cupblog.org/2013/03/06/michael-marder-and-gary-francione-debate-plant-ethics/>

¹⁷ [http://infogalactic.com/info/Plant_perception_\(physiology\)](http://infogalactic.com/info/Plant_perception_(physiology))

¹⁸ <https://edition.cnn.com/2017/02/07/world/secret-life-of-trees/index.html>; Babikova, *Underground signals carried through common mycelial networks warn neighbouring plants of aphid attack*, Ecology Letters (2013) 16: 835–843, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/ele.12115>

¹⁹ <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs00442-013-2873-7>, <http://www.sci-news.com/biology/science-mimosa-plants-memory-01695.html>

²⁰ Barlow, P. W., "Reflections on 'Plant Neurobiology,'" BioSystems 92 (2008): 132– 47. http://www.esalq.usp.br/lepse/imgs/paginas_thumb/Reflections-on-plant-neurobiology.pdf Ayrıca bitkilerin zekasıyla ilgili çok sayıda bilimsel makale ve kitap var.

²¹ Modern zamanlarda türemiş tek hurafe bu değildir. Endişeli Muhafazakarlar Çağı kitabını değerlendirdiğim [yazımda](#) başka örnekler de verdim.

Acı çekebiliyor olmanın saygınlık için gerekli ve yeterli ölçüt olduğu savı bilgiye dayalı bir sav olsaydı, etyemezler eski çağların veya Hindu gibi kültürlerin geleneksel etyemezliğini örnek göstermez, övmezlerdi. Eski çağların etyemezleri, sinir hücrelerini kategorilere ayıracak kadar biyoloji mi biliyorlardı? Yoksa yalnızca “bağırıyor, çırpınıyor, kanı fişkırıyor” yüzeyselliğiyle mi karar veriyorlardı, tıpkı modern etyemezlerin yaptıkları gibi?

Sağda görünen iki yuvar, amip tarafından yutulduğunda “çırpınmaya” başlayan iki terliksi hayvan. Terliksi hayvanlar bulanık görünüyor çünkü çırpınma hızı videoyu dondurunca net bir görüntü almayı engelliyor. Tıpkı bitkiler gibi bunlarda da beyin ve sinir sistemi yok, kanları kıızıl akıyor, bağırıyorlar... (youtu.be/pvOz4V699gk)

Sokak Hayvanlarını Besleyelim Mi?

Dilerseniz bu soruyu insanlar üzerinden yanıtlamayı deneyelim. Başaramayabiliriz ama ufkumuz genişler.

Başka ABD ve AB olmak üzere Batı ülkeleri nüfusunun büyük bölümü açlık sınırında olan yoksul ülkelere 1970'lerden beri gıda yardımı yapıyor. Bu sürede bu ülkelerde açlık azalmadı, çoğaldı. Çünkü bu yardım günü kurtarmaya yönelik. Soruna eğilmiyor, sorunu ortaya çıkaran nedeni ortadan kaldırmaya çalışmıyor. Bu yardım bir iyilik değil. Tersine, bir taşla birkaç kuşu vuran şeytani bir davranış. Birincisi, Batılı vergi mükellefinin parasını yiyecek tüccarlarına pompalıyor. İkincisi, yoksul ülkeleri hazıra alıştırıyor. Üçüncüsü, yoksul ülkelerin nüfusunun artmasına yardımcı olarak çözülmemiş sorunu büyütüyor. Yapılması gereken, doğrudan gıda yardımıyla birlikte veya gıda yardımı olmadan, açlığı ortaya çıkaran nedenleri bu ülkelerin kalıcı olarak gidereceği sistemleri geliştirmesine yardımcı olmaktır. Kurumsal yardım yapılmalıdır. Bu toplumlara, en azından yardımcı toplumlar kadar kendi ayakları üzerinde durma yeteneği kazandıracak işler yapılmalıdır. Ama bu zor ve sabır isteyen yoldur

(Kuran'da ara: *sabr, ahira, beka*²²). Bu, Allah'ın sevdiği yoldur. Bu yapılmadığı zaman doğrudan yardıma olan gereksinim kasıtlı olarak arttırılmış oluyor. Bu da Allah'ın cezası oluyor.

Süpermen'in yapacağı gibi, uçaklar ve gemiler dolusu gıda ve aşı paketlerini onların üstüne boca etmek daha havalıdır. Güzel görüntüler yaratır. Yüz kırk harflik cümlelerle, üç dakikalık videolarla anlatılacak kadar basit ve yüzeyseldir. Zalimlerin bir çırpıda vicdan aklamasına yardımcı olur (Kuran'da ara: *dunya, avel*²³). Bu, Allah'ın cezalandıracağı yoldur.

Nitekim Allah'ın cezasının geldiği yollardan biri, yardımların bu toplumlarda yoksulluğu ve açlığı daha da arttırmasıdır. İnsanlar ivedi ve bayağı olanı çağırılmışlar (Kuran'da ara: *dua*²⁴), Allah da bu isteğe karşılık vermiştir (17:18, 2:186...²⁵).

Bu ilkeyi sokak hayvanlarına uyguladığımızda ortaya çıkacak sonuç tartışılır. Zaten bu alt başlığı açmanın nedeni bunu tartışmamız gerektiğini iletmektir. Yoksa sokak hayvanlarının sayısını arttırmak elbette kötüdür. Pek yakında Türkiye, sokaklarında yürünemeyen, bit, pire, kuduz vb. salgınların sıradan olay olduğu, halk sağlığı standartlarının Hindistan düzeyinde olduğu bir ülke olacaktır.

Sokak hayvanları insanın hiç bir işine yaramaz ve yaban yaşamında bir işlevleri yoktur. Sokak hayvanlarına, Batının aç ülkelere yaptığı gibi yiyecek vermekle yetinerek "yardım" ettiğimizde, sayılarını arttırarak sorunu büyütmekten başka bir sonuç yaratmayız. Giderek daha fazla emeği ve yaşam enerjimizi boş yere tüketmek zorunda kalırız. Ne zamana dek? Bunlardan türeyen bir salgın bizi kırana dek. Veya kaçınılmaz fosil yakıt kıtlığı, çalışmadan ve üretmeden yaşama davranışımızı ortadan kaldırırsa dek. "Sıkıya gelince" insan gerçeğin değerini daha iyi anlar. Unuttuğu, hatta aşağıladığı gerçeğin duvarına toslayan insan, onunla pazarlık yapılamayacağını canı yanarak hatırlar (6:42, 7:94, 23:75-77, 31:32, 32:21, 72:17...²⁶).

²² <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=Sbr>; <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=Axr>; <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=bqy>

²³ <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=dnw>; <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=Ejl>

²⁴ <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=dEw>

²⁵ Kim ivedi olarak isterse dilediğimiz kimseye dilediğimiz ölçüde ivedi olarak veririz. Sonra ona cehennemi veririz.

Gözden düşmüştür; kovulmuş olarak oraya girer. 17:18

Kullarım beni sana sorduğunda, kuşkusuz, Yakınım. Bana yakarışlarda bulunduğunda yakarış yapanın yakarışlarına yanıt veririm... 2:186

²⁶ Gerçek şu ki, senden önce de topluluklara gönderdik. Onları, yoksulluklara ve zorluklara uğrattık; belki yalvararak yakarışlarda bulunurlar diye. 6:42

Peygamber göndermiş olduğumuz hiçbir kent yoktur ki, halkını, yoksulluklara ve zorluklara uğratmış olmayalım; belki yalvararak yakarışlarda bulunurlar diye. 7:94

Onlara merhamet eder ve sıkıntılarını giderirsek, yine de azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar. Gerçek şu ki, onları cezayla da yakaladık. Yine de efendilerine boyun eğmediler ve yakarışlarda bulunmadılar. Sonunda, yaman bir cezanın kapısını onların üzerine açtığımızda; işte o zaman tüm umutlarını yitirecekler. 23:75-77

Karanlık gölgelere benzeyen dalgalar, karabasan gibi onların üzerine çöktüğünde, dini yalnızca Allah'a özgüleyerek, O'na yakarışlarda bulunurlar. Onları kurtarıp karaya çıkardığımız zaman, onlardan bir bölümü orta yolu tutar. Zaten alçaklık yapan nankörlerden başkası ayetlerimizi inkar etmez. 31:32

Büyük cezadan önce, yakın cezayı kesinlikle tattıracağız; belki dönerler diye. 32:21

...Zaten Efendisinin Öğretisinden kim yüz çevirirse, onu, gittikçe artan bir cezaya uğratacaktır. 72:17

Doğru davranış seçeneklerimizden biri, bu hayvanları beslemeyi ancak sahiplenme yoluyla yapmayı zorunlu tutmaktır. Böylelikle mülteci konusunda ikiyezlülük yapanlar gibi, hayvanseverlerin de ikiyezlü olanları ayıklanacak, kuru gürültü sona erecek ve sokak hayvanlarının nüfusu sahiplenerek ve doğal yolla ölererek sıfırlanacak; sorun çözülecektir.

Bir başka seçenek bu hayvanlara kendi ayakları üzerinde durabilecekleri bir yaşam kazandırmak olabilir. Yalnızca evcil olarak var olan ve insanla birlikte yaşayabilen bu hayvanlara bu yetiyi kazandırabilecek olan varsa tartışılın...

Sokak hayvanlarının durumu, etyemezlik konusunda vereceğimiz ahlaki yargıyı ilgilendirir. Çünkü bunların "haklarının" savunusu, etyemezliğin de türediği mitolojiden beslenmektedir.

<https://www.haberturk.com/adana-haberleri/65559628-cocugunu-ısriran-kopegi-tufekle-olduren-zanlı-tutuklandiadanada-cocugunu-ısrirdigini-ileri>

HABER TÜRK SON DAKİKA GÜNDEM EKONOMİ SPOR MAGAZİN KADIN SAĞLIK YAZARLAR CANLI YAYIN

SON DAKİKA HABERLERİ > • Son dakika... Eski Pakistan Başbakanı Şerif'e 7 yıl hapis! • TEM'de kamyon polis arabasına çarptı! • Eşini 5 yaşındaki < >

YEREL HABERLER / ADANA HABERLERİ

Çocuğunu ısıran köpeği tüfekle öldüren zanlı tutuklandı Adana'da çocuğunu ısırdığını ileri sürdüğü ...

21 Aralık 2018 Cuma, 08:43 | Güncelleme: 21 Aralık 2018 Cuma, 09:00 İHA

Adana'da çocuğunu ısırdığını ileri sürdüğü bir köpeği tüfekle öldüren, 1 köpeği de yaraladıktan sonra olayı gören bir vatandaşın tüfekle tehdit ettiği öne sürülen şüpheli tutuklandı.

Adana'da çocuğunu ısırdığını ileri sürdüğü bir köpeği tüfekle öldüren, 1 köpeği de yaraladıktan sonra olayı gören bir vatandaşın tüfekle tehdit ettiği öne sürülen şüpheli tutuklandı.

Edinilen bilgiye göre olay, geçtiğimiz cumartesi günü Çukurova ilçesi Huzurevleri Mahallesi'ndeki Kurttepe Parkı'nda meydana geldi. İddiaya göre, Tuncay K.'nin (42) oğlu M.C.K. pastaneye gitti. Çocuk giderken parkta bulunan köpekler ona saldırdı. Korkup kaçan çocuk bir süre sonra koşarak eve döndü. M.C.K.'nin korkudan tuvaletini altına yaptığını gören baba K. oğluna neden korktuğunu sordu. Küçük çocuğun kekeleyerek "Köpek" demesi üzerine öfkelenen baba, evde bulunan ruhsatlı pompalı tüfeği alarak parka gitti. Baba parka gelince köpekler ona da saldırdı. Bunun üzerine Tuncay K. köpeklerle doğru ateş etti.

Tuncay K.'nin ateş açması sonucu, köpeklerden biri ölürlen diğeri yaralandı. Silah seslerini duyan ve parka gelen Kenan Çetin köpeklerle ateş eden K.'ye "Köpekleri neden vurdun" diye sordu. Saldırgan elindeki pompalı tüfeği Çetin'e gösterdikten sonra kaçtı. Yaralı köpek veteriner hekime götürülerek tedavi altına alınırken, Adana Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğüne bağlı Gasp Büro Amirliği ekipleri olayla ilgili çalışma başlattı. Çevredeki güvenlik kameralarını inceleme altına alan ekipler, saldırıyı Tuncay K. olduğunu tespit etti. Belediye'de Mahallesi'nde evinde gözaltına alınan K., sorgulanmak üzere emniyete götürüldü. Daha önceden suç kaydı bulunmayan K.'nin sokak köpeklerinin çocuğunu ısırdığını bu yüzden oğlunun korkudan altına yaptığını, defalarca köpeklerin çocuklarına saldırdığını, belediyeye bildirmesine rağmen kulağı küpeli sokak köpeklerine bir şey yapılmadığını, köpeklerle karşı bir önlem alınmadığını söylediği öğrenildi. Kimseyi tehdit etmediğini ileri süren K., 'mala zarar verme' ve 'silahlı tehdit' suçlarından adliye sevk edildi. Tuncay K., sağlık kontrolünden geçirilirken, kendini görüntüleyen gazetecilere, "Oğlumu ısırdı. Belediyeye telefon açtım, ihbar hatlarına köpeklerin fotoğrafını attım. Köpekler sahipsiz. 1015 köpek var orada hiçbir şekilde müdahale etmediler. Sabahları çocuklarımla okula rahatlıkla gidip gelemiyor. Pişmanım" dedi. Mahkemeye çıkarılan zanlı tutuklandı.

Adana İlçeleri

Aladağ Ceyhan Çukurova
Fekke İmamoğlu Karaisalı
Karataş Kozan Pozantı
Saimbeyli Sarıçam Seyhan
Tufanbeyli Yumurtalık
Yüreğir

Tüm Adana Haberleri

Hava Durumu

Adana ✓
Pazartesi 6 MPH
17°
Az Bulutlu

Pazartesi Salı Çarşamba
☁ ☁ ☁

NAMAZ VAKİTLERİ
ADANA

İMSAK	06:16
GÜNEŞ	07:42
ÖĞLE	12:44
İKİNDİ	15:13
AKŞAM	17:34
YATSI	18:55

EN ÇOK OKUNAN
ADANA HABERLERİ

Hayvanseverlerin ve etyemezlerin düşlerini süsleyen, pislik ve sefalet içindeki geleceğin Türkiye'sinde sıradan bir gün. Belediye görevlisinden polise, savcıdan hakime bütün bir ülke hayvansevere boyun etmektedir.

Mültecilere Kapılarımızı Açalım Mı?

Liberalizmin ikiyüzlülüğünü pek çok konuda görebiliyoruz. Konu mültecilere geldiğinde gazetede, televizyonda kerameti kendinden menkul muhteremler parmaklarını sallaya sallaya, bizi azarlama azarlama mültecileri koşulsuz kabul etmemiz ve onların bütün gereksinimlerini eksiksiz gidermemiz gerektiğini söylerler. Üniversite raporları, STK'lar, sonu gelmeyen bir mağdur edebiyatı da buna eklenir. Ne var ki bize öğüt verip azarlayan bu kişiler kendi evlerine bir mülteci almazlar, bir öksüz mülteci çocuğu evlat edinmezler. Kuran'da eleştirilen Yahudiler gibi davranırlar (2:44²⁷).

Yani kabaca "Bu yükü toplum üstlensin, bana ne" derler. Hani sefil haliyle sekiz, on çocuk doğurup sokağa salan kadının "Devlet bakmak zorunda, bana ne" deyişi ünlüdür ya... Hayvanseverlerin sokak hayvanlarına dokunmamızı yasaklamaları da buna benziyor. Kimsenin hiç bir işine yaramayan hayvanın önüne yiyecek atarak, yarasını iyileştirerek, onun da parasını sağdan soldan dilenerek yeryüzünün en soylu insanları olduklarını öne sürüyorlar. Ama iş hayvanı sahiplenmeye, evine almaya, **sorumluluğunu** üstlenmeye gelince kaçıyorlar. Tıpkı mülteciler konusunda bize parmak sallayan ikiyüzlüler gibi. Tıpkı sınırsız sayıda doğurduğu çocuğun sorumluluğunu üstlenmekten kaçan aile gibi. "Ben keyfimce yaşayayım, külfetine toplum katlansın." Anahtar sözcük: Sorumluluk.

İnsan sorumlulukları evrensel bildirgesi diye bir şey yok çünkü sekülerlik ahlaksızlığa giden süreçtir. İnsan hakları kavramı ahlakı, yani kişinin topluma olan yükümlülüğünü reddeder; insanı ahlaksızlaştırır. Kuran insanı **yükümlülüğe**, yani Arapçası ile **dine** çağırır; paşa gönlüne uymaya ve bir asalak gibi toplumun sırtına yük olmaya değil. Modernizmin tanrıları ise bize mağdurluk ve kurbanlık taslamamızı öğütlerler hiç durmadan.

"Hakkımızı isteyelim yalnızca. Versinler, yeni haklar tanımlayalım, onları da isteyelim. Olabildiğince kendimizi bir şeylerin mağduru olarak gösterelim. Azınlık olmayı, yoksul olmayı mağdur olmaya denkleylelim. Müslümanların ülkesinde Hristiyan, Hristiyanların ülkesinde Müslüman olmayı peşinen mağdur olmak sayalım. Kadınsak erkek egemen kültürün kurbanı olduğumuzu söyleyelim. Durmadan yakınlım, ağlayalım, kendimize acındıralım. Kendimiz veya kayırılmasını istediklerimizi mağdur göstererek gücümüz yettiğinde ayrıcalıklar koparalım..." Zamanın ruhu budur.

Hayvanseverler aslında kendi haklarını, daha doğru ifadeyle kendi ayrıcalıklarını savunuyorlar. Sokak itini besleyerek onu üretmek, onu var etmek, ama savunmasız kişilere saldırdığında, hastalık yaydığında sorumluluk üstlenmemek. Aynı şeyi insanlara yaptığınızda, yani rastgele insanlara saldıran, hastalık bulaştıran çeteleri beslediğinizde, çoğalmalarına yardımcı olduğunuzda suça yardım ve yataklık etme suçlamasıyla savcı ve yargıç karşısına çıkarılırsınız. Olması gereken budur, normali budur. Çünkü haklar sorumluluklara karşılıktır. Besleyip var ediyorsanız, bunun gerektirdiği sorumluluğu alırsınız. Bisikletinizin lastiğini sokak iti ısırmadı, o iti besleyen ısırıldı. Çocuğunuza ne yaptığını bilmeyen o sokak iti saldırmadı, o iti var eden hayvansever saldırdı.

Hayvansever, kendine ait olması gereken sorumluluğu toplumun sırtına yüklemeyi seküler yaşamın başsız ahlaki öğretilerinin bir araya gelerek oluşturduğu liberalizm çerçevesinde öğrenmiştir. Ateşten duman çıktığı gibi liberalizmden sorumsuzluk türer. Özgürlükçü /liberal anlayışı temsil eden slogan ahlakın yani sorumluluğun reddidir: "Kimse nasıl yaşayacağıma karışamaz." Bu ve benzer ifadelerde açıkça görünen çelişkiyi ne yazık ki yeni kuşaklar anlamıyorlar. Bu slogan topluma özgürlükçü kişiye karışmamasını söyleyerek, ona nasıl yaşaması gerektiğini bildirme iddiasında. Yani kendisiyle çelişiyor. Topluma sorumluluk biçiyor, ama bireyi bu sorumluluktan muaf tutmak istiyor. Bu, muaf olan bireyi

²⁷ İnsanlara erdemli olmaları öğüdünü verirken, kendinizi unutuyor musunuz?... 2:44

toplumun sırtına parazit yapar. İnsan dışı canlılarda, tür içi parazitlik türlü mekanizmalarla önlenmiştir. Bulduğu meyveyi grupla paylaşmayan maymun ağır yaptırıma uğrar.

Ahlak dediğimiz olgu insana özgü bir mekanizmadır ve özünde aynı işlevi görür. Topluluğun bütün bireyleri kaynaklarını toplulukla paylaşmak üzere sözleşme imzalamış, ant içmiş veya sözsüz taahhütte bulunmuştur. Topluluğu sağ tutan işbölümü ancak böyle kurulur. İşbölümüne katılmayan birey tıpkı bir kanser hücresi gibi toplumun kaynaklarını tüketeceği için sağkalımı güçleştirir. Toplumsal bağışıklık mekanizmalarının bu davranışı engellemesi gerekir. Kutsallık dediğimiz ve kimi zaman gizemli bir sis perdesi arkasında gibi görünen dokunulmazlar bu işleve hizmet eder. Toplumun dokunulmazları daha ahlaklı olmaları yönünde bireyleri zorlamıyorsa, onun sağ kalma yeteneğini artırmıyorsa veya azaltıyorsa düşüş başlamış, toplumun yeryüzündeki zamanı doluyor demektir (7:34, 10:49...²⁸).

Hayvansever, kanıtlanabilir hiçbir gerekçeyle dayanmadan, gönlüne göre belirlediği bir takım ayrıcalıklı hayvanı dokunulmaz kılarak aslında kendisini dokunulmaz kılmaya çalışır. Bunu var etmek ve sayısını artırmak istediği hayvanın sorumluluğunu almayarak yapar. Gönlüne göre davranma hakkını kendine biçer, davranışlarının sonuçlarına katlanma sorumluluğunu da topluma biçer. Topluma “Bana dokunamazsın” der, ama öbür yandan sokakta güvenle yürümek ve çocuğunu mikroptan korumak isteyen kentliye dokunur ve onu hapiste görmek ister. Bu davranışı kurumsallaştırdığı ve kabul ettirdiği ölçüde toplumun sağkalım yeteneğini azaltan bir hazır yiyecektir.

Hayvansever mitoloji, yanlış sözcükler kullanarak, “hayvanlar” adıyla bir takım hayvanları dokunulmaz yapmaya çalışmaktadır. Bu yeni dokunulmazlar toplumların sağkalımını artırmadığı gibi azaltacaktır. Liberalizmin her şubesinde olduğu gibi, hayvanseverliği benimseyen toplumlar üzerinde ağırlaşan bir doğal seçim baskısı olacaktır. Kendine yarar sağlayan hayvanları besleyip zararlı hayvanlardan arınan toplumlar ise sağkalım yeteneğini artıracaktır. Bu demektir ki hayvanseverlik dinini benimseyen toplumların yeryüzünden silinmesi kaçınılmazdır; evrenin /doğanın yasasıdır.

Hayvanseverlik Her İnsanda Yok Mudur?

Sevgi dolu olmak veya barışçı olmak bunları açıkça söylemeyi, yazmayı, reklam etmeyi gerektirmez. Barışçıl olmak veya mutlu olmak da sorulması veya söylenmesi gereken bir şey değildir. Modern Batılılar mutlu olsalardı ikişer çocuk yaparlardı. Ama yapmıyorlar, yapsalar da ana-baba birlikte büyütüyorlar ve nüfusları azalıyor. Batı’da intihar oranı yükseliyor. “Ortaçağ barbarlığından” kurtulmuş olmak onları mutlu etseydi, üç yüz yılın ardından yaşam biçimlerini hala değiştirmeye çalışmazlardı. Mutlu insan değişiklik yapmak istemez. Mutluluğun ölçütü “ben mutluyum” demek değildir. Mutluluğu arıyor olmanın ölçütü de aradığını söylemek veya bunu anayasaya yazmak değildir. Amerikan filmlerinde herkes birbirine “Seni seviyorum” der ama Amerikan halkının nefret dolu olduğunu Marshallar hariç herkes biliyor. Eski Türklerde “Seni seviyorum” cümlesi yoktu, çok enderdi ama eski Türkler birbirlerini seviyorlardı. Yeni Türkler Amerikan filmlerinden öğrendikleri bu cümleyi birbirlerine söylemeye başladılar. Ama yeni Türkler birbirlerini (en azından eskisi kadar) sevmiyorlar. Bu cümleyi hiç söylememiş olan evli çiftler ayrılmazlarken bunu selam verir gibi yineleyen çiftler ilk

²⁸ Her toplum için bir süre belirlenmiştir. Sonunda süreleri dolduğunda ne bir saat ertelenirler ne de öne alınırlar. 7:34 De ki: “Allah dilemedikçe kendime bile ne bir yitim ne de bir yarar verme gücüm yok. Her toplum için bir süre belirlenmiştir. Süreleri dolduğunda artık ne bir saat ertelenirler ne de öne alınırlar!” 10:49

zorlukta birbirlerinin kıcına tekme vurmaya çalışıyorlar. Sevginin, nefretin, barışçılığın ve mutluluğun adı, tabelası, gösterisi olmak zorunda değildir. Bu bildirimlerin varlığı veya yokluğu hiç bir şeyin kanıtı değildir. Hatta görünüşe bakacak olursak bildirimin vurgulanması, duygunun yokluğunu işaret ediyor diye bile düşünülebilir. Sonuçta içinde bulunduğumuz coğrafya, en büyük ihaneti “Ben Müslümanım” diyenden görmüştür. Kısacası öz bildirime kanmak en yüzeysel, en sığ beyinlerin işidir.

Bir insan, varsayılan olarak “insansever”dir. Bir insana insanları sevip sevmediği sorulmaz. Normali, doğal, sevmesidir. Sağlıklı bir insan hayvanları, hayvanları sevmesi gerektiği kadar sever. Bu durumların sözlerle ifade edilmesi gerekmez. İfade edilmiyor olması da bunların yokluğunu göstermez. İnsanın insanı sevmemesi veya “nötr” olması anormal, beklenmeyen, doğal olmayan bir arıza durumudur. Durum böyleyken kişinin kendini hayvansever olarak adlandırması, sevginin varlığını değil, ancak yokluğunu gösterir. İnsanın belleğinin, dikkatinin veya düşünme kapasitesinin sınırlı bir kaynak olduğu gibi, sevgisi ve ilgisi de sınırlı bir kapasitedir. Bu kapasiteyi insan sevgisiyle dolduramayan kişi başka şeylere yönelir. Kimi nesneye yönelir, kimi bitkiye, kimi hayvana. Parayı hastalık derecesinde çok seven biri veya otomobilleri hastalık derecesinde seven biri kendine “insansevmez” adı vermez. Olumsuzdan değil, olumludan ad üretilir. Dolayısıyla kendine hayvanseverlik yakıştıran kişi aslında insan sevmekteki başarısızlığını tersinden bildirmiş olur. Hayvansever, seküler liberalizmi benimsemiş her düşünce kampı gibi sözcüklerle oynamayı iyi bilir. Canlı türlerinden bir bölümünü kalanına üstün tutmak anlamında, aşağılama amaçlı olarak kullandığı “türçülük” sözcüğünü türetmesinden bellidir. Eşitlikçi düşünce kampının yüz yıl önce uydurmuş olduğu “ırkçılık” sözcüğüne öykünülmüştür.

Batının sekülerleşme sürecinin ahlaksızlaşma süreci olduğunu önceki yazılarımda anlatmaya çalışmıştım. Modern yaşam biçimi insanı insandan gerçek anlamda soğutan, bezdiren, nefret ettiren gergin bir yaşam biçimidir. Kaynağı Batı’dır. Hayvanseverliğin kaynağı Batı’dır. Bunun kanıtlanmaya ihtiyacı yoktur. Yeni Türkiye’de ev hayvanı satan dükkanların adlarının *pet shop*, ev hayvanlarının adının *pet* olması yeterli kanıttır.

İnsan içine doğduğu ulusu, kültürü, coğrafyayı, tarihi seçemiyor. Kişinin doğduğu kültürel koşulları benimsemesi kendi yararınadır. Çünkü gelenekler, öğrenilmiş biçimler, öğrenilmiş kavramlar ve kısmen öğrenilmiş doğrular zorunludur. Bunlar toplumun içinde bulunduğu fiziksel koşullara uyum sağlamasını kolaylaştıran ve doğuştan hazır gelen şeylerdir. Türkler kimliklerini, yani yer ve zamandaki konumlarını unuttular. Yalnızca Türkler değil, Batılı olanlar dahil pek çok uygar toplum aynı düşüşü yaşadı, yaşamayı sürdürecektir ve yok olacak veya başka toplumlara dönüşecektir. Türkler her geçen gün Batının doğrularına, yani Batının ahlakına teslim olmakta, Batının dinini benimsemektedir. Kuran’da Kitaplıların, yani Batının Kuran muhataplarını kendilerine benzetmeye çalışacaklarıyla ilgili çok sık uyarı yapılmıştır (2:105,109,120,135, 3:69,72,100, 4:44,160, 5:64²⁹).

²⁹ Ehlikıtap’ın küfre sapanlarıyla müşrikler, Rabbinizden size bir hayır indirilmesini istemezler. Bakara 2:105

Kitap halkının çoğu kendilerine gerçek açıkça belli olduktan sonra içlerindeki kıskançlık yüzünden, inancınızdan sonra sizi nankörlük etmeye döndürmek ister... 2:109

Onların dinlerine uymadıkça, ne Yahudiler ne de Nasraniler, senden asla hoşnut olmazlar... 2:120

Dediler ki: “Yahudi veya Nasrani gibi olun ki, doğru yola erişebilirsiniz!”... 2:135

Kitap halkından bir küme, sizi saptırmak istiyor... 3:69

Kitap halkından bir küme şöyle dedi: “İnananlara indirilene gün başında inanın; gün sonunda inkar edin. Böylece belki dönerler!” 3:72

Ey inanca çağırılanlar! Kitap verilenler arasından bir kümeyi izlerseniz, inancınızdan sonra, sizi nankörlük etmeye döndürürler. 3:100

Kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? Sapkınlığı satın alıyorlar ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar. 4:44

Yahudilerin yaptıkları haksızlıklar ve birçok kişiyi Allah’ın yolundan alıkoymaları yüzünden, helal olan temiz şeyleri onlara

Ama Türkler ellerinin altında bulunan Kuran'ı çöpe attıkları için onun uyarılarından yarar sağlayamadılar. Tanrı'nın, elçilerine karşı gelenlere verdiği ceza, gökten yağması beklenen efsanevi taş değildir. Evrimsel ve doğal süreçlerle toplumun kendini yok etmesidir. Bu süreç gerçekleşmektedir.

Türkler Kuran'ı muhatap almayıp bin yıl önceki ahlaki öğretilerini sürdürselerdi yine hayvansever olmayacaklardı. Çünkü bugünkünden çok daha dengeli ve ahlaklı bir yaşam sürüyorlardı.

Hayvanseverlik her insanda yoktu ve yoktur. Batıdan ithal yeni bir ideolojidir. Batıdan ithal olduğu için öncelikle kedi ve it yeni kutsallarımız olmuştur. Hindistan'dan ithal edilseydi sığır yeni kutsalımız olacaktı.

İnsanın varlığının özünün acılı, kederli bir trajedi olduğu mitolojisi Batılı kültürün derinine işlemiştir. Tevrat'ta insanın bu gezegendeki varlığının kendisinin bir ceza olduğu yazılıdır.³⁰ Hem Yahudiliğe hem Hristiyanlığa göre suçlu doğuyor ve ilk günahın cezasını çekiyoruz.³¹

Modern Batı, Tanrı'nın elçilerini kategorik olarak reddetmiştir. Bunun cezasını kapitalizm, feminizm, hayvanseverlik, eşcinsellik övücülüğü, eşitlikçilik, politik doğruculuk gibi ikiyüzlü ideolojilerin ayağına dolanmasıyla ödemeye başlamıştır. Bunların her biri, gemiye yeni delikler açar, açılan delikleri büyütür. Modernizm gemisi battığında, gemiye sonradan atlayanlar da yok olacaktır. Bu süreç hem Tanrı'nın açık mesajıyla, hem de bu mesaja başvurmaksızın gözlenebilen olgulara dayanarak açıklanabilir (dikkatle

yasaklamıştık. 4:160

Yahudiler, şöyle dediler: "Allah'ın eli sıkıdır!" Onların elleri bağlandı ve söylediklerinden dolayı lanetlendiler. Hayır! O'nun, iki eli de açıktır; dilediği gibi yardım eder. Efendinden sana indirilen, onların çoğunun azgınlığını ve nankörlüğünü artırır... 5:64

³⁰ Eski Ahit, Yaratılış 2. ve 3. bölümler. Ayrıca;

Eski Ahit, Yaratılış 8:21 Çünkü insan yüreğindeki eğilimler çocukluğundan beri kötüdür.

Eski Ahit, Mezmurlar 51:5 Nitekim suç içinde doğdum ben, Günah içinde annem bana hamile kaldı.

Eski Ahit, Mezmurlar 53:2 Tanrı göklerden bakar oldu insanlara, Akıllı, Tanrı'ya yönelen biri var mı diye. 3 Hepsini saptı, Tümü yozlaştı, İyilik eden yok, Bir kişi bile!

Eski Ahit, Mezmurlar 58:3 Kötüler daha ana rahmindeyken yoldan çıkar, Doğdu doğal yalan söyleyerek sapar.

Eski Ahit, Yeşaya 48:8 Doğuştan isyankâr olduğunuz biliniyor.

Yeni Ahit, Romalılar 3:20 Bu nedenle Yasa'nın gereklerini yapmakla hiç kimse Tanrı katında aklanmayacaktır. Çünkü Yasa sayesinde günahın bilincine varılır.

Yeni Ahit, Romalılar 5:12 Günah bir insan aracılığıyla, ölüm de günah aracılığıyla dünyaya girdi. Böylece ölüm bütün insanlara yayıldı. Çünkü hepsi günah işledi.

³¹ http://christianity.wikia.com/wiki/Original_sin

inceleyiniz; 5:100, 6:42-44, 25:18, 54:43-44³²). Yeryüzü, batmayacağı belli olana sarılanlara kalacaktır (6:76-78³³).

Hayvanseverlik Batı'nın konforla şımarmış ve doğanın bilgisini unutmuş kuşaklarının türetmesidir. Fosil yakıtın ve bu sayede her türlü doğal kaynağın ölçsüz ve bedelsiz kullanımıyla gelen şımarıklık, yaşamın "normalinin" bu olduğu yanılsamasını yaratır. Oysa insanın "normali", fosil yakıt kullanmayanıdır.

Fosil yakıtın olmadığı binyıllar boyunca insanın yanında evcilleşmiş, evcilleşirken evrilmiş olan hayvanlar ancak somut yararları için var olagelmışlerdir. İtler yalnızca koruma, tehlikeyi haber verme, avlanma gibi işlerde çalışmak koşuluyla var olagelmışlerdir. Geleneksel köyde serbest gezen ve kimsenin sahiplenmediği ama acıdığı, beslediği itlere asgari bazı görevleri yaptıkları için katlanılır. Yabancı varlığını haber vermek, kurt gibi tehlikeli hayvanlara karşı caydırıcı olmak gibi. Kırsalda kediler de aynı biçimde, fare nüfusunu denetim altında tutacakları beklentisiyle beslenir. Can sıkıldığında mıncıklamak, oynamak gibi işlevler asla bu hayvanların evcilleştirilmeleri, yani var olmaları için birincil gerekçeler olmadı. Bunlar yalnızca evcilleştirilmiş olmalarının ikramiyesidir, ikincil nimetlerdir.

Hayvanlar Kutsal Olabilir Mi?

Kutsal kavramı çoğu kez dokunulmazlıkla birlikte anılıyor. Tabu da dokunulmaz olan, kutsal olan üzerinden tanımlanıyor. Tabu olan bir şeye el sürmek, ona saygısızlık etmek davranışlarının, gizemli nedenlerden ötürü lanetle cezalandırılacağına inanılır. Bu durumda Yeni Türkiye'de sokak hayvanları önde gelen kutsal nesneler oluyor çünkü onlara dokunanlar, insanlara haksızlık edenlerden daha şiddetli tepki görüyorlar.

Gerçekte, sürdürülebilir yaşamda, insanın değişmeyen ahlakında yalnızca Tanrı kutsaldır. Dolayısıyla toplumun yalnızca Tanrı'nın buyurduğu gibi davranmasını sağlayacak olan sözler, elçiler ve ikincil olarak bunların simgeleri kutsal veya dokunulmaz olabilir. Hayvanın dokunulmazlığı, o toplumun ahlaki çöküntüsünü çabucak belli eden bir turnusol kağıdıdır. Popüler kaynaklarda öne sürüldüğünün tersine,

³² De ki: "Pis şeylerin çok olması seni şaşırtıyor olsa da pis ile temiz bir değildir. 5:100

Gerçek şu ki, senden önce de topluluklara gönderdik. Onları, yoksulluklara ve zorluklara uğrattık; belki yalvararak yakarışlarda bulunurlar diye. Onlara yoksulluk geldiğinde, yakarışlarda bulunsalar olmaz mıydı? Tam tersine, yürekleri katılaştı; şeytan da yaptıklarını kendilerine çekici gösterdi. Öğretiye unuttuklarında, verilenlerle sevinip şımarıncaya değin, her şeyin kapılarını onların üzerine açtık. Onları ansızın yakaladığımızda artık tüm umutlarını yitirdiler. 6:42-44 Derler ki: "Sen, tüm yakıştırmalardan ayırıksın. Senden başka dostlar edinmek bize yakışmaz. Fakat onları ve atalarını öylesine geçindir-din ki, öğretiyi unuttular ve yıkıma uğrayacak bir toplum oldular!" 25:18 Sizin nankörlük edenleriniz, onlardan daha mı iyi? Yoksa sizin için, kitaplarda dokunulmazlık mı var? Yoksa şöyle mi diyorlar: "Biz, yardımlaşan bir cemaatiz!" 54:43-44

³³ Gece bastırınca, bir gezegen gördü; "Benim efendim, işte bu!" dedi. Fakat görünmez olunca şöyle dedi: "Yitip gidenleri sevmem!" Ay doğarken gördüğünde "Benim efendim, işte bu!" dedi. Fakat görünmez olunca şöyle dedi: "Efendim beni doğru yola yönlendirmezse kesinlikle sapkınlar toplumundan olurum!" Güneş doğarken gördüğünde "Benim efendim işte bu; en büyüğü bu!" dedi. Fakat görünmez olunca şöyle dedi: "Ey toplumum! Kuşkusuz ben ortaklar koştuklarınızdan uzağım!" 6:76-78

Eski Mısır'da kediler kutsal filan değildi. Değerli tahıl silolarını korudukları için gerekli, sevilen ve değer verilen hayvanlardı yalnızca. Yani onlara verilen değer, *yalnızca* yaptıkları hizmete karşılıktı. Kent itleri ve kedilerinin işlevleri sıfırdır, kimi zaman zararsızdırlar, çoğu kez zarar verirler. Yani biyolojik anlamda parazit yaşamı sürerler. Kimimizin kirpiklerinin dibinde yaşayan *Demodex* akarı veya midesinde yaşayan *Helicobacter Pylori* bakterisi ne kadar kutsal veya dokunulmaz olabilirse, onlar da o kadar kutsal veya dokunulmaz olabilirler.

Saygı sözcüğü, liberal dünyada içi boşaltıldığı ve haksızlık edenlerin kendilerini savunmak can simidi gibi sarıldıkları için çekinerek kullandığım bir sözcük. Liberal dünyada *özgürlük, kalkınma, büyüme, sevgi, paylaşma, entegrasyon, ilerleme* gibi retorik tuzak olarak kullanılan sözcüklerden biridir. Sizin beslenme tercihinize izin vererek saygı duyabilirim. Öykünerek, üstün bir beslenme biçimi olduğunu söyleyerek de saygı duyabilirim. Sözcük engellememe davranışı ile yüceltme, secde etme davranışı arasında geniş bir yelpaze çiziyor. Başlangıçta asgari saygı ile yetinen liberal bir kesim, "haklarını" aldıkça saygının yelpazenin aşırı olan tarafına doğru kaymasını isteyebiliyor. Yirminci yüzyılda gördüğümüz ve hala süren cinsel devrim, eşcinselliğin patlaması gibi olaylarda bu çok net gözlenebilir. Nitekim hayvanlara göstermemiz gereken saygının dozu hiç durmadan artmaktadır. Yolda yürüyen adamın yolunu kesip onu ısırarak ite "saygı" gösterilmesini bekleyen, adamı suçlu çıkaran hayvansever bunun en tipik örneğidir. Hayvanseverlerin hayvanlara (ve onların üzerinden kendilerine) talep ettikleri saygı, dokunulmazlık düzeyine erişmiştir. Hayvansever, insana yakıştıramadığı kutsallığı hayvana yakıştırır. Sekülerlik eski kutsalları çığırırken kendi kutsallarını, dokunulmazlarını ve buna paralel olarak kendi ruhbanını ve engizisyonunu yaratmıştır; yaratmayı sürdürmektedir.

Avcı-toplayıcıların³⁴ veya çobanların hayvanlara veya doğal yaşama *saygı* gösterdikleri söylemi pek yaygındır. Yanlış da değildir. Ancak o saygı, bizim bugün "inanca saygı", "düşünceye saygı" gibi bağlamlarda kullandığımız ve ne anlama geldiğini kimsenin bilmediği, gücü yetenin istediği yere çekip kendi çıkarına kullandığı anlamda ikiyüzlü bir sözcük değildir. Bu insanlar bitkilerin ve hayvanların kendilerini sağ tutan nimetler olduklarının bilincindeler ve bunlara gösterdikleri saygı, bu bilincin gerektirdiği davranış kipi olmaktan fazlası değildir. Bitkiyi öldürür ve kullanır. Hayvanı öldürür ve kullanır. Doğadaki her canlının yaptığı gibi. Bu sömürüye bir ölçü koymaları, gereğinden fazla bitki yolmayıp gereğinden fazla avlanmamaları ölçsüzlüğün kendilerine zarar vereceğini bildiklerindendir.

Hayvan Hakları Fikri Nereden Türedi?

İnsanın tarihinde ilk kez, milyonlarca kişiden oluşan toplumlar bitki ve hayvan türleriyle yakın, bilinçli ve gündelik ilişkinin dışında, kentlerde yaşıyorlar. Son otuz yılda Türkiye'nin kırsal nüfusu yüzde elli dolayından yüzde yirmi dolayına düştü. Kent insanının hayvanla olan ilişkisi çoğunlukla evin içinde beslenen hayvanlarla, paketlenmiş etle ve haşereyle sınırlıdır. Çok değil, elli, yüz öncesine dek bu kentlerde yaşayan kişiler araba çeken, küfe taşıyan yük hayvanlarıyla, eceline ermeden öldürülmek ve yenmek üzere arka bahçede yetiştirilen tavukları ve küçükbaşları yaşamın olağan bir parçası olarak kanıksamıştı.

³⁴ Yaban bitkilerini toplayarak, yaban hayvanlarını avlayarak yaşamını sürdüren insan topluluğu. Biriktirme ekonomisinin olmaması ve doğal çevreyi değiştirme gereksinimi duymaması ile kısmen çoban toplumdan, fakat özellikle tarım yapan (uygar) toplumdan ayrılır.

Bu kanıksama kuru bir bilgi veya fen bilgisi kitabında okudukları satırlardan değil, deneyimden gelen ve içselleştirilen bir bilinç idi. Hayvanseverlerin sömürü dedikleri bu ilişki ve karşılıklı yararlanma biçimleri, insanların sağ kalabilmek için gerçekleştirdikleri bütün etkinliklerde hayvanların yeri doldurulmaz payı olduğu bilgisini insanların sözlerine değil ama bilinçlerinin en derinine kazıdı.

Sonra kömür, sonra petrol ve sonra doğalgaz geldi. Tarım, zanaat, madencilik, ulaşım, taşıma, aklınıza gelebilecek her etkinlik hayvan emeği yerine fosil yakıt emeğiyle yapılmaya başlandı. Et için beslenen hayvanlar yüksek düzeyde örgütlenmiş toplumun ağırlaşan yasaları ve endüstriyel üretimin yine fosil yakıt sayesinde ucuzlaması nedeniyle arka bahçelerden kayboldu, çiftliklerle sınırlı kaldı.

Artık hayvanların yaşamın içinde tuttıkları yer, insanın zihninin en derinine kazınmıyor. Hayvanlarla büyük ölçüde eskisi gibi ilişki kuran kırsal nüfusun sürekli azalması, modern insanın hayvanla olan ilişkisini unutması demektir. Göz önünde boğazlanan hayvanlar, yarı diri olarak kaynar suya atılan ıstakozlar, kamçılanarak çalıştırılan, ender durumlarda dövülen hayvanlar artık yaşamın olağan ve sorun oluşturmeyen bir parçası olmaktan çıktı. İş hayvanları gözden kayboldu. Et hayvanları dört duvar arasına, mezbahaya, kombinaya girdi. Evdeki musluktan akan suyun, akaryakıt istasyonundaki pompadan akan yakıtın, duvar saati gibi sessizce sayacı döndüren doğalgazın hangi koşullarda çıkarılıp ev halkına secde ettirildiğini bilmeyen, görmeyen, unutan, umursamayan kent insanı, hayvanların yalnızca insanlara secde etmek için var olduklarını da görmez oldu; unuttu.

Bugün liberallerin “şiddet” diye tanımladıkları ve ittire ittire *haksızlık* kavramının yerine koymaya çalıştıkları olgu, insanla hayvanın ilişkisinin doğal ve olağan bir parçasıydı. Kamçılamazsanız iş hayvanı çalışmaz. Et hayvanları sizin ricanızla intihar etmezler, zorla öldürürsünüz. Bunlar günümüz kent çocuğuna buz kestiren acıtıcı ifadeler midir? Eskiden bunlar güneşin doğudan doğacağını söylemeye eşdeğerdi. Bu ilişki unutulduğu içindir ki bugün yiyeceği işlenmiş ve paketlenmiş olarak alan, emeği, enerjiyi ve bütün gereksinimleri bir yerlerden *satın* alan, hayatında odun kırmamış, taş taşımamış, ot yolmamış olan, yaşamın bedenselliğini unutmuş olan çocuklar, insanın hayvanla olan doğal ilişkisini duygusal olarak kabul edilemez bulabiliyorlar. *Soylent Green* filminde hükümetin halka dağıttığı bisküviyi sorgulamadan yiyen, ama bisküvinin nasıl üretildiğini öğrenince dehşete düşüp sarsıntı geçiren dünyadan habersiz serfler gibiler.

Uygar yaşam veya daha doğru ifadesiyle kent yaşamı, insanı neyin hayatta tuttuğunu unutturur. Zenginlerin çoğu kenttedir. Varsılık kişiyi Allah'ın yasasından uzaklaştırır (3:10, 9:55, 11:84, 16:112, 17:64, 25:18, 42:27, 43:33, 68:14-15³⁵). Kentleri kuranlar egemenlerdir. Kentte nereye baksanız insan

³⁵ Kuşkusuz, nankörlük edenlerin malları ve çocukları Allah'ın karşısında asla yarar sağlamaz. Ateşin yakıtı da işte onlardır. 3:10

Onların malları ve çocukları, artık seni imrendirmesin. Allah, bunlarla, dünya yaşamında onları cezalandırmayı ve canlarının nankörler olarak çıkmasını istiyor. 9:55

Medyen'e de kardeşleri Şuayb, şöyle dedi: “Ey toplumum! Allah'a hizmet edin. Sizin için ondan başka Tanrı yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Aslında sizi varlık içinde görüyorum. Ama aslında sizi Kuşatacak Gün'ün cezasından korkarım!” 11:84

Allah, bir kenti örnek veriyor: Güven ve dirlik içindeydi; her taraftan bol yiyecek gelirdi. Yine de Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler. Bunun üzerine Allah, yaptıklarına karşılık zorlu bir açlık ve korku yıkımını onlara tattırdı. 16:112

“Onlardan gücünün yettiğini sesinle ayart; atlıların ve yayalarınla onların üzerine çullan; mallarına ve çocuklarına ortak ol; onlara türlü sözler ver!” Oysa şeytan onları aldatmaktan başka söz vermez. 17:64

Derler ki: “Sen tüm yakıştırmalardan ayırsın. Senden başka dostlar edinmek bize yakışmaz. Fakat onları ve atalarını öylesine geçindirdin ki, öğretiyi unuttular ve yıkıma uğrayacak bir toplum oldular!” 25:18

Allah, kullarına bol geçimlik verseydi yeryüzünde kesinlikle azıtlardı. Fakat o, dilediği ölçüde gönderir. Kuşkusuz, o, kullarından Haberdirdir; Görendir. 42:27

yapısıdır. Kimisi Allah'a başkaldırının simgesi olan anıtlar ve mitolojik simgeler de kenttedir. Camdan dışarı baksanız, kendi halinde bırakılmış olarak gördüğünüz tek şey ağaçtır, varsa. Çoğunlukla üst katta ve bahçesiz konuttasınızdır, yere hiç basmazsınız. Duyduğunuz sesler makine sesidir. Makine sesinden kaçır, müzik dinlersiniz, o da insan yapısıdır. Çöp, parfüm, egzoz, plastik vb. aldığınız kokular insan yapısıdır. Yediğiniz şeyler işlenmiş, paketlenmiştir. Çoğunlukla insan aklının ve emeğinin ürünüdür. Köyde camdan dışarı baktığınızda kırı, ağacı, hayvanları görürsünüz. İnsan yapısı biçimler ve malzemeler, size nasıl yaşamanız gerektiğini öğütleyen reklamlar çevrenizi kuşatmamıştır. Allah'ın adını aklınıza getirmeye daha yakınsınızdır. Duyduğunuz sesler hayvan sesleridir. Aldığınız kokular tezcek, toz, ter gibi doğaldır. Yediğiniz şeyler "orijinal" tasarımına daha yakındır, gıda mühendisinin elinden geçmemiştir. Yaşamın çok az bileşeni denetim altındadır. Yaşama düzensizlik egemendir. Çiftçi iseniz hava durumu kazancınızı belirler. Çobansanız otun gür olduğu yer sürekli değişir. Hali vakti yerinde bir kentli olarak aynaya baksanız saçınız işlenmiştir, kolunuzda saat, cebinizde telefon, dışınızda dolgu, gözünüzde lens vardır. Görece yapay bir bedeniniz vardır. Kentte yaşamın daha çok bileşeni denetim altındadır. Doğal biçimlere, malzemelere, olaylara görece uzaksınızdır. Köyde düşünecek zamanınız vardır. Yürürsünüz, aceleniz yoktur. Kentte düşünecek zaman yoktur. Sesler iç sesinizi bastırır. Ola ki boş zamanınız oldu, tatil, hafta sonu etkinliği, gece hayatı gibi adlar altında eğlenceyle doldurmak üzere koşullandırılırsınız. Onun için köylüler, kentlilerin delirdiğini anlamaya daha yakındırlar.

Kent yaşamı kişiyi ahmaklaştırır. Burada mecaz veya abartı kullanmıyorum. Öyle ki, fabrikalar, işçiler, tarlalar, yağmur, güneş; hepsi yerlerinde dururken ve bize gerekenden fazlasını verebilecek durumdayken üretim yapılamaz, karınlar doyurulamaz hale geliyor. Ve hatta bu durum savaş gerekçesi olabiliyor. Ama bu aptalca duruma "ekonomik kriz" adı konulunca o çok bilimsel, çok rasyonel kentli gözlemlere perde iniyor ve sistemin saçmalığını göremiyorlar.

Bütün bunlar kentli olmanın kişiyi Allah'ı anmaktan uzaklaştırdığı anlamına gelir. Aynı zamanda, insanı sağ tutan şeyin ne olduğunu unutturduğu anlamına gelir. Aslında bu ikisi neredeyse aynı şeydir. Çünkü Allah'ın ahlak yasası ve fizik yasası bir bütündür. Ahlak dediğimiz sistem, insanı sağ tutmak için yaşamsallığı bakımından sindirim sisteminden veya bağırsıklık sisteminden farksızdır.

İnsanı sağ tutan asıl etkinliklerin gözden uzak konumlarda kalması, kent insanının bunlardan yalıtılmış olması nedeni ile modern yaşam süren kişilerde bazı unutulmalar, yanılsamalar oluşuyor. Doğal bir insan durumu olan **vurmak, güç kullanmak, zorla almak** veya bunları ima etmenin kabul edilemez olduğu, şiddetin kategorik olarak kötü olduğu yanılsaması da bunlardan biridir. Bunların insanı sağ tutan edimlerin birer uzantısı olduğu unutulmuştur. Aydınlanma paradigmasının türettiği ilerleme mitolojisi, "ilkel" sözcüğüne olumsuz bir anlam ilişirmiştir. Eski yaşam biçimlerini aşağılık sayar. Fosil yakıtın sağladığı nimetleri yalnızca bilim ve teknolojinin, yani kendi alın terinin eseri sayarak kendine pay çıkarır, boş yere gururlanır ve bu aptalca gurur bu durumun geçici olduğunu görmesine engel olur. Oysa o bilim ve teknolojinin var olmasını fosil yakıtlar ile gelen artık değere borçludur; görmezden gelir.

Modern kent yaşamında şiddetsizlik yoktur. İnsan yaşamı şiddetsiz olmamıştır. Kelimeleri yerlerinden kaydıran ve şiddet sözcüğüne olumsuz bir anlam yüklemeye çalışan liberaller (hayvanseverler, feministler, anti-militaristler, kültürel Marksistler, ilericiler, bilimciler vb. bunun içine giriyor), fosil yakıt bolluğu üzerine kurulu konforlu günümüz yaşamında şiddetin olmadığını, olmaması gerektiğini öne

Zaten insanlar bir tek topluluk durumuna gelecek olmasalardı, Bağışlayana nankörlük edenlerin evlerine gümüşten tavanlar ve yüksecekleri merdivenler yapardık. 43:33

Malları ve oğulları olduğu için. Ayetlerimiz ona okunduğu zaman, şöyle dedi: "Öncekilerin söylenceleri!" 68:14-15

sürerler. Oysa hukukun üstünlüğü dediğimiz şey ancak bedensel güç kullanma olanağının varlığında geçerlidir. Yasayı çiğneyenler üzerinde güç kullanamayan toplum yaptırım aygıtlarından yoksundur; ahlaka sahip olamaz ve çöker. Sokakta çocuğunu tokatlayan, atını kamçılayan, kuzusunu kesenleri, küfe taşımaktan omuzları nasır olmuş hamalları görmüyor olmamız yaşamın bedenselliğinin sona erdiği anlamına gelmez. Şiddet kullanma yetkisi örgütlere devredilmiştir yalnızca. Hamalın işini de artık petrol yapmaktadır. Yargıçların ellerindeki tek güç kurumsallaşmış şiddet uygulama olanağıdır. Şiddet tehdidi olmaksızın kimse duruşmaya gidip laf anlatmaya çalışmaz, meclise girip yasa çıkarmaya çalışmazdı. Cezaevlerinin duvarları yüksektir, komşu bile olsanız içini görmezsiniz. Ceza yaptırımı biçiminde gelmeyen şiddet ise gözden ırğa, petrol kuyularına, enerji santrallerine, et kombinalarına, vesaireye taşınmıştır.

Bu yalıtılmışlık durumu, sekülerleşme ile gelen başıboşluğa eklendiğinde, günümüz insanının kafasındaki iyi ve kötü kavramları yerinden oynadı. Artık görselliği olmayan haksızlık biçimleri, yani *şiddet* içermeyen haksızlık biçimleri insanlarda tepki uyandırmıyor. Bu çarpık algı ve bilinç her yerimize etki etmiştir. Bu satırların yazarı da otuzlu yaşlarında duruma uyanana dek etki altındaydı.

Televizyonda gösterilmesine izin verilen şeyler için belirlenen sınırlar bize bu çarpık algıyı apaçık gösterir. Televizyon, yığınların düşünme alışkanlıklarını ve davranışlarını belirleyen, yöneten ve yönlendiren bir güç çarpanıdır. Bu ülkenin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, televizyonda gösterilmesini sınırlandırdığı *şiddeti* şöyle tanımlıyor:

“1. Kaba kuvvet kullanımı, 2. İşkence, 3. Ateşli, kesici silahlar ya da darp aletleriyle uygulanan şiddet, 4. Savaş sahnesi, 5. Duygusal şiddet (mahrum bırakma, sevdikleriyle görüştürmeme, hapsedme, şantaj vb.)”³⁶

Beşinci maddede tanımlanan eylem Türkçede şiddetin, İngilizcede ve Fransızcada “*violence*”in karşılığı değildir! Türkiye’nin en seküler, en liberal hükümeti olan, hayvan haklarını ilk kez yasanın konusu yapan AKP hükümetinin televizyon yönetimi, aslında *haksızlığı* tanımlayıp adını *şiddet* koyuyor. Böylece haksızlığı, ayıbı, günahı, yasak davranışları yeniden belirlemenin, eski ahlakın yerine yenisini koymanın bir kanalı daha açılıyor.

Bununla da kalmıyor. RTÜK, hayvanın beden bütünlüğünün bozulduğu veya hayvanın darp edildiği görüntüleri “şiddet içerir” kapsamına alıyor. Yani bu görüntüleri yasaklama sınırında sayıyor. Doz artınca herhangi bir sınıflamaya gerek duymadan görüntüyü yayınlamayı yasaklıyor. Yukarıda aslında şiddetin değil haksızlığın tanımının yeniden yapılmaya çalışıldığı açıktır. *Yalnızca* kanı kızıllı akan, büyük, sıcakkanlı hayvanların beden bütünlüğünün bozulmasının şiddet sayılması, aslında bu eylemi nedenine bakmaksızın haksızlık olarak sınıflandırmak demektir. Yani hayvanlara haksızlık edilebileceği varsayımı dolaylı olarak RTÜK’te kabul görmüştür.³⁷

RTÜK, insana yapılan ruhsal işkenceyi gösteren görüntüler için aynı dikkatin onda birini harcamıyor. *Fiziksel olmadığı sürece* iç kırıyıcı, mide bulandırıcı yoğunluktaki kötülüğün gösterilmesine izin veriyor. Beş maddenin kapsamına girmeyen, yani görselliği olmayan kötülüğün gösterilmesini koşula bağlamıyor, sınırlandırmıyor. Sözgelimi ülkesine ihanet eden politikacılar göstermek serbesttir. Bir bankanın borçluları hapse attıran kredi yöneticisini öven bir dizi yapabilirsiniz. Kredi yöneticisi

³⁶ “Akıllı İşaretler Kodlayıcı Uygulama Rehberi” içinde Prof. Dr. Ferhunde Öktem, “Akıllı İşaretler Sınıflandırma Sistemi” Akademik Çalışma Altyapısı, s.20.

³⁷ Hayvanın tanımının yine yapılmadığına dikkat ediniz. Örneğin sivrisinekler RTÜK’ün hayvan tanımına dahil değildir, beden bütünlüklerinin korunması gerekmez.

borçluları kendi bodrumuna kapatmadığı sürece ahlaklıdır (!). Hiroşima'da, Nagazaki'de veya Dresden'de yapılan soykırımı savunan bir filmi, uyarı işaretleri olmadan gösterebilirsiniz. Aile büyüklerine saygı göstermeyen, Tanrı'ya ve elçilerine söven gençlerin "iyi çocuklar" olduğu bir diziyi "kötü örnek oluşturan davranışlar" uyarı işareti olmadan gösterebilirsiniz. Karısına vuran bir erkek görüntüsü "şiddet içerir" etiketini gerektirir veya doğrudan yasaklanır. Dırdırıyla kocasını intihar ettirecek kadar bunaltan veya onu aldatan bir kadının görüntüsü için hiçbir işaret gerekmez. Çünkü bunlar yukarıdaki beş maddenin kapsamına girmez. İşte bu, günümüz liberal uygarlığının içinde bulunduğu zeka gerilemesinin teşhisidir.

Günümüzün liberal insanı, fiziksel olmayan haksızlığın haksızlık olmadığına inanmaya başlamıştır. Bu cümleyi unutmayın lütfen; bu yazıda çözümlediğimiz inanç ve ideoloji, bu yanılsamanın üzerinde yükseliyor. Örneğin erkeğin kadına vurmasını yasaklar günümüz insanı. Haksızlık etmek isteyen erkek, kadına kolayca vurabilir ama erkeğe haksızlık etmek isteyen kadın fiziksel olmayan yollara başvurmak zorundadır. Fiziksel olmayan, araçlı, dolambaçlı, kurgulanmış, tasarlanmış haksızlıkları teşhis etmek, kanıtlamak, önlemek zordur. Günümüz insanı giderek kolay ve somut olana yüklenmekte ve zor ve soyut olandan kaçmaktadır. Böylelikle soyutla baş edebilme yetisi azalmaktadır.

Pek çok batılı hükümet, çocuğuna vuran ailelerin elinden çocuklarını alıp yetimhaneye kapatır. Çocuğa vurmak kolayca görünen, videosu ve fotoğrafı çekilebilen, izi kalabilen bir iştir. Öte yandan çocuğunu gerçek bir ahlaksız olarak yetiştiren, kötülük öğreten, cinsel sapıklığa özendiren, şeytana tapmayı öğreten, onu bir toplum düşmanı yapan ailelere hükümetler karışmazlar. Çünkü bu fotoğrafı çekilebilen, kağıda basılabilen basit, bayağı ve küçük bir kötülük değildir. Zamana yayılı, anlamak için zihinsel çaba gerektiren, bedenselliği olmayan ve büyük bir kötülüktür.

Hepsi de Batı kaynaklı olan çizgi roman ve film kahramanları örgütlü, kurgulanmış, tasarlanmış, suçlarla uğraşmazlar. Çünkü bunlar görsel maceralara kaynaklık edecek somut malzemeyi sunmazlar. Süpermen bankacılık sistemiyle savaşmaz. Batman, Gotham'ın üçkağıtçı müteahhitleriyle, rüşvetçi politikacılarıyla uğraşmaz. Çünkü bunlarda görsellik, fiziksellik, bedensellik yoktur. Avukattan, yargıçtan, devlet adamından süper kahraman olmaz. Bunlar insanlığa en büyük hizmetleri etme potansiyeline sahip meslek grupları olabilirler ama bunu yaparken "havalı" görünmezler. Yani emekleri **anında görülüp alkışlanabilecek, sahnede sergilenebilecek bir yüzeyellik içermez.**

Modern kent insanı, fosil yakıtların getirdiği nimetlerle, konforla şımarmış ve fiziksel hoyratlıktan, kaba güç gereğinden kendini *geçici olarak* sıyırmıştır. Günümüz kentlerinde, özellikle de gelişmiş ülkelerin kentlerinde birbirine veya bir hayvana vuran, ağır işler yapan insanlara rastlamak zordur. İnşaat işçileri bile giderek daha az güç harcayarak çalışırlar. Fosil yakıtların sağladığı bu ortam, eski dünyada erkeklerin belirleyici işlevi olan fiziksel olarak zorlayıcı işleri yapma görevinin yer yer görünmez olmasına, yer yer ortadan kalkmasına neden oldu. Feminizmi ve kadının mağdurluğu efsanesini ortaya çıkaran nedenlerden biri erkeğin gücünün ve emeğinin yaşamsallığına doğrudan tanık olunamayan bu koşullardır. Erkek, bedensel gücüyle kadınları sağ tuttuğunu, yaşamı sürdürdüğünü gösteremiyor artık. Çünkü onun yapacağı her işi fosil yakıttan gelen enerji yapıyor; makineler aracılığıyla. Erkek kendi gücüne de bilinçaltı düzeyde tanık olamadığı için sakalını keserek kadınsılaşıyor. Kadın yüksek topuklu giyerek erkeğe denk olduğunu bilinçaltı düzeyde kendisine kanıtlamaya çalışıyor. Erkeğe artık birkaç santim aşağıdan bakmıyor. Kol gücüne dayalı veya tehlikeli işlerin kentin dışına kalması, onda erkeğe denk olabileceği algısı yaratıyor. Barajların çalışması, suyun, elektriğin, doğalgazın ve petrolün akması için, yani yaşamın sürmesi için "dögmeye basma" işi, bedensel emeğe oranla daha görünür oluyor. Kadının da erkek kadar mühendis olabilmesi, barajları yaratan işçi emeğini, yani erkeğin bedensel işlevini kısmen perdeler ve *kadınların da baraj yapabildikleri* yanılsamasını ortaya çıkarır. Bu durum kadının, erkeğin yapabildiği her şeyi yapabildiği algısını yaratır.

Bununla da kalmaz. Özellikle erkeğe özgü olan ter kokusu, fosil yakıtla çalışan endüstriyel kentten kovulmuştur. Eskiden olağan, insancıl ve çalışmayı anımsattığı için kimi zaman olumlu çağrışımlar yapan ter kokusu, bugün osuruk gibi bedenselliğin utanç verici bir yönü olmuş, kınanmıştır. Akşama kadar klimalı ofiste klavye şakırdatan saçı yapılı kadın, şantiyede gerçek emek tüketmiş olan ve aynı trenle eve dönmekte olan inşaat işçisinin ter kokusunun kendisine yapılmış haksızlık olduğunu düşünür. Biraz sonra evindeki bakımlı itiyile sarmaş dolaş olacak olan kadın, işçiye “Hayvan!” der içinden; “deodoranttan haberi yok”. Deodorant endüstrinin icadıdır çünkü. Öbür her şey gibi fosil yakıtın yavrusudur. Erkeksi olan her şey gibi ter de gözden düşmüştür. Olumlu bir anlam yüklü olan alın teri deyimini modern Türkler türetmezlerdi kuşkusuz.

Modern insan kendisini sağ tutan şeyin düğmeye basmak veya ofiste kağıtlara bir şeyler yazmak olduğunu sanır oldu. Hizmet sektörünün GSYH'deki payı hemen her ülkede artıyor. Bunun anlamı giderek azalan sayıda kişinin çiftçilik, madencilik ve fabrika işçiliği ile uğraşması, giderek artan sayıda kişinin ofiste cici giysiler içinde kağıt kalemle oynamasıdır. Ofiste değilse bir ya tezgahın arkasında çiftçinin, madencinin ve işçinin ürettiğini satıyordur ya da öbürleri isteyken onların çocuklarına bakıyordur. Yani bedensel emekle geçinen kişi sayısı giderek azalıyor. Çünkü bedensel emeğin yerini artan oranda fosil yakıt emeği alıyor. Bu da evrimsel olarak, fosil yakıtların olmadığı yüz binlerce yıl boyunca ağır bedensel hizmetleri üstlenmiş olan erkeğin emeğini görünürde değersiz kılıyor. Erkeğin toplumdaki işlevini **gözüyle görüp** takdir edemeyenler feminist veya kısaca erkek düşmanı oluyorlar. Fosil yakıtlar tükenince “erkek egemen” olarak aşağılanan düzen geri gelecek çünkü doğa /Tanrı insanı bu biçimde evrimleştirmiştir ve onunla pazarlık yapılmaz.

Hayvanseverlerin hemen hepsinin aynı zamanda feminist olması bir rastlantı değildir. Birbirinden bağımsızmış gibi görünen bu iki sonucu ortaya çıkaran temel etken fosil yakıtların beden gücünü işe yaramaz göstermesidir. Bedenselliğin göz önünden yitmesi geçici bir durumdur, çok kısa süre sonra eski dünya geri gelecektir.

Erkek hiçbir şeye tek başına egemen olmamıştır ama bilinç düzeyi göze görünenin, yüzeysel olanın, hızlı gerçekleşenin ötesine geçemeyen, örtülü veya soyut olana akli erişemeyen modern insan erkeğin kadına egemen olduğunu sanır. Erkeğin kadına egemen olduğu durumlarda bu kolayca görülebilir, fotoğrafı çekilebilir, heykeli yapılabilir. Kadın erkeğe egemen olduğunda bunların hiçbirisi yapılamaz. Sözcükler kullanarak uzun uzun anlatmak dışında bir yol yoktur. Çocuk zekalı modern insan bu yüzden erkeğin kadına mutlak egemen olduğunu sanarak erkeği ve öncelikle erkeğe özgü olanı şeytanlaştırır. Bu aslında fiziksel görüntüsü olmayan kötülükleri yüceltmeye eşdeğerdir. Dırır ederek kocasını delirten veya zihinsel oyunlarla, hile ve düzenle erkeği kendine oyuncak eden kadının modern toplumda masum sayılması bunun sonucudur örneğin. Yaptığı işin kötülüğü toplumu sessizce kemiren ama “şiddetli” görüntüler ortaya çıkarmayan bir fahişe, feministe göre masumdur örneğin; hatta saygın bir iş yapmaktadır. Aynı çocuk zekası, kadına egemen olmakla suçladığı erkeğin hayvana egemen olmasını da kategorik kötü sepetine atmakta zorlanmayacaktır. Çünkü hayvanın boynundaki ip, çevresindeki çit, akan kan vb. görüntüler yüzeysel olduğu ve çocuk zekasıyla anlaşılabilirdiği için “şiddetlidir” ve “erkeksidir” bir anlamda.

Sorumluluğu unutup hak kavramıyla düşünmesi, modern insanın feminist hem hayvansever olmasıyla sonuçlanır. Hayvanın sorumluluğunun olmayışını hesaba katmamak ile yapılan hata, kadının hakkının sorumluluğundan fazla olacağını söylerken yapılan hata ile aynıdır. Oysa gerçekte erkeğin kimi konuda

hakkı fazladır çünkü sorumluluğu fazladır.³⁸ Çocuğun pek çok şeye hakkı yoktur çünkü sorumluluğu yoktur. Yetki ile görev denktir; denk olmalıdır. Adaletin tanımı budur.

Feminizmin ve hayvanseverliğin görüp de söylemekten çekindiğimiz ortak yanı insan nefretidir. Batı'da Irak veya Filistin işgallerini, sivillerin bombalanmasını onayladığınızda güdük bir tepkiyle karşılırsınız. Ama karınıza vurduysanız veya horoz dövüştürdüyseniz seküler toplumdan aforoz edilirsiniz. Nefret dışındaki hiçbir yanıt bu şekilde yaşanmış sayısız örneği açıklayamaz.

Feministler kadını zayıf yarattığını düşündükleri için Tanrı'yla kavgalıdır. Hayvansever de benzer biçimde Tanrı'yla kavgalıdır. Tasarladığı düzeni beğenmez. İnsanı hayvanları acı vererek öldürmek zorunda bıraktığı için Tanrı'nın kusurlu olduğuna inanmak ister. Hayvansever yayınların alt metninde bu sıkıntı okunabilir. Hayvanın acı çekebiliyor olmasını ahlakla bağdaştırmaya çalışır. Ona göre Tanrı'nın bildiğimiz bütün elçileri insanlara hayvanları sömürme, böylece ahlaksızca yaşama izni vermiştir. Buna karşılık bir kedi yemeyeceği halde fareyle oynayıp onu öldürdüğünde veya balıklar veya sürüngenler yanlışlıkla birbirlerinin yüzgecini, ayağını kopardıklarında sanki hiç acı üretilmemiş gibi yapmak zorunda kalır hayvansever. Veya Tanrı, hayvanları birbirine acı verecek biçimde tasarladığı için kusurlu olmak zorundadır.

Kısa bir mesafe yürüdüğümüzde onlarca böceği öldürdüğümüz, her öğünde milyonlarca bakteriyi yok ettiğimiz bir evrendeyiz. Bu evrenin tasarımındaki iradeyi ve amaçlılığı görmezden gelip Tanrı'yı denklemden çıkardığımızda, nasıl yaşamamız gerektiği konusunda yanlış çıkarımlar yapmamız kaçınılmazdır. Ahlakı acıyla eşleyen hayvansever bu yüzden Tanrı'yla barışık olamaz. Hayvan hakları savunucusu yayınlarda hayvanın, hakkın tanımını bulamadığımız gibi acının da tarifini bulamıyor olmamız şaşırtıcı değildir. Gönlüne göre bir hayvan kategorisi biçen hayvansever, gönlüne göre bir acı tanımı yapar ve sınırını yine gönlüne göre, hayvanlarla bitkilerin *tam arasından* geçirir.³⁹

Feminizm gerçek bir çelişkiler yumağıdır. Bir yandan kadınla erkeğin eşit olduğunu öne sürer, sonra da bu eşitlerden birine türlü ayrıcalıklar ve kayırmacılık ister. Aynı çelişkinin karbon kopyasını hayvansever ideolojide buluyoruz. İnsanın hayvan, hayvanın insan olduğunu öne sürdükten sonra hayvanların insanlardan farklı olarak sorumlulukları olmayıp yalnızca hakları olduğunu söylerler. Feministler kadını yüceltme görüntüsü altında tam tersini yapar, kadını hiç kimsenin aşağılamadığı kadar aşağılarlar. Hayvanseverler insancılık, sevgi gibi sözcükleri kullanarak tam tersini yapar, insanı aşağılarlar. İki ideoloji arasındaki paralellikler bununla bitmiyor ancak uzatmamak için yetiniyorum.

³⁸ Erkekler; kadınları gözetip kollayıcıdır. Şundan ki, Allah, insanların bazılarını bazılarından üstün kılmıştır ve erkekler mallarından bol blo harcamışlardır. İyi ve temiz kadınlar saygılıdır; Allah'ın kendilerini koruduğu gibi, gizliliği gereken şeyi korurlar... 4:34 (Yaşar Nuri Öztürk)

Erkekler, kendilerinin bir bölümünü, diğerlerine, Allah'ın üstün yapması ve mallarından harcamaları nedeniyle kadınları kollayıp gözetirler. Erdemli kadınlar, saygılı ve Allah'ın koruduğu gizliliği gözetkenlerdir... 4:34 (Ali Rıza Safa)

Ayette "üstün kılmak" olarak çevrilen "*faddala*" eyleminin doğru Türkçe karşılığı kayırmaktır. Haksız yere kayırmak değil, yalnızca kayırmak. Yani fazladan verilmiş olmak. Türkçedeki fazla sözcüğü de aynı kökten gelir. Ne ilginçtir ki ayet erkeğe *fazladan* sorumluluk yüklerken, aynı zamanda *fazladan* hak da vermesi gerektiği inkar ediliyor. Sekülerliğin türettiği karşılıksız hak kavramının ve kadın üstünlüğü (feminizm) ideolojisinin etkisi altındaki yorumcular, güneşi balçıkla sıvıyor ve ayette apaçık kurulan, gerekçesiyle bildirilen hak ve sorumluluk bağıni örtüyorlar.

³⁹ "Acı" ve "sinirbilim" terimlerinin üzerinde uzlaşmış tanımları olmayabileceğini gösteren ilginç bir örnek: Michael Pollan, The Intelligent Plant, The New Yorker, 23 Aralık 2013 sayısı, s.92.

http://www.newyorker.com/reporting/2013/12/23/131223fa_fact_pollan

Solda: 8 Mart yürüyüşünde kadınlara yitik onurlarını iade eden kadın hakları savunucuları. Sağda: İnsanların hayvan olduğunu ima ederek bize insanlık dersi veren hayvan hakları savunucuları.

Hayvanseverliğin ve feminizmin söylemleri gibi, anti-militarizmin söylemleri de kolayca görünenin yüzeyselliğine dayanır. Dinlerini “barışseverlik” ve “şiddetsizlik” adı altında sunan bu kişiler için uğruna ölünecek hiçbir şey yoktur. Söylemlerine göre şiddetsiz ve sefil bir yaşam, onurlu bir ölümden daha iyidir. Aslında bu, yaşamı çekilmez acılarla doldurmaya gebe bir dünya görüşüdür çünkü çekilen acı ne denli büyük olursa olsun şiddetle karşılık verilmemelidir. Bugün yeryüzünde var olan toplumların hiçbiri de tarihin hiçbir döneminde böyle bir ahlakı benimsemiş değildir. Çünkü böyle bir ahlakı benimseyen toplum kendine yapılan haksızlıklara karşı koyacak güdülenmeyi bulamaz ve uzun vadede yok olur.

Anket yapıp bugün işlenen en büyük suçları sorsak, alacağımız yanıtların arasında bedensel etkinlik içermeyen, zihinsel emek içeren, tasarlanmış, örgütlü, yavaş ilerleyen suçlara rastlamayız. Sessiz, incelikli, kurumsal suçlar daha büyük olmalarına karşın göze görünmez. Büyük kötülükler sokakta, göz önünde gerçekleşmez; fotoğrafı çekilemez. Endüstri uygarlığının insanı basının, eğlence sektörünün ve politik ortamın da etkisiyle **hemen görebildiği sonuçlara odaklanmış**, süreçlere ilgi duymamıştır. Bu durum internette “sosyal medya” denen kanserin türemesiyle ağırlaşmıştır. Modern insanın “şiddet” içeren suçlara bu denli yoğun tepki verir duruma gelmiş olması, buna karşılık bankacılık gibi göze görünmeyen kaldıraçları kullanarak savaş çıkartan, müzmin yoksulluk ve sefalet yaratan, insanı insanlığından çıkaran suçlara akıl almaz bir duyarsızlık içinde bulunması bundandır. Basın, reklamcılık, halkla ilişkiler, endüstri ürünleri tasarımı, makyaj, plastik cerrahi gibi özünde yalan söyleme becerisi üzerine kurulu işkollarının varlığını kimse yadırgamıyor. Çünkü yalanın ve sahteciliğin şiddetli bir görselliği yoktur, çizgi roman malzemesi olmaz. Günümüz insanına Özgecan olayının verdiği rahatsızlık, banka hortumlayanların veya Türk tarımını bitirenlerin veya sahte davalarla orduyu terhis edenlerin verdiği rahatsızlıktan fazladır.

Aynı zihinsel yetersizlik Yeni Türkiye’nin sözde darbe karşıtlığında gözlenebilir. Ordu darbesi, doğası gereği “şiddet” içerir. Kullanılmasa bile silahın yarattığı tehdit ve zorlama başroldedir. Öte yandan seçim hilesi, şiddet içeren yöntemlere hemen hiç başvurmadan darbeyle aynı sonucu verir. Ahlakı olarak

darbeye denk veya daha da kötüdür. Bir gecede darbe karşıtı kesilen kalabalıkların yıllardır her türlü, örtülüsü ve açığı çatır çatır yapılan seçim hilelerine karşı tepkisizliği, bu insanların ahlakları hakkında değilse bile algılama ve bilgi işleme düzeyleri hakkında bize önemli bilgiler verir.

İnsancıl olanı şiddetsiz olana denk tutan anlayış, kötülüğü yalnızca gözle kolayca görünen, algılamak için sürungen beyni düzeyinde bir kavrayış gücünün yeterli olduğu, fotoğrafının çekilebildiği şeylerle sınırlı tutar. Kötülüğü ve haksızlığı böylece yeniden tanımlar; adını da “şiddet” kor. Bu anlayışta olanların gözleri, milyarlarca insanın görünürde “şiddetsiz” ama kahır içinde yaşamasına neden olan bankacılık sistemi, Petro-dolar sömürüsü, marka ve patent hukuku, genetiği değiştirilmiş tarım benzeri şeytani sistemleri görmez. Çünkü bunlar gerçek anlamda akıllarını işleten, duygusallığın pençesinde anlık dürtülerin etkisiyle oradan oraya savrulmaktan kendini koruyabilen olgun insanların kavrayış kapasiteleriyle anlaşılabilecek kötülüklerdir. Bunlar Tanrı'nın toplumu yavaş yavaş, ağırlaşan bir cezayla yok ederek öcünü aldığı haksızlık düzenekleridir. Bunların kötülük olduğu, yani ahlaksızlık olduğu akılcı olarak açıklanabilir. Ancak Tanrı'nın elçilerinin *bildirdiği* gerçeklik (Kuran, kısmen Kitabı Mukaddes) ile *gözlenen* gerçekliğin (bilim vb.) arasını ayırmış olanlar, kalabalıkların hemen görünüşünün (Kuran'da ara: *dunya*⁴⁰) ötesini (Kuran'da ara: *ahira, baka*⁴¹) algılayabilecek bilgeliği edinmekten alıkoyarlar.

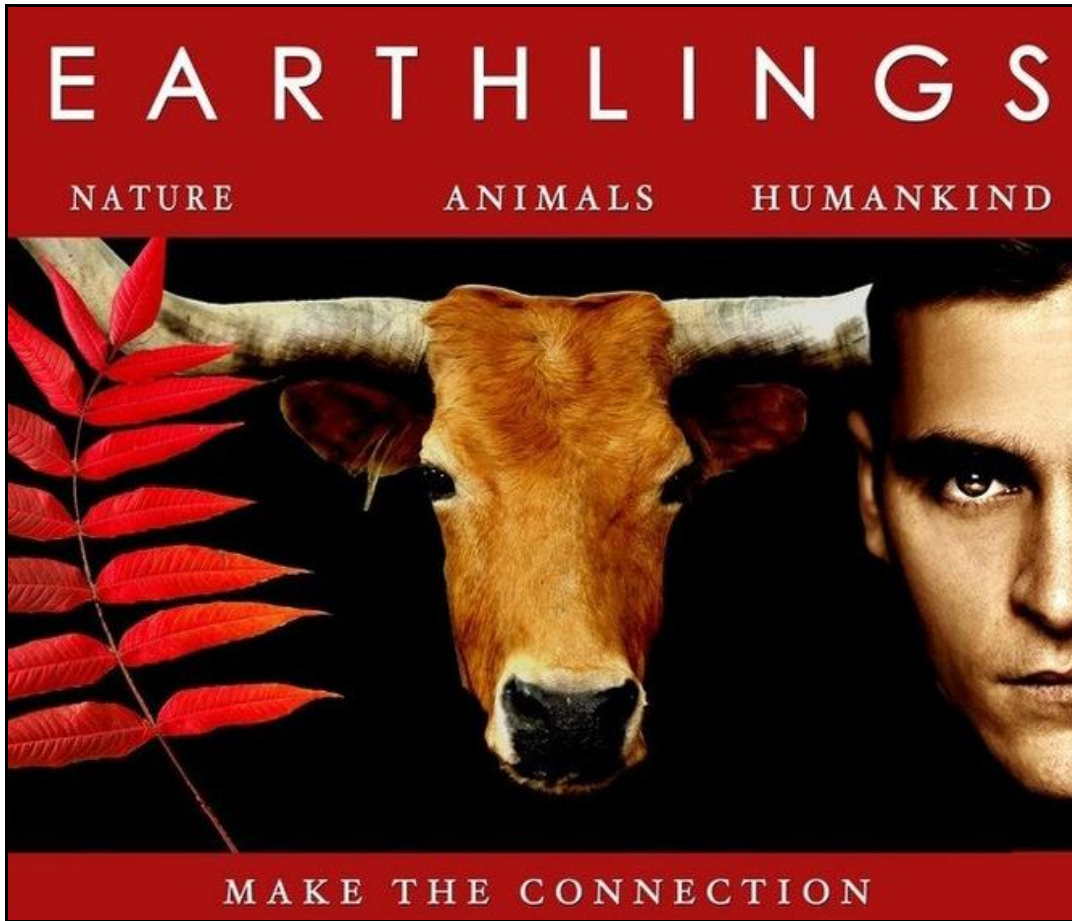
İşte bu durum, yani **gözle çabucak görülebilenin git gide egemen olduğu**, zamana yayılan sonuçların ve tasarlanmış emeklerin dikkate değer bulunmadığı ortam hayvanseverliğin ortaya çıkışını hazırlıyor. Kedinin, itin ve onlara benzeyen sıcakkanlı, tüylü, yumuşak hayvanların görsel zenginliği ve sevimliliği, yüzeysel kişilerin görselliği görece zayıf olan şeyleri göz ardı etmesine yol açıyor. Sığırı markette görerek büyümüş olan, domatesin ağaçta bittiğini sanan günümüz kent kuşağı, mezbaha denen şeyin varlığına tanık olduğunda derin bir sarsıntı geçiriyor. Çünkü o çocuğun hayvan diye bildiği şey, ailesinin evinde beslediği, onlarla oynayarak büyüdüğü, çizgi filmlerde rol alan it ve kedydi. Tatilde tuttuğu balığın çırpınışı onu travmaya sokmaya yetmemiş olabilir çünkü balık pek çok yönden evdeki hayvanlara benzemiyor. Ancak evdeki sıcakkanlı, tüylü, sesli ve insana tepki veren hayvanlarla neredeyse aynı görünen davar ve sığırın beyaz seramikle çarpıcı bir karşıtlık oluşturan kızıl renk, ses ve hareket eşliğinde yere yıkılması kent çocuğu için travmatiktir. Bunun bir üretim hattında kesintisiz ve makineleşmiş olarak yapılması daha da travmatiktir. Yalnızca bugüne özgü olan ve genele mal edilemeyecek olan koşullarda, duygusuz makinelerin sonlandırdığı hayvan yaşamının kendisinin de sefil olduğunu görmek bir kez daha travmatiktir. Endüstriyel besiciliğin bugün geldiği biçim, bilgi ve deneyim eksiği bulunan zavallı çocuğu öyle bir vurur ki, kendini kent yaşamıyla birlikte bu yaşamın üzerine kurulduğu doğruları sorgularken bulur; onlara artık güvenemez. Besiciliğin veya kesimin tek biçiminin bu olmadığı bilgisi travmayı geri alamaz. Hayvanseverin yönelimi duygusal ve telaşlıdır, akılcı ve soğukkanlı değil.

Hayvansever yalnızca “insana benzeyen”, çabuk tepki veren, özellikle ses çıkaran canlılara yönelir ve bu birkaç tür üzerinden yola çıkarak “hayvan” diye bir kategori uydurur ve onu kutsar. Birkaç tür dışında kalan hayvanları, bitkileri, gözüne gözükmeyen trilyonlarca yarattığı umursamaz çünkü yönelimi duygusaldır; çabuk görüneni, beş duyuyla rahatça algılanabileni kapsar. DeGrazia, çimin altında ezdiği hayvancıkları umursamaz çünkü gözünün görmediği, gönlünü rahatsız etmemektedir.⁴²

⁴⁰ <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=dnw>

⁴¹ <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=Axr>; <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=bqy>

⁴² “Acı Çekme Kapasitesinin Hakla İlgisi” bölümüne bkz.

Yaşamın boru, kablo, yol, anten ve ekranla sürdüğünü sanan, doğadan yalıtılmış günümüz kent çocuğunu travmaya sokarak kendine yol açmayı amaçlamış belgesel kılıklı propaganda ve dinsel aşılama projesi, *Earthlings* filminin afişi.

Türkçesi: "Dünyalılar. Doğa, hayvanlar, insan. Bağlantıyı kurun."

İçine düştüğü boşluktan kurtulmak isteyen insan iki şeyi yapabilir. Bilgi eksikliğini gidermeye çalışabilir, üzerindeki perdeleri kaldırarak nesnel gerçekliğe ulaşmaya çalışabilir. Bunun için yoğun emek tüketmesi, beden ve zihin olarak yorulması gerekebilir. Uykusu ve huzuru kaçabilir. Veya bu yol ona ağır geldiyse birilerinin önüne ilıştırıverdiği hap kurtuluş reçetelerinden birine sarılabilir. Bu ikinci kolay yol, birincinin tersine, onları duygusal olarak zora sokmayarak, çabuk ama geçici bir zihinsel konfora ulaşmalarını sağlar. Etyemezlerin ezici çoğunluğunun bu ikinci yolu seçtiği, insanlar ve hayvanlar konusundaki bilgisizliklerinden bellidir. Bilgisizlikten kurtulmak için sözgelimi açıp Freud okuduklarında, çocukların hayvanları kendileriyle bir tuttuğu, yani insandan ayırmadıkları gibi saçmalıklara maruz kalabilirler.⁴³ Oysa Freud bunu öne sürerken çocukların kendilerini yakın hissettikleri kediyi ve iti, çocukların tiksindikleri sivrisinekten, hamamböceğinden, bittten ayırmayarak yersiz bir genelleme ve geçersiz bir çıkarım yapmıştır. Türk Meclisleri ve hükümetleri Freud'un hatasını anlamamış olacaklar ki yalnızca evcil birkaç türü içermesi gereken mevzuatta ısrarla *hayvan* sözcüğünü kullanır ve tanımını yapmazlar. Yasanın bağırsak parazitlerini ve ev sıçanlarını kapsayıp kapsamadığı konusunda yargıçları kara kara düşünmek zorunda bırakırlar. Ama Freud'un devirdiği tek çam bu değildir. Tektanrıcılığın Musa ile başladığı, eşcinsel eğilimlerin herkeste var olduğu fikirleri size makul geliyorsa, küçük çocukların insanla hayvanı ayıramayacak kadar geri zekalı olduklarına da inanabilirsiniz.

⁴³ Sigmund Freud, *Totem and Taboo* (Totem ve Tabu), Routledge Classics, 2001, s.147.

Freud'un içine düştüğü yanlışının kökenini modern zamanların ikici (düalist) düşünme alışkanlığında aramayı öneriyorum. Doğal – yapay (Tanrı yapımı – insan yapımı), mantıklı – duygusal, eril – dişil, akıl – vahiy, eski – yeni gibi ikiye kutba sıkıştırılmış düşünme biçimleri birçok şeyi anlamamızı zorlaştırıyor. Hayvanların duygularının *olup olmadığı* sorusu, bizi iki yanlış yanıttan birini vermeye zorlar. Bu zorlama ikililere hayvanların veya genel olarak doğanın insanın düşmanı mı, dostu mu olduğu sorusunu da ekleyebiliriz. Birinci yanlış seçenekten kaçıp ikinci yanlış seçeneğe sığınanlar, önlerindeki ikilinin bir sınırlı seçenek safsatası oluşturduğunu göremiyorlar. Hayvan gerçekte insanın ne dostu, ne düşmanıdır. Tarihte hiçbir zaman hayvan kategorisi, insanın dostu veya düşmanı olarak görülmemiştir. Hayvanların dost olduğunu söylemek de, düşman olduğunu söylemek de yanlış soruya verilmiş yanlış birer yanittir. “İnsan dostunu yer mi?” sorusuna verilecek bütün yanıtlar yanlıştır.

Benzer biçimde, bilim kavramının kullanılmasındaki yaygın özensizlik ve “popüler bilim” ambalajıyla gelen dezenformasyon, “bilimsel açıdan insanın bir hayvan olduğu” gibi sakat önermelerin ezberlenmesine yol açmıştır. Bu önerme, biyoloji bilimi ile sınırlıdır. Biyoloji, tanımı gereği insanın tinselliğiyle, yani maddesel olmayan yönüyle ilgilenmez. Aynı mantıkla *fizik bilimi açısından insanın bir nesne olduğunu* söylemek de doğrudur. Birinci önermeyi satın alıp ikincisini görmezden gelenler, bilimden ve tutarlılıktan ne anladıklarını ortaya koymaktadırlar.

Bugün yeryüzünde bulunan avcı-toplayıcı toplumların, Paleolitik olarak anılan tarım öncesi insanınkine yakın bir yaşam biçimi sürdükleri konusunda antropologlar uzlaşmış görünüyorlar. Bu toplumlardan biriyle ilgili olarak yazılmış en ünlü kitaplardan biri, Amerikalı-İngiliz antropolog Colin Turnbull'un Kongo Pigmeleriyle yaşadığı süre boyunca yaptığı gözlemlerini derlediği çalışmadır. Türkçeye çevirerek aktarıyorum:

“Pigmeleri, kuşları canlıyken yolarken anımsıyorum, daha yavaş öldüğünde etinin daha lezzetli olduğunu anlatıyorlardı. Ve av köpekleri, çok değerliydi ama doğdukları günden öldükleri güne dek acımasızca itilip kakılıyorlardı. Av köpeği dışındaki hayvanların evcilleştirilmeye çalışıldığını görmedim. Hayvanlara davranışlarıyla ilgili Pigmelerle konuştuğumda bana güldüler ve ‘Orman bize yiyecek için hayvanları verdi. Bu armağanı reddedip aç mı kalalım?’ dediler.”⁴⁴

Avcı-toplayıcılıktan sonraki aşama olarak değerlendirilen çoban toplumlarda bu bakış açısı ve tutum değişmemiştir. Kimi durumda devenin sağlığını kendi sağlığından önde tutan, çocuktan değerli sayan Kuzey Afrikalı ve Ortadoğulu göçebe insanın gerek duyduğunda deveye acı çektirmekten çekinmediği bilinir. Acı çektirme durumu, gerek duyduğunda deveyi kesip yemesiyle sınırlı değildir. Bu örneklerden birinde, yirminci yüzyılın başlarında gümrükten uyuşturucu ot geçirebilmek için devenin derisine paketler yapıştırıp tüyle kamufle ettikleri, deveye zorla metal konserveler yutturup sınırı geçtikten sonra deveyi keserek kutuları midesinden aldıkları anlatılmıştır.⁴⁵

Önemli bir bölümü ren geyiklerine dayalı göçebe bir yaşam süren Kuzey İskandinav ve Rusya'nın yerli toplumu olan Samilerin geyiğe değil ama ayıya derin bir saygı duydukları rapor edilmiştir. Ancak bu saygı, modern insanın anladığı dokunulmazlık anlamında bir şey değildir çünkü ayıları da öbür hayvanlar gibi yararlanmak amacıyla öldürdükleri bilinmektedir.⁴⁶

⁴⁴ Colin Turnbull, *The Forest People: A Study of The Pygmies of The Congo*, Touchstone Book, 1961, s.101-102. Kitapta, Pigmelerde hayvanların aşagılık ve insandan farklı olduğu bilincinin olduğu anlaşılıyor.

⁴⁵ Robert S. G. Fletcher, *British Imperialism and 'The Tribal Question'*, Oxford University Press, 2015, s.142.

⁴⁶ Lars Ivar Hansen, Bjornar Olsen, *Hunters In Transition: An Outline of Early Sami History*, Brill, 2014, s.120-121.

Kimisi avcı-toplayıcı, kimisi çiftçi olan, ekosistemi yıpratmayan bir yaşam sürdürdükleri anlatılmalagelen Kuzey Amerika yerli halklarının pek çoğu, hayvanları insanların akrabası sayıyordu. Ama akrabalarını avlayıp yemekten çekinmiyorlardı. Bunlardan biri olan *Siyu* toplumu hayvanların görünenin ötesinde güçlere sahip olduğuna ve her birinin insana yardım edebileceğine inanıyordu. Buna rağmen başta bizon olmak üzere hayvanları öldürüp etlerini yemekten çekinmiyorlardı.⁴⁷ “Hayvanlar dost mudur, düşman mıdır?” gibi anlamsız sorular sormuyorlar, gönüllerinden geçen yanıtları gerçekçi fizyolojik ve lojistik gereksinimlerinin önüne koymuyorlardı. Koysalar zaten sağlıklarını ve dirliklerini yitirirler ve beyaz adam kendilerini yok etmeden çok önce yeryüzünden silinirlerdi.

“Hayvanın hakkı” diye bir mitolojiye ne avcı-toplayıcı, ne de çoban toplumlarda rastlarız. Bizim bildiğimizden daha zor koşullarda sağ kalmayı başaran bu insanlar uygar toplumlardan çok daha uzun süredir yeryüzünde varlar. Büyük olasılıkla bizim uygarlığımız yok olduktan sonra da var olmayı sürdürecekler.

Etyemezlik savunucularından kimisi, eski insanların etçiliğinin ahlaksızlık olmadığını, bunun ancak bugünün koşullarında, modern dünyada ahlaksızlık olduğunu öne sürer. Bunu söylerken ekoloji ve fosil yakıt gerçeğinden bütünüyle habersiz olduğunu da itiraf etmiş olur. Yazının başında örneğini verdiğim hayvansever metinlerin hiçbirinde, bu fikirlerin baskınlık kazandığı modern endüstri uygarlığının fosil yakıtla dayalı olmasına en küçük bir gönderme olmaması, bu konudaki cahilliklerini ve dar görüşlülüklerini ortaya koyar. Kağıttan kule yapılmaktadır. Ete alternatif olarak sunulan soya ve benzer kültür bitkileri ancak fosil yakıt tüketilerek üretilebilmektedir. Azot gübresi, kelimenin tam anlamıyla doğalgazın gübreye çevrilmiş biçimidir; doğalgazın kendisini yiyoruz.⁴⁸ *Genetiği değiştirilmiş soya* gibi yaratıklar ancak fosil yakıtların sayesinde var olabilmektedir. Etyemezlerin dogmalarını aklamak için türettikleri bu savın su götürür olduğunu anlayabilmek için fosil yakıtların tükenmesini beklemeye gerek yoktur.

Bu görüngeden bakınca, vejetaryen beslenmenin fosil yakıt tüketimini azalttığı söyleminin hem doğru, hem de yanlış iki yüzü olan bir madalyon olduğu anlaşılır. Besi hayvanları yesin diye büyük tarım arazilerinin yem üretimine ayrıldığı doğrudur. Öte yandan hayvansal besinin ikamesi olacağı öne sürülen tarım ürünleri de ancak fosil yakıtlar ile üretilebilmektedir. Hayır, ektiğimiz her bir tohumu büyütmek için petrole gerek yok ama sayısı sekiz milyarı bulan ve hızla artan boğazı bu tohumlarla beslemek için petrol zorunludur. Market ve lokantadaki vejetaryen seçenekler de ancak fosil yakıt bolluğunda, üretim ve taşıma maliyetlerinin tarihte görülmemiş biçimde düşmesi sayesinde var olabilmektedir. Hayvanseverin derdi gerçekten endüstriyel besicilik olsaydı, neredeyse sıfır kaynakla, sürdürülebilir olarak yapılan geleneksel otlak hayvancılığına karşı gelmezlerdi. Enerjiyi ve doğal kaynakları en yoğun tüketen etkinlikler taşıma, ısınma ve endüstridir. Dertleri gerçekten ekolojik bozulma veya “küresel ısınma” olsaydı dikkatlerini ve emeklerini bu yöne harcarlardı. Sağlık gerekçeleri gibi ekolojik gerekçeler de takıyeden ibarettir. Fiziksel gerçeklerin duvarına tosladığımızda ve bizim için çalışacak fosil yakıt köleleri bulamadığımızda pek çok modern şımarıklık gibi etyemezlik de tarihe karışacaktır. Robinson’un “doğal haklar” talebini dinlemeyen ada, hayvan haklarını da dinlemeyecektir.

İnsanı alabildiğine aşağılayan, insanı yeryüzünün kanseri, iyileştirilemez hastalığı olarak nitelemekten çekinmeyen hayvanseverlerin bu bilgisizliği seküler yaşamın tükenmez göreliliğiyle, yani Tanrısızlıkla birleşince giderilmesi güç bir arızaya dönüşür. Çünkü doğru bilgiye, gerçeğe zaten iyilik adına ulaşmaya

⁴⁷ R.B. Hassrick, *The Sioux*, Norman, 1964, s.167’den akt. R. Murray Thomas, *Manitou and God: North-American Indian Religions and Christian Culture*, Praeger, 2007, s.40.

⁴⁸ http://infogalactic.com/info/Haber_process

çalışmıyor muyuz? Eğer iyilik sana ve bana göre değişen bir şeyse, gerçekliğin de görelisi olması gerekir. Çıkmaz sokaktır bu...

Gözle görünmeyeni yok sayan, varlığı yalnızca maddeden oluşmuş bilen, böylece insanı hayvan düzeyine indiren seküler uygarlığın bundan farklı bir sonuç doğurup insanları daha zeki ve daha olgun olmaya zorlaması beklenemezdi. Pozitivizmin beş duyuyla algılanamayanı, ölçüm aygıtlarıyla ölçülemeyeni yok saydığını biliyoruz. İnsanın bir hayvan türü sayılması ve bunun biyolojiyle sınırlı kalmayıp felsefe alanına da taşması bu anlayışın sonucudur. Demek ki hayvanseverler, öne sürüldüğü gibi insana özgü olanı hayvana yakıştırıyor değiller. Tam tersi, insanı hayvan düzeyine indiriyorlar. İçinde insan sevgisi olan kişi bunun çözümlemesini bu açıklıkla yapmasa bile, bir yanlışlık olduğunu sezer ve hayvansever olmaktan geri durur. Kişinin benliği insan sevgisinden yeterince yoksun kaldı ise, buradaki yanlışlığı göremez ve insanı hayvan düzeyine indirir. Böylece insanı aşağılamamanın adı "hayvan sevgisi" olur. Etyemezlik savunusu yapan kaynaklarda ruh kavramının yok sayılmasının arkasındaki ana etmen, gözle görülemeyeni yok saymayı öğreten pozitivizmdir. Kendini Müslüman sayan Türklerin bile çoğunluğu buna teslim olmuştur ama ayırdında değildir.

İnsan varlığının anlamsızlığı söyleminin cahil kalabalıkların zihinlerinde yankı bulmasına izin verilmemelidir. Çünkü bu, sözün bittiği ve kavganın başladığı noktadır. Savaşlar ve her türlü çatışma, lafla barış yapılabileceğini sanan yeni kuşakların sandığı gibi bir anda çıkmaz. Savaşların hazırlık aşaması vardır. Bu hazırlık aşaması, yalanların, boş sözün egemen olduğu, ahlaki çifte standartların, temelsiz ve sahte bir tinselliğin inşa edildiği "barış" zamanlarıdır. Bugün hayvanseverler, feministler, tanrıtanımazlar (ateistler) ve pek çok liberal politik grup mağduru oynayıp toplumu görünürde "barışa", "şiddetsizliğe" çağırıyorlar. Yaptıklarının iyi bir şey olmadığını anlamak için ettikleri nefret ve çatışma tohumlarının yeşermesini beklemek zorunda değiliz. Biz Kuran öğrencileri, mutlak nesnelliği temsil etmek zorunda olan Tanrı kavramını yitirmiş olan ideolojilere muhalefetimizi bu bilince oturtmak zorundayız.

Steve Cutts'ın insanı yeryüzünün kanseri, arızası olarak gösteren; buna karşılık çok sevilip izlenen "Man" kısa filmi. Filmde gösterilen insan davranışı yalnızca veya büyük oranda uygar Batı'ya özgüdür. Uygar Batı, tarihin uzun çizgisinde saman alevi gibi gelip geçici var oluşunu bütün insanlığın evrensel referans noktası olarak gördüğü için kendi arızasını bütün insan türüne mal eder. Örneğin "insan kaynaklı küresel ısınma" der. "Endüstri kaynaklı" demez, "endüstrileşmiş toplumlar kaynaklı" demez... Kendi kabahatine herkesi ortak eder. (vimeo.com/56093731)

Tanrı Yoksa Nesnellik Yoktur

Nesnel gerçeğin çıpası, bütün doğruların onunla ölçümleneceği nirengi noktası Tanrı'dır. Seküler zamanlarda çöpe atılan bu nirengi noktasının yerine uydurma kavramlar konmaya çalışılmıştır. İnsan hakları, özgürlük, eşitlik gibi... Balık baştan kokar. Tanrı'nın elçilerini reddederek ayağımızın altındaki bilişsel kaya zemini bir kez yitirdik. Artık gevşek zeminin üstüne kuracağımız ideoloji ve düşünce sistemleri en küçük sarsıntıda çökecektir. Tanrı'nın elçileriyle kavgalı olan hayvansever ideoloji balçık zeminin üzerine inşa edilmeye çalışılmaktadır.

Eleştirel düşünmeyi öğretme iddiasında bulunan bir yazarın ülkemizde de yayınlanan kitabında mantıksız çıkarımlara verdiği örnek bu açıdan ibret vericidir:

"Bazı insanlar köpekleri, kedileri veya fokları yemeyi tiksindirici, fakat inekleri veya tavukları yemeyi oldukça mantıklı bulabilirler. Her iki durumun da birbiriyle tıpa tıp aynı olduğunu gösteren çözümlemelerine rağmen buna inanırlar. Kendilerini işe yaramayacağını bildikleri sebepler uydururken bulurlar ('Köpekler ve kediler evcil ev hayvanlarıdır. Bu yüzden onları yemek yanlıştır' gibi)."⁴⁹

Yazar, hayvansever veya etyemez olmayan normal insanların kimi hayvanı yiyip kimini yememesini mantıksızlık örneği olarak gösteriyor. Çelişki gibi görünen bu davranışın mantığı, anlatmakta zorluk çekeceğimiz kadar basittir: Kedi ve köpek eti ile değil, emeği ile hizmet eden canlılardır, hepsi bu. Timsahın dişlerini temizleyen kuşları yememesi de aynı mantıktan ötürü bir çelişki değildir. Timsahın bu kuşları yememesi uzun vadede (Ar. *ahira*) yararlıdır. Et yiyen insanın kediye ve köpeği yememesi uzun vadede yararlıdır. Bazı nesnel gerçekler o denli yalındır ki anlatacak fazla bir şey yoktur.

Hayvanseverlerin "ruh" kavramına yönelttikleri eleştiri pek zayıftır. Kimi hayvanseverlik karşıtı, hayvanlarda **ruh** (İng. *soul*, Fr. *âme* Alm. *Geist*) olmadığını, dolayısıyla onların insandan farklı, insana göre aşağılık ve insanın kölesi olduğunu söyler. Hayvanseverin tipik yanıtı ruh kavramının uydurma veya muğlak olduğudur. Ruhun varlığının kanıtlanamadığını öne sürerler. Oysa kendi savlarında daha büyük, daha çapraşık muğlaklıklar bulunur. Hayvansever, varlıkları öncelikle canlılar ve cansızlar olarak ikiye ayırır. Bu ayırım muğlaktır çünkü virüs, bakteri sporu, mantar sporu, tohum gibi varlıkların canlı olup olmadıkları belirsizdir. İkincisi, canlıları duyulanım /duygulanım kapasitesi olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayırırlar. Bu ayırımın da muğlak olduğunu önceki bölümlerde ortaya koymuştum. Üçüncüsü, tanımını yapamadıkları muğlak bir hak kavramını insanlarla birlikte hayvanlara yakıştırıyorlar.

Hayvansever olmayanlara yönelttikleri "türcülük" suçlamasının anlamsızlığı tam bu noktada görünür olur. Hayvansever olmayanlar, insanla insan dışı türleri ayırırlar. Hayvansever ise duyulanım yetisi olan ve olmayan türleri ayırır (veya ayırdığını öne sürer). Birincisinde "tür" gibi hazır bir sözcük bulunması, "ırkçılık" sözcüğüne öykünerek "türcülük" gibi kulağa havalı gelen bir sözcük uydurmaya olanak sağlar. İkincisinde ise elimizde hazır bir sözcük yoktur. Böyle bir sözcük olsa idi, hayvanseverlerin de "...cilik" yaptıklarını söyleyebilirdik. Veya elimizdeki sözcükleri kullanarak, bitki ve hayvan alemlerini ayırdıkları için onları "alemcilik"le suçlayabiliriz. Veya belli bir tür sinir ağına sahip olanlarla olmayanlar arasında ayrımcılık yaptıkları için "*nonireseptörcülük*"le suçlayabiliriz. Bu örnekler ne kadar saçma ise, türcülük suçlaması o kadar saçmadır. Böyle saçma suçlamalara karşı savunma, ancak gerçekleri dile getirerek yapılır. O gerçeklerin nesnel, yani kişiden kişiye değişmiyor olması gerekir.

⁴⁹ Gerald Nosich, Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme Rehberi, Çev. Birsal Aybek, Anı Yayınları, 2016, s.13.

Hayvan hakları savunucuları ile yapılacak tartışma, tanrıtanımazlara Tanrı'nın varlığını kanıtlamaya çalışmak gibidir. Tanrıtanımazlar sunulabilecek bütün kanıtları kategorik olarak kanıt saymazlar ve baştan reddederler. Hayvan hakları savunucusu, hayvanın duyulanım kapasitesine başvursa da, başvurmasa da hayvanı sömürmenin neden kötü olduğunu açıklayamaz. İş dönüp dolaşıp iynin göreliliğine gelmek zorundadır. Tanrıtanımazın "inanmama özgürlüğü" istediği gibi, hayvansever de işine geldiği gibi "inanma özgürlüğü" ister. İyinin göreliliği, aklına gelen her saçmalığı insanlara dayatmak isteyenler için modern zamanlarda üretilmiş bir geri mevzidir. Sıkışılınca geri mevziye kaçar.

Göreliliğin ilke olduğu liberal ortamın ön doğrularını kabul edecek olursak, savlarımızı nesnellığe dayandıramayız. Çünkü liberallığın temel ilkesi olan göreliliği çiğnemiş oluruz. Liberal ön kabullerden, dogmalardan kurtularak nesnellığe başvuracaksa Tanrı'ya da başvurmak zorundayız. Çünkü evrenin sınırları içinde ve dışında değişmemesi gereken bir gerçek vardır ve o gerçeği Tanrı'nın adıyla tanımlıyoruz. Nesnellığe yapılan tüm göndermeler Tanrı'ya yapılmış sayılmak zorundadır. Aydınlanma sonrası Batısında göreliliğin temel yasa olması, Tanrı'yı çöpe atmanın zorunlu sonucudur. Hayvanseverlik, Tanrı'yı çöpe atmış olan Batıdan ithaldir. Tanrı'yı, Kitabı Mukaddes'i ve yeryüzünde bulunan herhangi bir kitabın Elçi sözü olması olasılığını bütünüyle çöpe atmış olan Batı, içinde düştüğü ahlaki boşluğu dogmalar uydurarak doldurmaya çalışmaktadır. Gerçek Tanrı'nın yerine koyduğu uydurma tanrılara göre, *insanların hepsinden* nefret ettiğini söylemenin, insanların *hepsini birden* aşağılamanın hoş görülmesi gerekiyor. Buna karşılık aynı tanrılar insanların bir bölümünü aşağılamanın, özellikle de dokunulmaz olanları aşağılamanın (sözelimi Amerikalılar, Almanlar, Araplar, erkekler değil de Yahudiler, kadınlar, eşcinseller gibi) "nefret suçu" olduğunu söylüyorlar. Hayvanseverlik işte bu çoktanrıci ortamda; soykırımcıların barış ödülü aldığı, nefretin düşünce özgürlüğü olduğu, doğruyu söylemenin nefret suçu olduğu ortamda yeşerme ve kök salma olanağı bulabilmektedir.

Seküler modern batılı, önce maddesel, basit, bayağı ve yüzeysel olana yöneldi; şiddeti bağışlanmayacak günahlar arasına soktu. Öncesinde, Reform ve Aydınlanma sürecinde gerçek büyük günahları, yani Tanrı'ya sövmeyi, insanın yaşamının anlamsız, insanın değersiz olduğunu söylemeyi, küçük günah bile olmaktan çıkarmış, caiz kılmıştı. Hem Tevrat'ın hem İncil'in kesin dille yasakladığı zınayı ve eşcinselliği de caiz kılmıştı. Bunlar şiddet içermeyen, kötü sonuçları gecikmeli olarak ortaya çıkan eylemlerdir. Bütün büyük günahlar ortadan kalkınca bunların yerinin yeni büyük günahlarla doldurulması gerekti. Aslında burada bir tavuk-yumurta ilişkisi var; yani yeni büyük günahlara yer açılabilmesi için eski büyük günahların sürümden kaldırıldığını da söyleyebiliriz. Dikkat etmemiz gereken nokta şiddete, yani en temel, en hayvansal düzeyde çabucak gözlenebilen, sürüngen beyni kapasitesiyle işlenebilen veriye odaklanmış olmaları. Bu odaklanma, şiddet kavramının kapsamının genişletilmesiyle sonuçlandı. Tanrı'sını, yolunu, yönünü yitirmiş olan, yani adalet, iyilik, güzellik kavramlarının çıpasını yitirmiş olan liberal toplum şiddet sözcüğünü artık haksızlık kavramının yerine kullanmaya başladı. Eşcinsellik övgüsü yapan metinlerde, feminist söylemde, çokkültürcülük propagandasında, eşitlikçilik aşılamlarında örneklerini bolca görebiliriz. Sözlü şiddet, siber şiddet, duygusal şiddet gibi türevlerini çıkardılar. Kimsenin kimseye vurmadığı, dokunmadığı durumlarda birilerinin birilerine şiddet uygulamış olabileceğini ezberletmeye başladılar bize. Yani aslında haksızlık veya kötülük kavramının yerine şiddet adında, baştan sakat ve temelsiz (ve yanlış çeviri) olan bir kavramı sokuşturdular. Kelimeleri yerlerinden kaydıldılar. Geldiğimiz nokta şu: Sekiz milyar insanın değersiz birer pislik olduğunu söyleyebilirsiniz; ne ayıplanır, ne yargılanırsınız. Nitekim hayvanseverler bunu yapıyorlar ve hiç bir yaptırımla karşılaşmadan aramızda dolaşıyorlar. Ama örneğin bu sekiz milyar insanın içinden yalnızca Yahudilerin değersiz pislik olduğunu söylerseniz diri diri yakılırsınız. Veya bunların içinde yalnızca kadınların değersiz olduğunu söylerseniz tüye ve katrana bulanırsınız. Kendisinden nefret eden biri olarak bütün yaşamın anlamsızlığını öne sürebilirsiniz. Hatta "İnsanlar kendini yok etmeli" diyebilir, kimseden "Kendinden başla" yanıtını almayabilirsiniz; kimi hayvanseverin almadığı gibi. Ama örneğin eşcinsellerin yaşamının anlamsız olduğunu söylerseniz çarmıha gerilirsiniz. Vesaire... Bütün bu sefil

ikiyüzlülüklerin, gülünç ahlaki çifte standartların altında yatan şey, iyiyi kötünden ayıran şeyin nesnelliğini yitirmesidir. İşte hayvan hakları gibi, şiddetin mutlak kötülüğü gibi su götürür, ne eski bilgelikle, ne bilimle, ne de Tanrı elçilerinin sözüyle uyuşan yeni doğrular, nesnelliğini yitirmiş bu çürük felsefi zemin üzerinde yükselmektedir.

“Hayvan hakları hareketinin” veya fikrinin feminizm (çoğu kez üçüncü dalga feminizm olarak anılır) ve anti-militarizm gibi İkinci Dünya Savaşı’nın hemen ertesinde ortaya çıkmış olması bir rastlantı değildir. Savaş, bir yönüyle liberal demokrasi dini ile eskinin değerlerinin bir bölümünü hala benimseyen faşizm dini arasında yapılan dinsel bir savaştır. Liberal demokrasi silahlı çatışma aşamasında üstünlük sağlamıştır. 1945’ten bugüne dek çatışmanın silahsız bölümü sürmektedir. Bunun en görünür kanıtı, Nazi veya faşist denen kişilerin ve kurumların izlenip yok edilmesi çabasının sürmesi, bu fikirlerin ve hatta belli ölçüde yurtseverlik fikrinin bile özel olarak, anayasal düzeyde yasaklanması, bu fikirleri aşıl原因 yayınlar iza izin verilmemesidir. Aslında *savaşın bittiği* hipnozundan kurtulmak bugünkü politik ortamı büyük ölçüde açıklayacak ve büyük resmi görmemizi sağlayacaktır. Savaşın silahsız ayağı sürmektedir. Bu ayakta eskiye özgü ne varsa, tanrıci (teist) düşünceden geriye ne kaldıysa ezip yok edilmektedir. Tanrıci felsefenin, tanrıci geleneklerin insanın varoluşuna verdiği anlam da bunun içindedir. Bu geniş görüngeden olaya baktığımızda, hayvan hakları fikrinin insanın varoluşuna verdiği anlamın iyiden iyiye aşınıp yok olması ile ortaya çıkan boşluğun belirtilerinden yalnızca birisi olduğunu görmek güç değildir. Türkiye ile birlikte Doğu ülkelerinin savaşın tarafı olmadığı yanılıısına düşmeyelim. Bu toplumlar silahlı çatışmaya girmeseler de kazanan tarafa savaş sırasında veya sonra, öyle veya böyle teslim olmuşlardır. Bunları savaş kaybeden tarafın Allah’ın yasasına daha yakın olduğunu ima etmek için söylemiyorum. Evrensel, “normal”, tarafsız veya bilimsel sandığımız şeyin tarafılığını ve öznelliğini göstermeye çalışıyorum.

Şiddet karşıtı, barışcıl, özgürlükçü görünen bu modern dünya imgeleminin /yaşam görüşünün /dinsel ortamın aslında basbayağı şiddetle, silah zoruyla, bomba üstünlüğüyle ortaya çıktığını görmeliyiz. Savaşı Amerikan-İngiliz-Yahudi ittifakı değil de Alman-İtalyan-Japon ittifakı kazansaydı şu anda hepimiz farklı ideolojilerin etkisi altında, farklı bir dinsel ortamda bulunuyor olacaktık. Kuran’a göre etyemezliğı ve hayvanseverliğı değil, başka bir dinsel akımı yargılıyor olacaktık. Savaşı kazanan taraf kendi doğrularını çatışmaya giren ve girmeyen herkese dayatagelmıştır. Bunun savaş kaybeden taraftan daha barışcıl, daha özgürlükçü olan hiçbir yanı yoktur.

Kilise Reformu ve Batı Aydınlanması, nesnel ahlakın dayanağı olan Tanrı’nın adını lekelemiş ve ortadan kaldırmıştır. Yerine konmaya çalışılan ahlak sistemleri, Kuran’ın “uçurumun kenarına yapılan ev” (9:109⁵⁰) örneğini andıran zayıflığı, özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın sonrasında iyiden iyiye keskinleşmiştir. Bugünün doğruları olarak gerek havuçla, gerek sopayla dayatılan aşağıdaki önermelerin hepsi kendisiyle çelişir, hepsi kardeşir:

“Kimse benim nasıl yaşayacağıma karışamaz.”

“Konuşma özgürlüğü var ama faşizmi savunmak yasaktır.”

“Porno iyidir ama çocuk pornosu kötüdür.”

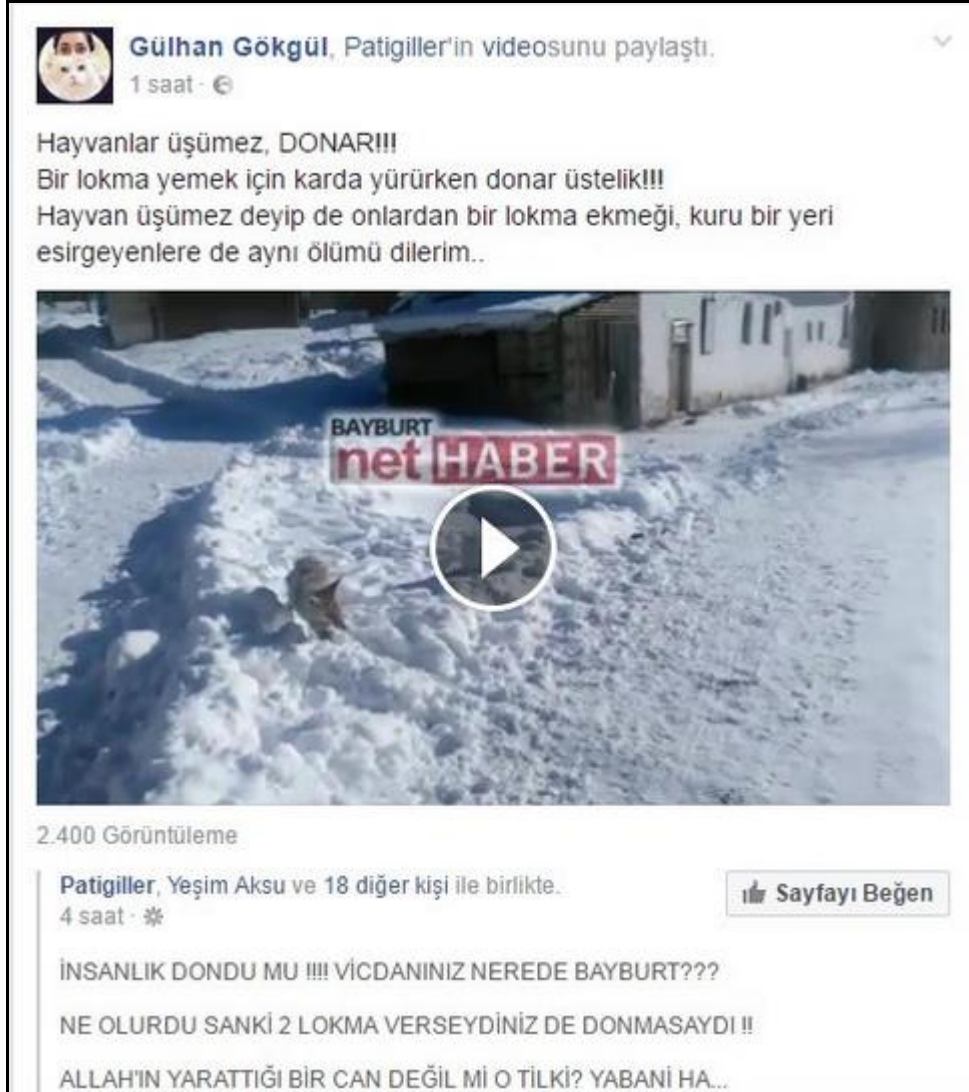
“Dört karı barbarlıktır ama zina ve eşcinsellik çağdaşıktır.”

⁵⁰ Allah’a yönelik sorumluluk bilinciyle ve bir hoşnutluk üzerine yapısını yapan mı iyidir; yoksa çökmeye başlamış bir uçurum kenarına yapısını yapan ve onunla birlikte cehennem ateşine yuvarlanan mı? Çünkü Allah haksızlık yapan bir toplumu doğru yola erdirtmez. 9:109

“Kadın ve erkek eşittir ama kadınlar kayırılmalıdır.”

“İnsan hayvandır ama hayvanın sorumluluğu yoktur.”

“Hayvanları sevmeyenler insan değildir.”

Tanrı'nın adını yalnızca işlerine geldiğinde, nefretlerini haklı çıkarmak için anarlar. “Hayvanseverlere ölüm dilerim” veya “falanca partililere ölüm dilerim” veya “falanca dinden olanlara ölüm dilerim” yazarsanız büyük olasılıkla hakkınızda dava açılır, nefret suçu işlediğiniz söylenir. Bir hayvansever, hayvansever olmayana ölüm dileyince ifade özgürlüğünü kullanmış oluyor! Yukarıdaki örnek ne ilktir, ne de son olacaktır. Yüreklerindeki nefreti sınamak kolaydır: İnternette hayvanseverleri kızdıracak bir şeyler yazın. Ölüm, işkence, kanser ve benzer sözcükleri kullanacaklar, ailenizden pek de saygıdeğer olmayan biçimde söz edecekler, başka zaman akıllarına getirmedikleri cehennemin adını anacaklardır.

Sokak Hayvanları Mevzuatı

Hukuk öğrencilerine öğretilmeyen veya önemsiz bir şeymiş gibi üstünden geçilen bir gerçek vardır. Hukuk kuralları ve ilkeleri, yargılama mantığı, yargı organlarının yetkileri ve topluma karşı sorumlulukları, anayasa, yasama ve yürütmenin mantığı belli bir tarihi ve ideolojik taban üzerinde yükselir. Böyle de olmak zorundadır. Sözcüklere verdiğimiz anlam bile tarihsel ve düşünsel arka plandan, toplumsal deneyimden geriye kalandır.

Modern toplumların yasama ve yargı organlarının ekolojiden veya genel olarak bilimden, toplumun sağkalımından, yaşamın gerçekliğinden bağımsız, hurafeye dayalı idealler oluşturduğundan söz etmiştim. Konu kapsamında bu hurafelerin nasıl işlediğine kısaca bakacak olursak, öncelikle hayvan hakları kavramının anayasalarda yerinin olmadığını görürüz. Anayasalar bu anlamda eksik değildir; olması gereken zaten budur. Sonradan hayvan haklarını koruma niyetiyle üretilmiş mevzuat ise anayasalara aykırıdır. İkincisi, Türk mevzuatında hayvanın tanımı yoktur. Yapılmaya kalkılırsa iş sarpasarakacaktır çünkü biyologlar bunun belirlenimci (determinist) değil, olumsal (arızî) bir tanım olduğunu söyleyecektir. Bu durumda hakları var eden çizginin nereden geçirileceği belirlenemeyecektir: Taksonometriye mi bakacağız, sinir sisteminin varlığına mı? Sinir sisteminin tanımını işlevsel mi yapacağız, yapısal mı? Milyarlarca türün duyulanım kapasitesini tek tek değerlendirecek ve uzun bir hayvanlar listesi mi oluşturacağız? Bu, olacak iş değildir.

Yasa yapıcı, bilimsel davranmayıp *inançlarından* yola çıkmanın en güzel örneğini vermektedir. Yasa yapıcının inançlara dayanmasını kategorik olarak yanlış ilan edemeyiz. İnanç yaşamın parçasıdır, bilimadamı dahil herkeste vardır, olmak zorundadır. Burada görülmesi ve kabullenilmesi gereken şey, bütün hukuki süreçlerin varsayımlara, inançlara, ahlaki öncüllere dayalı olmak zorunda olduğudur. Ama bu başlangıç noktalarınız sakat olduğunda saçma mevzuat üretirsiniz. Ürettiğiniz mevzuat ister istemez sizin tinselliğinizi yansıtır. Seküler hukuk diye bir şey yoktur. Kutsalın olmadığı bir insan varoluşu olanaksızdır.

Bu ikisinin dışında yasalarımızda üçüncü ve görece önemsiz bir eksiklik, sahiplik kavramının tanımının yapılmayışıdır. Hayvanla ilgili yasalarda ve yönetmeliklerde geçen “sahipli”, “sahipsiz” sözcüklerinin tanımı yapılmadığı için sokak hayvanlarının sahiplerinin kim olduğu konusu belirsiz kalmaktadır.

Türkiye’de yapılan son yasal düzenleme, “et yemek amacı” dışında öldürmeyi adil olmayan öldürme olarak tanımlıyor. Yani çocuğunuza saldıran iti vurduğunuzda, tıpkı evinize giren hırsız vurduğunuzda olduğu gibi “nefsi müdafaa” yaptığınızı kanıtlamak zorunda bırakılıyorsunuz. Çünkü çocuğunuza saldıran sokak itinin hakları olduğu varsayılıyor. Bu açık bir zulümdür. İnsan can güvenliği dışında daha pek çok meşru gerekçeyle hayvanları öldürür, öldürmelidir. Bağırsağınızdaki solucan, kafanızdaki bit, tarlanızdaki zararlı böcek, mutfağınızdaki fare ve hamam böceği, yiyeceğinize konan sinek sizi öldürmez; bunların etini de yemezsiniz. Bu ilkeye göre bunları öldürmeyi nasıl meşrulaştıracaksınız?

Bitmedi. İnsan ve insan dışı varlıkların ilişkisinde adaleti tanımlayamazsınız. Anasını yediğim buzağıya ödeyeceğim tazminat nedir? Atımın asgari ücreti nedir? Eşeğimin sağlık sigortası, sendikası olabilir mi? İtimi aç bıraktığımda baro onun adına bir avukat atayacak mıdır? Akvaryumumun su kalitesini belediye denetleyecek midir? Japon balığının böyle bir hakkı varsa saksımdaki çiçek de toprak kalitesi için benden şikayetçi olacak mıdır? Yoğurdumdaki maya beni soykırım yapmakla suçlayacak mıdır? Elimdeki bakteri, burnumdaki virüs? “Canlılardan neyimiz eksik” diyen mobilyalarım adalet isteyecekler midir? Neresinden tutsanız elinizde kalır. Bu örnekler bugün gülünç olabilirler ancak hayvan hakları tamlaması da bir zamanlar “kadın hakları”nı alaya almak için ortaya atılmış bir şakaydı. Çoğunluğun delirdiği bir zamanda makul insanlar deli görünürler. Delinin birinin kuyuya taş atması

kolaydır. Atılan taşı çıkarmak için birçok akıllı çalışır. Deliler çoğunluk ise taşları çıkarmaya akıllı azınlığın gücü yetmez.

Görüldüğü gibi mevzuat çelişkilerle ve boşluklarla doludur. Durum Türkiye'ye özgü değildir. Tersine, hayvanseverlik ve etyemezlik dininin Batı kaynaklı olduğu gibi bu mevzuat da Batı etkisinde türetilmiştir. Kiblesi Batı olan politikacıların eseridir. BM'nin Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde hayvanın tanımı yoktur. Hak kavramının tanımı yoktur. Bildirgede gerekçe bildirilmez, dogmatik olarak kurallar okunur, yeni ve dogmatik bir ahlak türetilir.

BM, bu dogmatik ve *dinsel* metni uluslararası hukuk oluşturma yetkisini kendisinde görerek oluşturmuştur. BM'nin temsil ettiği uluslararası hukuk kavramı genelde şöyle savunulur: "Hukukta, genel olarak Anayasa, normlar piramidinin en üstünde gösterilir. Ancak Anayasa dahi insanlık ailesinin kabul ettiği temel hak ve özgürlüklere aykırı düzenlemeler içeremez."

Bu önerme yanlış bir varsayım içerir. İkinci Dünya Savaşı'nı kazananların kurduğu örgüt olan BM'nin bütün insanlık ailesini temsil ettiğini varsayar. Burada iki yanlış vardır. Birinci yanlış, İkinci Dünya Savaşı'nı kazananların tarafsız olabileceği varsayımdır. Bu konuyu Din Nedir yazımda tartışmıştım. İkinci yanlış, yalnızca uygar toplumları, yani modern endüstri uygarlığını temsil eden BM'nin insanlığın tümünü kapsadığı varsayımdır. Avcı-toplayıcı ve çoban toplumlar yeryüzünde hala varlar. Bu toplumlar uygar olmadıkları için birer hükümetle temsil edilmiyorlar. Çoğu herhangi bir ülkenin nüfus cüzdanını taşıyor ve BM'nin işleyişinde söz sahibi değiller. Onun için BM, *Homo Sapiens*'i temsil etmez.

Bitmedi. Uluslararası hukuk savunuları da, aynı ülkemiz ölçeğinde yapıldığı gibi, hayvanları *Homo Sapiens* anayasasının bir parçası sayar. Gerçekte insanların üzerinde birleştiklerini varsaydıkları doğrular yalnızca insanları ilgilendirir.

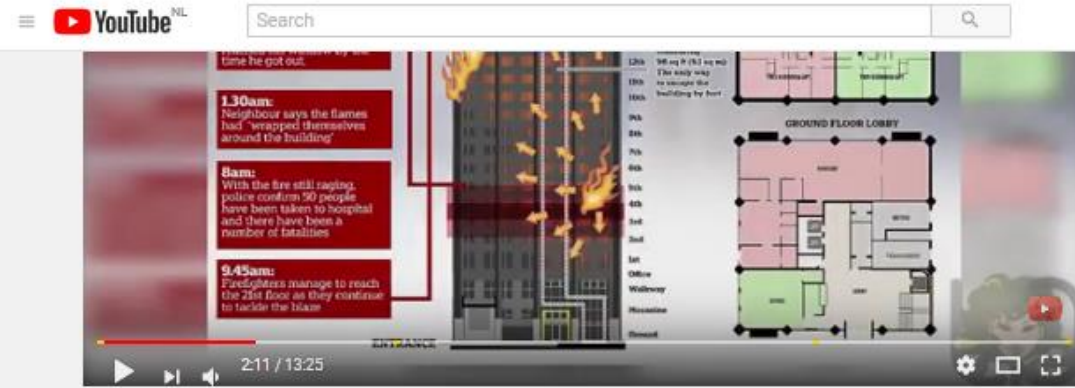
Hayvan haklarının yasadaki yeriyle ilgili söylenecek daha çok şey var ancak dikkat çekmek istediğim nokta yasanın kendisi değil, bu yasayı oluşturan ahlaki /ideolojik taban. Yasaların burada örneklediğim doğrultuda değişmesini Kuran'a göre yorumladığımızda, bunun sözleşmeleri yerine getirmeme suçunun bileşenleri olduğunu görüyoruz. Örneğimizdeki kişisel olarak değil toplumsal olarak işlenen bir suçtur. Toplum kendine yazılı bir anayasa veya yazısız, üzerinde uzlaşmış bir ahlak sistemi benimsemiş, sonra da bunu çiğnemiştir. Anayasanın ve yasaların insanlar ve eşya arasındaki ilişkileri düzenlemesine karar verilmiş, sonra bunların dışında üçüncü bir kategori uydurulmuştur. Kitabı Mukaddes'in Babil kulesi efsanesini anımsatırcasına dilini de yitirmeye başlamış, sözcükleri ve kavramları yerlerinden kaydırmıştır.⁵¹ Tanrısını yitirmiş günümüz insanı yavaş yavaş dilini ve usunu da yitirmektedir. Bütün mevzuat boş sözle, Kuran'ın *lağv*⁵² dediğiyle dolmaya başlamış, git gide çözülemez hale gelen çelişkiler yumağı yaratmıştır.

Son on beş, yirmi yılda zinayı serbest bırakarak ve domuz eti satışını yasallaştırarak Müslümanların hiç değilse geleneksel olarak korudukları ahlaklarını da terk eden Türk ulusu, hayvanlara hak biçerek Allah'ın elçilerinin öğretisinden bir adım daha uzaklaşmış ve "helak" konumuna bir adım daha yaklaşmıştır.

⁵¹ Eski Ahit, Yaratılış 11:1-9.

⁵² <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=lgw>

<https://www.youtube.com/watch?v=YAqPeujR4ZQ>

9 Most Disturbing Videos Caught On Snapchat

Lutch Green

Subscribe

363K

1,392,484 views

+ Add to Share ... More

7,075

1,608

Published on Aug 6, 2017

As you all know, it is difficult to upload my videos without censoring big parts out, because they would violate Youtube content guidelines otherwise. That's why, from now on, I will publish the uncensored versions of all my videos through my patreon.

SHOW MORE

COMMENTS • 2,429

Add a public comment...

Top comments

western spy 7 months ago

so snapchat can pick up a ghost face but can't pick up my own? thanks, snapchat

Reply • 327

View all 5 replies

a 9 months ago

the person who slit the dogs throat... hope they actually rot [L]

Reply • 940

View all 95 replies

Beauty By Clara 9 months ago

Mate if I saw anyone abusing any animal trust me there face and the floor will be 1

Reply • 537

View all 23 replies

Shelby Register RN 9 months ago

The "ghost face" on Snapchat happens all the time. It's a glitch. Nothing odd or scary about that at all.

Reply • 95

View all 5 replies

Colathebuidler - 9 months ago

Who the hell Snapchats while covered in blood from a car crash?

Reply • 107

View all 6 replies

Wild Yoda 9 months ago (edited)

Anyone who abuse animals for fun are evil. Animals They're innocent all especially dogs. Who do nothing but protect and love humans.

Bu videoda insanların yaralandıkları, canlarının yandığı, belki öldükleri görüntüler var. Ama videodaki hayvanın canını yakan kişiye nefret kusan yorumlar görüyoruz. Canı yanan insanlara acıyan tek bir yorum yok. Haberlerde ve videolarda yüzlerce benzer örnek bulabilirsiniz.

“Bize Bundan Başka Kuran Getir”

“Bir gırtlaktan kesen ‘dindara’, bir gazdan boğulacak kediye ağlayan ‘dinsiz’ kadına bakıyorum. Beynimde depremler oluyor.” (İhsan Eliaçık, Twitter sayfasından)

Eliaçık kuşkusuz acımanın, sevginin ne olduğunu bütün hayvanseverler gibi unutmuştur. Yavru sokak kedisinin gazdan boğulması kötü bir şey değildir veya dert edilecek kadar kötü bir şey değildir. Sağlıklı bir beyinde deprem yaratmak şöyle dursun gerginliğe bile yol açmaz. Çünkü o kedinin kimseye yararı yoktur. Deprem yaratacak bir şey varsa, yakınında ıstırap, açlık ve yoksulluk çeken, doğru söylediği için zindana atılan, az uzağında bombalar altında ölen binlerce insan varken o kadının yararsız bir kediye ağlıyor olmasıdır. Bu kadının öncelikleri, (bilinçli veya bilinçsiz olarak) kediye insanın önüne koyacak kadar çarpılmıştır. Farkında olsa da olmasa da bu kadında insan sevgisi kalmamıştır. İnsan acılarının ikinci plana atılıp hayvan acılarını birinci öncelik yapmak insan sevgisiyle açıklanamaz. Hayvanseverler iş, besi ve ev hayvanlarına gösterdikleri sözde acımanın onda birini insanlara gösteriyor olsalardı, etten önce kahve, kakao, kaju gibi ürünleri diyetlerinden çıkarırlardı. Çünkü pek çok tarım ürünü insan sömürsüyle, bazen gerçekten zincir ve kırbaçla çalıştırılan kölelerin emeğiyle üretiliyor.⁵³ Modern insanın yaşam biçiminin kendini yok etmek üzere olduğu ayan beyan belli olmuşken bu yaşam biçimini hayvanseverlikle onarmayı düşünmek ise akılla açıklanamaz.

Kedi ve it, tıpkı davar ve sığır gibi insana yararlı olduğu için, insanla birlikte evrilmiş hayvanlardır. Bunların varlık nedeni insandır. Bir başka deyişle bunların varlık nedeni insana hizmet etmektir. Hizmet etmedikleri durumda, var olmaları için bir neden yoktur. Eskiden güçten düşmüş iş hayvanları serbest bırakılmış. Serbest kalan hayvan köyde değil, kentte hiç değil, yerleşimin yoğun olmadığı yerlerde veya dağda emekliliğini bir yaban hayvanı olarak geçirip ölmüş. İnsanla hayvan arasındaki ilişkinin ne olduğunu herkes bilirmiş. Kimse bu hayvanlar yesin diye ortalığı su kaplarıyla ve yiyecek artıklarıyla batırmaz, kimse sınırlı kaynaklarını dağa giderek hayvanları beslemek için tüketmezmiş. Çünkü bu hayvanların var oluş nedeninin insanla kurdukları yarar ilişkisi olduğu bilgisi, toplumsal gerçeklikte sabitmiş.

Bugünkü uygar insan kuşağı kesinlikle yeryüzünün gördüğü en cahil kuşaktır. Kendisini tanımlamayı bile becerememektedir. Yalnızca kim olduğunu değil, **NE** olduğunu da unutmuştur. Kendini hayvandan ayırt edemeyecek denli zavallıdır. Bir Amazon yerlisi, bir Aborijin veya bir Pigme okuma yazma bile bilmez ama cahil değildir, bilgisiz değildir. Çünkü kendi yaşamını binlerce yıl sürdürebilmesi için gereken bilgiyle donanmıştır; daha fazlasına gereksinimi yoktur. Modern insan ise kendisine gerekli olan yığınla bilgiye sahip değildir. Bu bilgi yığını ancak sayılı, seçkin bir azınlığın erişimindedir. Sekiz milyarlık kalabalık içinde %99'un üzerindeki çoğunluk, onurlu ve ahlaklı, yani “sürdürülebilir” bir yaşam sürebilmesi için gerekli olan bilgiden yoksundur. Çoğunluğun bilgi düzeyi, modern yaşamın yüksek karmaşıklığının gerektirdiği düzeyin çok altındadır. Bildiğimiz kadarıyla tarihte böyle bir dönem hiç yaşanmamış. Görebilenler, doğanın böylesine şiddetli bir yetersizliği, yetersiz olan canlı topluluğunu yok ederek cezalandıracağını biliyorlar. İşte hayvanseverlik dediğimiz budala nefret ideolojisi, tıpkı

⁵³ Kölelik uygarlıkla birlikte ortaya çıkmış ve hiçbir zaman yeryüzünden silinmemiştir. Birkaç örnek vermekle yetineceğim. Başlangıç için <https://www.npr.org/sections/thesalt/2013/06/19/193548623/why-slave-labor-still-plagues-the-global-food-system> adresindeki kaynaklara göz atabilir, *The Dark Side Of Chocolate* belgeselini izleyebilir, antislavery.org sitesini ziyaret edebilirsiniz. “Köleliğin olmadığı yerde /zamanda Kuran’ın kölelikle ilgili ayetleri nasıl evrensel olabilir?” veya “Kuran köleliği neden kaldırmadı?” sorularını soranlar ve sorudaki yanışı düzeltmeden yanıtlayanlar dünyadan habersizdirler.

sekülerlik, liberalizm, feminizm, anti-militarizm, ilerlemecilik, bilimcilik gibi mahşerin atlılarından biridir.

Eliaçık, Gaia dergisine verdiği, aşağıda bir parçasını alıntıladığım röportajda feminizm, eşcinsellik, hayvanseverlik ve etyemezlik konularında kendisine sorulan sorulara “orta yolcu” bile sayılamayacak, bilinen kesimin onayını arayan yanıtlar veriyor. Yakın gelecekte bu eğilimin artmasına ve Kuran'ın feminist çeviri ve yorumları gibi, hayvansever yorumlarının piyasaya çıkmasına hazır olun (5:41, 10:15, 17:74-77⁵⁴).

⁵⁴ ...Sana yaklaşmayan bir topluma yalan söylemek için kulak verirler; sözlerin anlamlarını saptırırlar. “Size bu verilirse alın, ama verilmezse kaçın!” derler... 5:41

Oysa ayetlerimiz onlara açık kanıtlarla okunduğunda, bize kavuşacaklarını düşünmeyenler şöyle dediler: “Bundan başka bir Kuran getir veya onu değiştir!” De ki: “Onu benim değiştirmem olacak şey değildir. Ben, yalnızca bana bildirilene bağlı kalırım. Kuşkusuz, Efendime karşı gelirim, Büyük Gün’ün cezasından korkarım!” 10:15

Onlara bir ayet getirmediğinde “onu da şuradan buradan derleseymen ya” diye konuşurlar. De ki: “Ben sadece Rabbimden bana vahiy edilene uyuyorum. Bu, Rabbinizden gelen gönül gözleridir, doğruya kılavuzdur, iman eden bir toplum için rahmettir.” 7:203 (Y. N. Öztürk çevirisi)

Seni güçlendirmiş olmasaydık gerçek şu ki onlara biraz eğilim gösterecektin. O zaman yaşamın ve ölümün acılarını katlayarak sana tattırırdık. Sonra kendin için bize karşı bir yardımcı bulamazdın. Bu yerden çıkarmak için seni sıkıştırıyorlar. İşte o zaman, senden sonra kendileri de az bir süreden başka kalamazlar. Senden önce gönderdiğimiz elçiler için de yasa budur; yaşamızda bir değişiklik bulamazsın. 17:74-77

Hız. Muhammed'in ve Hız. Ali'nin vejetaryen/vegan olduğuna dair birçok savunusu var. Ayrıca bazı Müslümanlar da bu şekilde düşünenleri sapkın diye nitelendiriyorlar. Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu vejetaryen eğilimler doğuda, Asya dinlerinde çok eski ve köklü bir tutumdur. Mesela; Hindistan'da mahaviracılık vardır. Onlar hiçbir canlıyı yemezlermiş. Hatta üzerine bez bağlayarak gezerlermiş. Ormanlarda dolaşırken herhangi bir karınca, böcek ağzına girip de yanlışlıkla onu yemiş olmayayım diye. Herhangi bir şeye basıp da ezilmesin diye ayakkabı giymezler, çıplak gezerler. Canlılara karşı bu duyarlılık çok eski bir kùltürdür.

"Vejetaryen ruh dini ruha çok yakın"

Hatta Musa'nın **on emri** var. Musa'dan 4-5 bin sene önce Nuh'un **yedi kanunu** var. Öldürmeyeceksin, çalmayacaksın, iftira atmayacaksın, Tanrı'ya şirk koşmayacaksın, zina etmeyeceksin, *canlı hayvan eti yemeyeceksin*. Yani hayvanı kesip onun etini yemeyeceksin. *Hayvan eti yemeyeceksin, bitkilerle besleneceksin*.

Hız. Ali'nin ve Hız. Muhammed'in et yemediğine dair çok kuvvetli bir rivayet yok. Kuran'da gıda çok sınırlandırılmış. Tümünden vegan bir içerik yok ama Tanrı için kurban kesme de yok.

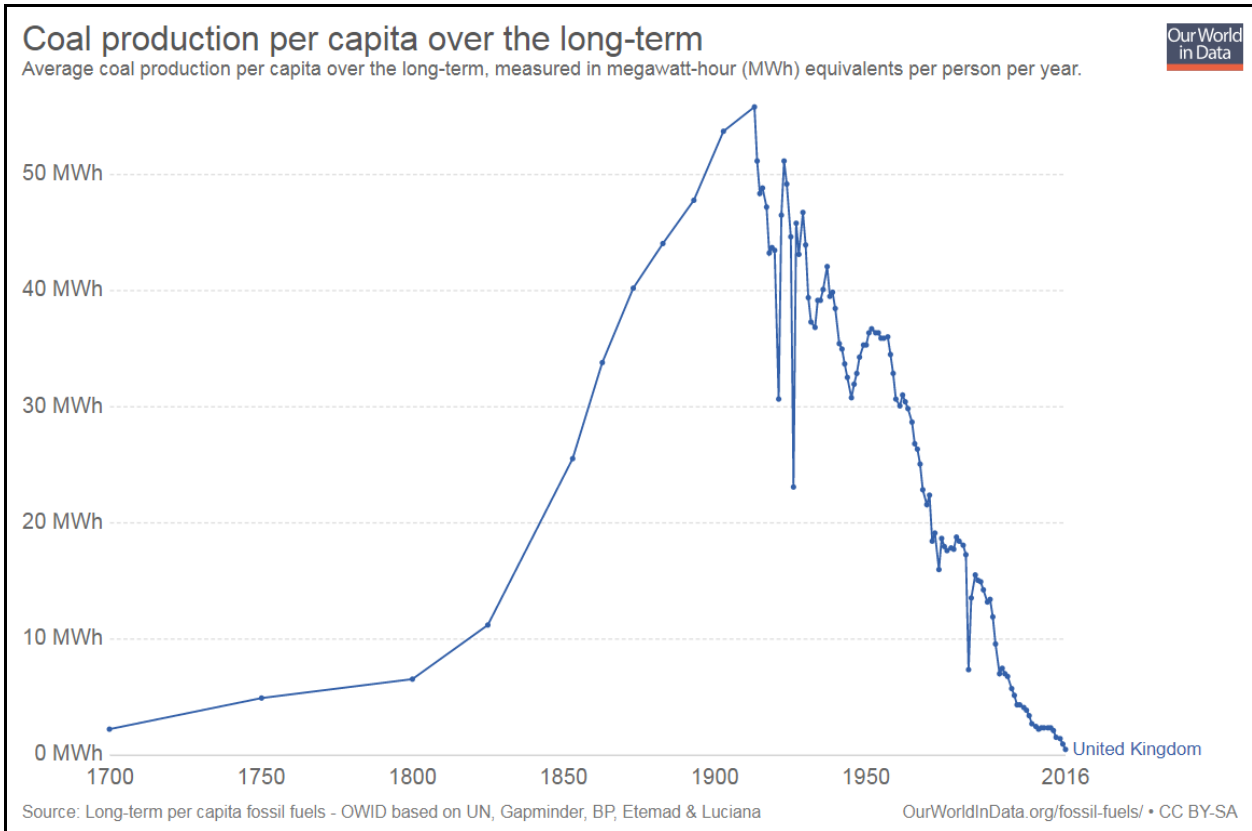
Vejetaryen ruhun dini ruha çok yakın olduğunu düşünüyorum. Çünkü özünde bir **merhamet** var. Vejetaryen ruhun köküne indiğin zaman dini ruh ile aynı demek oluyor. Çağımıza bakarsınız siyah bayrağın üzerine *Allahü Ekber* yazıp, insanları ekranlara dizip, Allahü Ekber diyerek kelleleri İŞİD tarafından kesiliyor. Din namına peygamberin sancağı altında kellerinin kesildiği bir çağda, böyle bir ortamda *"bırak insan canlısını öldürmeyi, hayvan eti dahi yememeliyiz"* diyen vejetaryen akımı bu İŞİD D'çilerden çok daha **dini ruha uygun** buluyorum. Hangisi dini dersene, vejetaryenlik daha dinidir. Adam tekbir getirerek insan kesiyor. Din bu mudur yoksa bırak insan öldürmeyi hayvan dahi öldürmemeliyiz diyen anlayış mı dine, ruha daha yatkındır? İkincisi daha yatkındır, çünkü onda merhamet var. Dindarlığın özü merhamettir. Merhametli olmayan adam dindar olamaz. Canlılara merhamet, çiçeği ezmek, hayvanı incitmemek, kesmemek, etini yememek, türlere ve doğaya saygılı olmak, bunları incitmekten sakınmak... Dolayısıyla ben vejetaryenleri de böyle görüyorum. İnsanların vejetaryen olması dinen sakıncalı değildir. Sapkınlık falan da değildir, tam tersi dini ruha da uygundur.

Liberal, feminist, eşcinsellik övücü, hayvansever, eski ahlakla ve Tanrı'nın elçileriyle kavgalı Gaia Dergi'nin Eliacık'la yaptığı röportajdan. 10:15 ayetini hatırlamamak elde değil. Kaynak: <https://gaiadergi.com/ihsan-eliacik-kuranda-kurban-kesmek-lgbti-oldurmek-ve-kadina-siddet-yoktur/>

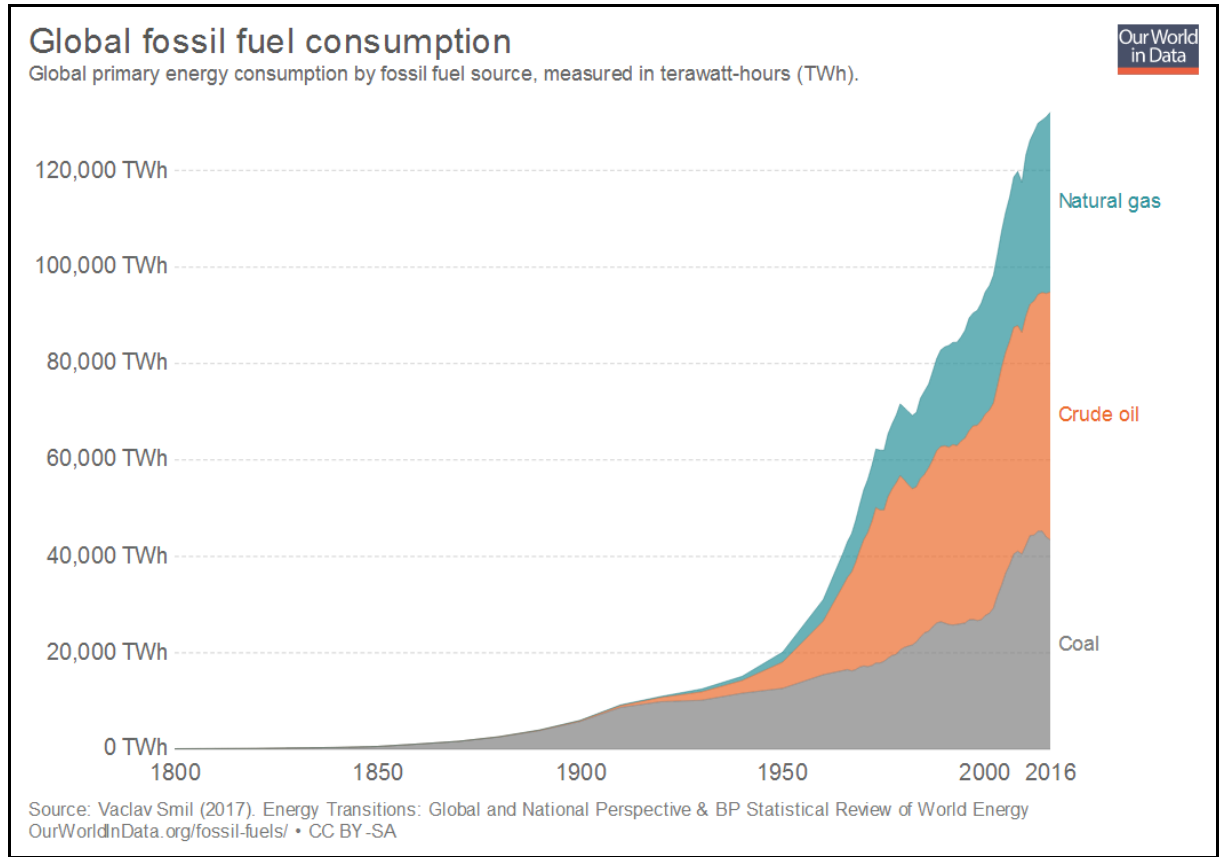
“Sokak hayvanlarına mama veriyoruz, bize bağışta bulunun. Vergiden düşebiliyorsunuz.”

Ekonominin ölçtüğü tek şey insan emeğidir. Ekonomik ölçü birimleri, insanların birbiri için ürettikleri emekten fazlasını ölçmez. Kendiliğinden biten ve yalnızca toplanarak pazara getirilen yaban bitkisi, kesilerek marangoza getirilen ağaç, yoğun emekle üretilen kültür bitkisi, yerin altından veya üstünden çıkarılıp işlenen maden, arazi, yer altı ve yer üstü suyu ve öbür her şey buna dahildir. Petrolün fiyatı, onu var etme işinin karşılığı değil, onu yerin altından çıkarıp teslim noktasına getirme emeğinin fiyatıdır.

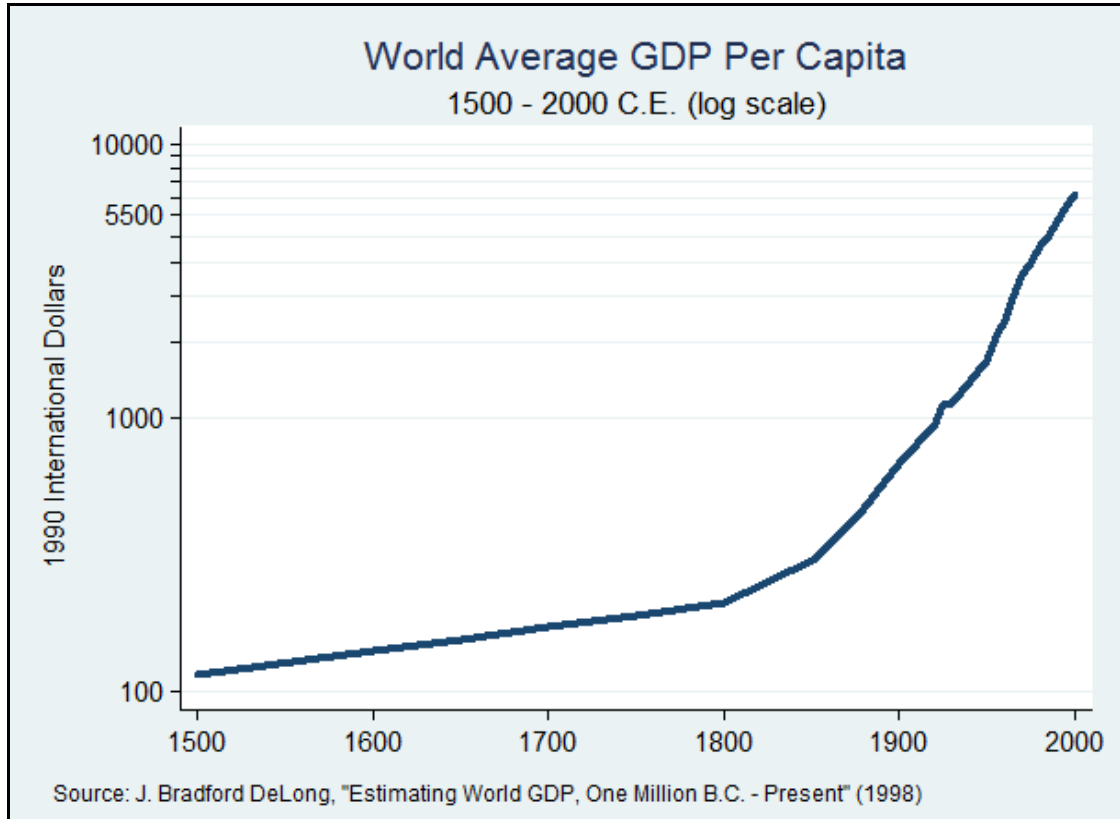
Yaşamı sürdürmeye yetecek ekonomik üretimden fazlasına artık değer denir. Uygarlıkların yükseliş dönemleri toplam artık değer pozitif olduğu dönemlerdir. Endüstri kapitalizminin on altıncı yüzyılda başlayan yükselişi başlıca iki girdiye dayanır. Birincisi, sömürgeleştirilen toprakların tarım ürünleri ve buralardaki halkların köleleştirilmesidir. Etkisi azalmasına karşın bu süreç bitmemiştir. İkincisi, fosil yakıtın yaygın kullanıma girmesidir. Bu süreç İngiltere’de kömürün çıkarılmasıyla başlamıştır. Endüstri devriminin İngiltere’de başlaması rastlantı değildir. Buhar makinesini var eden şey James Watt’ın emeğinden çok kömürün varlığıdır. Odun ile çalışmak zorunda olsa idi tren yaygınlaşmayacaktı. Odunun enerjisi, lokomotifin inşa edildiği çeliği eritmeye de yetmezdi. Aşağıdaki üç grafik, endüstriyi ve dolayısıyla modern yaşamı var eden şeyin fosil yakıt olduğunu bütün açıklığıyla ortaya koyuyor.

İngiltere'nin kişi başına kömür üretimi. İlk buharlı lokomotiflerin 1795-1810 gibi ortaya çıktığını anımsayalım. Yirminci yüzyılda kömürün yerini yavaş yavaş petrolün aldığını anımsayalım. Kaynak: <https://ourworldindata.org/grapher/coal-production-per-capita-over-the-long-term?country=GBR>

Küresel fosil yakıt tüketimi. Altan üste: Kömür, petrol, doğalgaz. Kaynak: <https://ourworldindata.org/fossil-fuels>

Dünyanın ortalama kişi başına gayrisafi milli hasılası. Logaritmik ölçeklidir. DeLong'dan
(https://delong.typepad.com/print/20061012_LRWDGP.pdf) derleyerek aktaran kaynak:
http://infogalactic.com/info/World_economy

GSMH grafiğinde 15. ve 16. yüzyıllarda grafikte görülen birinci yükselme Avrupa'nın sömürgecilğe başlamasına denk gelir. 19. yüzyılda başlayan ikinci ve daha dramatik yükseliş ise önce İngiltere'de, sonra bütün Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da kömürün kullanılmaya başlamasına denk gelir. Hemen ardından petrol ve son olarak doğalgaz buna eklenmiştir.

Dünya ekonomisinin büyüme grafiği ile fosil yakıt kullanımı arasındaki korelasyon açık seçiktir. Büyüme için artık değer üretilmesi gerekir. Artık değer birkaç yüzyıldır durmadan artmasının öncelikli ve en büyük nedeni bildiğimiz kadarıyla tarihte ilk kez yaygın olarak kullanılan fosil yakıttır. Buradan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: Modern çağda üretildiğini gördüğümüz ve muhasebe defterlerine, banka hesaplarına, borç senetlerine işlediğimiz artık değer, neredeyse yalnızca fosil yakıttan gelmektedir.

Kimi kentli, yalnızca yakın çevresiyle ilgilenir. Kendi ürettiği veya kendi payına düşen artık değeri harcayacak, paylaşacak ihtiyaç sahiplerini çevresinde görmez; kendisi gibi herkesin tuzu kurudur. Azıcık uzağa ise bakmaz veya uzağı görmek istemez. Bu durumda elindeki artık değeri sevimli, sıcak ve tüylü şeylerle paylaşmaya başlar. Git gide yalnızlaştığı, git gide sevgi ve özgecilik yoksunu olduğu yaşamında **elindeki fazlalığı paylaşma** (Ar. *infak*) olarak tanımlanabilecek tek eylemi bu olduğunda, buna gereğinden fazla değer biçer. Bunu kendi üstünlüğü sanmaya başlar. Bir de sekiz milyarın hepsini kendisi gibi tuzu kuru sanıyor ise, bunu yapmayanları aşağılamaya başlar. Bu tutum aynı zamanda gezegeni, ülkeyi, bölgeyi, kenti paylaştığı yoksul ve yoksun insanlara “Şu it kadar umurumda değilsiniz” mesajı vermenin dolaylı bir yoludur. Sözlü ve sözsüz hiçbir iletişim parçası uzay boşluğunda yok olmaz; karşılığı bir biçimde ödenmek üzere kalıcıdır (31:16, 21:47⁵⁵).

Güvenli kozasında yaşayan tuzu kuru kentli, yalnızca fosil yakıtların varlığında üretilebilecek olan soya kıyması, badem sütü, vitamin takviyesi vb. pahalı gıdalar hayvansal proteinin ve damak tadının eksikliğini enikonu giderir görüldüğünde, et yememe **lüksünü** edinme olanağı bulur. Elindeki bu olanakların saman alevi gibi gelip geçici ve sekiz milyarlık kalabalığın içinde ancak çok çok dar bir nüfusa özgü olduğunu görmez; görmek istemez. Yalnızca kendi yaşamına özgü olan şeylerin evrensel olduğunu düşünmeye başlar. Böyle düşünmek benliğini okşar.

İşte bildik hayvansever davranışını ortaya çıkaran koşulların özü budur. Fizik yasaları her şeye egemendir. Ahlak dediğimiz şey de fizik yasalarıyla açıklanabilir. Ahlak yasaları, fizik yasalarından ayrı bir evrende, ayrı bir düzlemde çalışan kapalı devre bir sistem değildir. Sistem bir bütündür. Yerçekimi yasası neyse ahlak yasası da odur. Hepsi Allah'ın yasasıdır ve hepsi mutlak egemendir. Pazarlığı yapılamaz, esnetilemez. Evreni oluşturan nedensellik kumaşında bir delik veya yırtık bulunamaz (67:3⁵⁶).

Fosil yakıtlar tek kullanımlık, yani yenilenmeyen kaynaklardır ve tükenme sürecine girmeleriyle birlikte artık değer üretimi azalacaktır. Artık değer üretilmemeye başladığı noktada ise küçülme başlayacak, dünya ekonomisi kendi kendini tüketmeye başlayacaktır. Tıpkı uzun süre aç kalan bir memeli vücudunun kendi proteinlerini yani kaslarını tüketerek zayıflaması gibi. Bu bildik hayvansever davranışı, hayvanseverin içinde yaşadığı kentsel kozada da artık değer üretiminin düşmeye

⁵⁵ “Ey oğul! Kuşkusuz, bir hardal çekirdeği ağırlığında da olsa, bir kayanın içinde veya göklerde veya yeryüzünde de olsa, Allah onu getirir. Kuşkusuz, Allah En İnce Ayrıntılarla Gerçekleştirendir; Haberlidir!” 31:16
Yeniden Yaratılış Günü'nde adalet tartıları koyarız. Artık kimse hiçbir haksızlığa uğratılmaz. Hardal çekirdeği boyutunda bile olsa onu getiririz. Çünkü Hesap Gören olarak biz yeterliyiz. 21:47

⁵⁶ O, yedi gök katını tam bir uyum içinde yaratmıştır. Bağışlayanın yaratışında bir aksaklık [*tevafut*] göremezsin. Haydi, bakışlarını çevir; bir çarpıklık [*futur*] görüyor musun? 67:3

başlamasıyla fizik yasalarının duvarına çarpacak ve uyumsuzluğu, uygunsuzluğu gittikçe daha görünür hale gelecektir.

İte, kediye sağlanan barındırma, besleme ve sağlık hizmeti, sahip olunan artık değerın insanlarla paylaşılmayıp toprağa gömülmesidir. Bir işe yaramayıp yalnızca insanın sırtına kambur olan bu hayvanları besleyenler paylaşmama ve savurganlık etme suçunu işlemekteler.⁵⁷

Etyemez Takıyeciliğin Özeti

Bütünıyla bitkisel beslenmenin doğruluğunun bilinmesine “et lobisinin” engel olduğunu düşünüyorsan, hayvanlardan ve beslenmeden çok daha büyük sorunların var demektir. Lobiler topluma bu kadar egemen olduysa beslenme tercihlerini belirlemekle kalmayıp nasıl yaşayacağına baştan aşağı karar veriyor olabilirler. Yarın üçüncü dünya savaşını da başlatacak olabilirler. Böyleyken senin öncelikli derdin “hayvan hakları” mıdır? Gücü yetenin kendi doğrularını dayatmasıyla ve farklı yaşam biçimlerine yaşama hakkı tanımamasıyla bir kavgan yoksa, yarın senin lobin yeterince güçlendiğinde kendi dinini çekinmeden topluma dayatacağın demektir.

Besi hayvancılığının enerji savurganlığına, toprak erozyonuna ve “küresel ısınmaya” neden olduğunu düşünüyorsan, hayvanlardan ve beslenmeden çok daha büyük sorunların var demektir. Sekiz milyar insan yarın sabah bitkisel beslenmeye başlasalar bu sorunlar onda bir oranında bile azalmayacaktır. Tutarlı olsaydın, ev hayvanı yemi üretiminin savurganlık boyutuna ulaşmasından da rahatsız olurdun.

Derdin hayvanın “haklarıysa” protein kaynağı olan leşi neden ayrı bir sınıf olarak değerlendirmiyorsun? Leş yemeyi neden yasaklıyorsun?

Derdin hayvanın “var olma hakkıysa”, acı çekme kapasitesini neden konu ediyorsun? Eğer derdin acı çekme kapasitesiyse, neden “can” kavramına vurgu yapıyorsun? İlgisiz konuları birbirine karıştırman bilinçli değil duygusal bir karar verdiğini gösteriyor.

Derdin acıyı azaltmaksa, şu anda yeryüzünde sürmekte olan on dört, on beş savaş, zincirli, kırbaçlı binlerce köle, otuz milyon kanser hastası, depresyondan çeken iki yüz milyonun üstünde insan varken; ülkende yüzlerce yurtsever, temiz yurttaş suçsuz yere hapiste sürünürken, her iki çiftten biri beş yıl içinde boşanır ve çocuklarını birer ruh hastası olarak büyütürken senin vicdanını yaralayan davranın, sığırın, itin acısı mıdır?

⁵⁷ <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=nfq>

İnsanın Hayvana Nasıl Davrandığı Ahlakın Konusu Değil Midir?

Ahlakın konusu insanın insana ettiğidir. İnsanın her eylemi, görünürde taşa, ota veya ite yönelmiş de olsa içinde bulunduğu topluma yönelmiştir. Modernizm bize “Başkalarına zarar vermediği sürece kişi dilediğini yapabilir” diyerek yalan söyler. Hiç kimse dokunulmaz değildir. Herkesin yaptığı her şey, herkesi ilgilendirir. Liberalizmin “Bana karışamazsın” sloganı kendini kuyruğunu yiyen yılan gibidir. Çünkü bu slogan başkasına karışmakta ve ona nasıl yaşaması gerektiğini söylemektedir! Kişinin kendine yaptıkları bile herkesi ilgilendirir. Liberallerin hiçbirisi intihar eden kişiyi kurtarıyor olmamızı bir çelişki olarak görmüyor çünkü herkesin herkese karışması gerektiğini biliyorlar. Yalnızca üzerini örtüyorlar.

Bu temel ilkeyi anımsadıktan sonra insanın hayvana ettiğinin ancak toplumsal sonuçları nedeniyle ahlakın konusu olabileceği sonucuna ulaşırız. Azınlığımızın ulaştığı bilinç düzeyi, insanın yaban hayvanına davranışının ahlakın konusu olması gerektiğini görmeye yeter. Çünkü yaban yaşamı veya biyosfer, kadastro veya ülke sınırlarıyla ayrılmamıştır ve tek parçadır. ABD savaş gemisinin sonar sisteminin delirttiği balinalar okyanus kıyısına vurduğunda bundan Rizeli balıkçı da zarar görür, başkaları da. Burada gözetilmesi gereken balinanın hakkı değil, insanları hakkıdır. Balinanın hakkından söz etmek, ancak ucu insanlara dokunan eylemleri yargılayabilmek için söz konusu olabilir. Ama bu terimle konuşmak sakıncalıdır çünkü bu derinliği bilmeyen genç kuşaklar balinanın gerçekten hakları olduğunu düşünmeye başlayabilir.

Hayvanların hiçbir hakları yoktur. Bir hayvana gereksiz yere zarar veren veya onun yaşamını öbür insanları kötü etkileyecek biçimde değiştiren kişi, ancak insanların haklarını çiğnediği için, daha doğru ifadeyle insanlara kötülük ettiği için durdurulmalıdır. Otel yapmak için orman yakan kişi, o ormandan yararlanan sırasıyla yakındaki halka, uzaktaki halka ve sekiz milyarın hınca hınç doldurduğu kürenin genelindeki insanlara haksızlık etmiştir, ağaçlara değil. Ağaçların hakları yoktur. Cansızın da, canlının da hakkı ve sorumluluğu yoktur.

Sorumluluğu göklere, yeryüzüne ve dağlara verdik; onu yüklenmekten çekindiler, ondan korktular. Ve insan onu yükledi. Aslında o, çok haksızlık yapar; çok bilisizdir. 33:72

Dağa haksızlık etmek olanaklı değildir. Haksızlık ancak insana edilir. Hayvanlara nasıl davranılması gerektiği yalnızca bu gözle değerlendirilebilir ve ahlakın konusu yapılabilir. Bu ilkeyi hemen sokak hayvanlarına uyguladığımızda, onların varlıklarının sürdürülmesi için herhangi bir gerekçe bulamıyoruz. Çünkü bütün canlıların ve cansızların insanla ilişkisi yarar üzerine kuruludur. Sokak hayvanlarını sürdürmek, topluma kötülük etmektir.

İlkeyi yararlı hayvanlara uyguladığımızda farklı bir sonuç ortaya çıkmaz. İnsan, doğası gereği hayvan kaynaklı besine muhtaçtır. Tanrı'yı yok sayıyorsanız evrimin onu böyle yarattığını kabul edersiniz. Tanrı'yla kavgalı değilseniz Tanrı'nın evrim sürecini yürüterek onu böyle yarattığını kabul edersiniz. Sonuç değişmiyor. Bu konuda biyolojik ve tıbbi kanıtları burada uzun uzun sunmayacağım. Size tavsiyem, dersinize çalışın ve insanın hayvansal besine gerek duymadığı biçimindeki etyemez propagandasının boş olduğunu kendi çabanızla görün.

Burada bir parantez açıp yarar kavramını pragmatistlerin kullandıkları gibi *anlık yarar* anlamında kullanmadığımı, kalıcı iyilik, gönenc, esenlik ve dirlik yaratacak yarar anlamında kullandığımı hatırlatayım. Bu yazıda ve önceki yazılarımda Allah'ın yalnızca insanın yararına veya iyiliğine olanı buyurduğunu pek çok Kuran ayetiyle doğrulamıştım.

Hayvanları kullanmak onlara kötülük etmek demek değildir. İnsan dışı varlıklar için iyilik ve kötülük yoktur. Bu kavram dünyası insanlara özgüdür. Hayvanlar ve öbür canlılar birbirlerini sürekli korkuturlar, yaralarlar, öldürürler, yok ederler ve bunu acı çektirerek de yaparlar. Bu durumda birbirlerine “haksızlık” veya “kötülük” etmiş olmazlar, bu kavramlar ahlakın konusudur. İnsan olmayanın ahlakı olmaz. Bir ceylanı acı çektirerek öldürmek ve yemek üzere olan bir aslanı durdurmaya çalışmak kadar budalaca bir şey olamaz. Yemeyeceği halde fareyi yaralayıp onunla oynayan kediye cezalandırmak kadar cahilce bir şey olamaz. Bu şiddetli cahillik ve budalalık herhalde ancak modern zamanlara özgü olabilir, tarihte görülmemiştir. Yaygın olarak görülmesi, o toplumun sonunun habercisidir.

Doğanın yasası birdir. Ahlak yasası ayrı, yerçekimi yasası ayrı kategorilerde değildir. Yerçekimi yasasını gözetmeyen davranışların sonucu hemen, çoğunlukla saniyeler ve dakikalar içinde alınır. Kimya yasalarını gözetmeyen davranışların sonucu saatler içinde alınabilir, zehir içmek gibi. Ahlak yasalarını gözetmeyen davranışların sonuçları yavaş gelişir; kimi zaman kuşaklara yayılır. Örneğin zinanın baskılanmadığı toplum bir süre sonra başarılı evlilikler gerçekleştirememeye başlar, bugün gözlediğimiz gibi. Örneğin yolsuzluğun önlenmediği toplumlarda birkaç kuşak sonra hukukun üstünlüğü çöker, bugün Türkiye’de gözlediğimiz gibi. Aradaki temel fark yasanın işleme hızındaki farktır. Kesintisiz nedensellik bağları hepsinde de bulunur. Ahlakını doğanın yasasına uyumlu yapamayan toplumların yok olması evrimin gereğidir; Tanrı’nın buyruğudur.

Burada yapılan çıkarımlarda insanın doğa ile veya hayvanlarla uyum içinde yaşaması bilincini oluşturmaya engel olacak hiçbir şey yoktur. İster istemez böyle bir izlenime kapılmış olabilecek olan okurlar olabilir. Bu izlenimin nedeni ağır liberal propaganda altında oluşumuzdur. Kişinin kendi bedenindeki acılar ve hazlar, bedeninin dışında algılayabileceği acılar ve hazlarla karşılaştırıldığında kuşkusuz daha güçlüdür. Yaratılışımız /tasarımımız böyledir. Bunu yok sayacak ve kişinin benliğini unutmaması gerektiğini söyleyecek değiliz. Acı ve zevk gerçektir; kişiyi kendine öncelik vermeye zorlar. Bencillik de her duygu gibi gerçektir ve ölçülü yaşanması gerekir. Modern zamanlarda unuttuğumuz bir kavramdır ölçü. Kapitalizm, komünizm, faşizm, özgürlükçülük, feminizm hep ölçüyü inkar eden ideolojilerdir. Bireyle toplum arasındaki sağkalım ilişkisinin bir benzeri, neredeyse aynısı insanla öbür türler arasında vardır. İnsan bireyi ancak toplum içinde sağ kalabildiği gibi, insan türü ancak sayısız türün oluşturduğu biyosferin içinde sağ kalabilir. Bu gezegenin dışında gidecek bir yer yoktur.

Kutup ayılarının iklim değişikliği nedeniyle ölmeleri kutup ayıları için değil, insanlar için kötüdür. İnsanların iklimi değiştirerek “kutup ayısına yazık ettiklerini” düşünmek zekice değildir. Çünkü bozulan ekosistem sekiz milyar insanı acılar çektirerek avlayacaktır. Kutup ayısının sağkalımının tehlikeye girmesi, insanların yakın gelecekte çekecekleri büyük acıların habercisidir. İnsanı seven, insana acıyan, insanları kurtarmak için çalışır. Onun motivasyonu insanların acı çekme olasılığıdır. İnsanı sevmeyen ise kutup ayılarını kurtarmak için çalışır. İnsanların çektikleri ve çekecekleri acı onu motive etmez. İkisi de aynı kutup ayısının trajedisini görür; biri zekice, öbürü budalaca tepki verir.

İnsan dışı türler yaşatılmalıdır ve bunun biricik nedeni insanın sağkalımının buna bağlı oluşudur. Bu ilişkiyi özümsemiş kişinin insan dışı türler için *saygı, hak, hukuk, adalet* gibi kavramlar kullanması beklenmez. Kedinin yemeyeceği halde öldürdüğü fare, kendisine yapılan saygısızlıktan veya haksızlıktan veya adaletsizlikten veya kedinin ahlaksızlığından yakınmaz. Bu kavramlar yalnızca bunları anlayabilen türler içindir. Bu ilişkiyi özümsemiş sağlıklı bir toplumun mitolojisinde hayvanseverliğe veya “türçülük” karşıtlığına yer yoktur. Bir benzetmeyle basitleştirecek, bu gezegen, her canlı türünü olduğu gibi insanı da emzirerek sağ tutan, hem canlı hem cansız bileşenlerden oluşan dev bir inektir. İneği emmenin ahlaksızlık olduğunu söyleyenler insanlığı intihara çağırıyor demektir. Sözlerinin eri iseler savunduklarını uygulamaya kendilerinden başlamalıdır. İneğin sağlığını bozacak işler yaptıklarında insanları ineği iyileştirmeye çağırmak için zırva mitolojilere gereksinimimiz yoktur; sağkalım ilişkisinin bilincine varmamız yeterlidir.

Petrol gibi cansız nimetler de, tekhücreliler, bitkiler, hayvanlar gibi canlı topluluklar da insanı var edip hayatta tutan bütünün parçalarıdır. Bütünün bir parçasına dokunulmazlık yakıştırarak insanların kafasını bulandıranlar, sistemi bir bütün olarak algılamayı zorlaştırmaktadırlar. Eğer ortada ölümcül bir tehlike varsa bu, sistemin her bileşenine yönelmiş bir zayıflatma ile ortaya çıkmaktadır. Cansız fosil yakıt kaynakları sorumsuzca, kalıcı bir iyilik ortaya çıkarmadan tüketilmektedir. Bu, insanın sağkalımını tehlikeye atar. Fotosentez yapan bitkiler ve okyanus tekhücrelileri azalıyor. Bu, insanın sağkalımını tehlikeye atar. Hayvan türürlüğü azalıyor. Bu, insanın sağkalımını tehlikeye atar. Cansız ve canlı bütün kaynakların oluşturduğu yaşam destek sistemi arızalanmaktadır. Bu sistemin içindeki bileşenlerin bir kaçını ayrıcalıklı kılmanın kimseye bir yararı yoktur. Bu ancak resmin bir bölümünü öne çıkarıp kalanı perdeler, büyük resmi görmeyi engeller. İnsana “tutsak” olan ve olmayan bütün hayvanlar biyosferin bütününün sağ kalımına hizmet ettiği gibi, insanın sağ kalımına hizmet eder. Hayvanların bir bölümüne ayrıcalık tanımanın veya biyosferin hayvanlar olarak adlandırdığımız bir bölümüne ayrıcalık tanımanın nesnel bir dayanağı olamaz.

Bütünü anlamayanlar, “hayvan”ın tanımının belirsiz olması karşısında çaresizler. Hidra, sünger, şakayık, fotosentez yapan yumuşakçalar, tekhücreli kolonileri gibi türlerin hayvan mı, bitki mi olduğu tartışmalıdır. Hayvanla bitkiyi ayıran ölçüt olumsuzdur, yani atanmıştır, varsayılmıştır. Belirlenimci bir sınır yoktur. Üstüne üstlük canlıyla cansız ayıran sınır bile belirsizdir; virüslerde görüldüğü gibi.⁵⁸ Hak kavramının belirsizliğinin yanına hayvan kavramının belirsizliğini ve hukuki metinlerde tanımlanmıyor oluşunu da ekleyin. “Hayvan hakları” işte böyle bir kavramdır. Dogmatiktir.

Sınırlı seçenek safsatası içeren soruları yanıtlamaya çalışanlar, cansızlar ve canlılardan oluşan bütünün nesnel olarak tanımlanamayan bir parçasına kutsallık yakıştırarak insanların kafasını bulandıranlar, sistemi bir bütün olarak algılamayı zorlaştırmaktadırlar. Bunun tersi de geçerlidir. Yani bütünün bir parçasına keyfi dokunulmazlık yakıştıranlar, sistemi bir bütün olarak anlamayanlardan çıkar. Hayvanseverlerin hayvanlar hakkında en cahillerimiz oldukları gibi, ekosistem hakkında en cahillerimiz oldukları da söylenebilir. Sonuçta eğitilmiş bir ev köpeği ile bir sokak köpeği sürüsünü birbirinden ayıramayan kişinin doğa hakkında hiç bir şey bilmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Hayvanların birbirini yemesinin normal olduğu öne süren hayvanseverin “*vegan köpek maması*” talep etmesi başka türlü açıklanamaz. Burada cahilliği bilginin niceliği ile değil niteliği ile ölçtüğümü belirtmeliyim.

Son olarak, bir hayvana *gereksiz yere* acı çektirmenin neden kötü olmak zorunda olduğu ile ilgili birkaç şey söyleyeyim. Kötülük kavramı modernist zihinlerin sandığı gibi *kişinin başkasına yaptıkları* kapsamında anlaşılamaz. Kişinin kendisine yaptığı da kötülük olabilir. İntihar kötülüktür örneğin. Özgürlükçü söylemin iddiasının aksine, **herkesin yaptığı her şey, herkesi ilgilendirebilir**. Bu düzeltmeyi yaptıktan sonra, görece yalıtılmış bir ortamda baş başa bulunan bir kişinin bir hayvana verdiği gereksiz acının başkasına değilse bile kendisine zarar verebileceğini anlamamız gerekir. Sıcakkanlı hayvanların çoğu acı çeker ve acıya insaninkine az çok benzeyen görünür tepkiler verirler.

⁵⁸ Acı çeken ve çekmeyen hayvanlar ayrımını uzun uzun tartışmaya gerek duymuyorum. Bu ayrımı yapmaya çalışan etyemezler dürüst değiller çünkü acı çekmediği kesin olan milyonlarca hayvan türünü yenmesini helal ettikleri yiyecekler listesinde asla bulamayız. Hayvan hakları savunucusunun derdi kesinlikle hayvanın acı çekmesi değildir. Acısız muamele gibi bir talepleri bulunmamaktadır. Var gibi görünüyorsa bu, yaptıkları takiyenin bir parçasıdır. Hayvan hakları savunucusunun derdi insanın üstünlüğü bilincini alaşağı etmektir. Bkz: Gary L. Francione, *Rain Without Thunder: The Ideology of Animal Rights Movement*, Temple University Press, 1996, s.27. Öte yandan Peter Singer, ülkemizde de yayınlanan hayvanseverliğin “temel eserinde” hakların tanımının gereksiz olduğunu, bu söylemin bir “politik kestirme” olduğunu, önemli olan ayrımın acı çekmek olduğunu söyler. Bkz: Peter Singer, *Animal Liberation* (Hayvan Özgürleşmesi), HarperCollins, 2002, s.8. Singer buna karşılık “acı çekmediği için yenebilecek hayvanları” sıralamaz. Konuyu bire bir tartışmak isteyen, katmerli bir ikiyüzlülük ve takkiye silsilesiyle baş başadır.

Acı gösterisine duyarsızlaşmak insanın başına gelebilecek olan kötü şeylerden biridir. Vicdan körelmesi denebilir, moda deyimle empatinin yitmesi denebilir... Bu basit çözümlemeyi yapabilmek için hayvan hakları diye bir kavram türetmeye gerek yoktur. İyinin iyi, kötünün kötü olduğunu mantıklı olarak açıklayabildiğimiz durumlarda bile, hayvansever, seküler çağda türetilmiş mitolojilere başvurmaktadır. Bu, sekülerlikle birlikte ortaya çıkan *ahlaki görelilik* ilkesinin bir ikramiyesi olsa gerek.

Böylece etyemezlik davranışının tek gerçek güdülenmesi olan hayvan hakları kavramını ve hayvanseverlik ideolojisini çözümlemiş bulunuyoruz. Şimdi, Kuran'ın doğruları ışığında vereceğimiz yargıyı bu bağlam üzerine oturtabiliriz.

Yargı: Etyemezlik Kuran'a Uygun Mu /Caiz Mi?

Önceki bölümleri atlayıp buradan mı okumaya başladınız? Kuran'ı ancak yaşamı anlayabildiğimiz ölçüde anlayabiliriz. Deveyi bilmeyen kişiye deveden söz eden ayet hiçbir şey anlatmaz. Kömürü bilmeyene kömürden söz eden ayet, hayvanı bilmeyene hayvandan söz eden ayet anlamsızdır.

Büyük resmi görmekte başarılı olduğumuz ölçüde yeryüzündeki varoluşumuza isabetli anlam verebiliriz. Dar bir kapsamda, belli bir konuda isabetli yargı verebilmemiz, Kuran'ın genelini, ana fikrini, Elçilerin mesajlarının değişmeyen özünü anlamaktaki başarımıza bağlıdır. Onun için Kuran'a yabancı olan, onu kendi aklıyla anlama çabası göstermemiş, en azından bu yolda yorulmamış olanlara kopuk ayet ve sure parçaları sunarak bu konuda sağlıklı bir bilince varmalarını beklemek gerçekçi değildir. Benim ve başka yorumcuların Kuran'dan yaptığımız bölük pörçük alıntılar bunu bilerek incelenmelidir. Açıklamalarımız yalnızca Kuran'a belli bir aşinalığı olanları tatmin edebilir. Kitap'a yabancı olanları ise Kuran'ı incelemeye ve çıkarımları bu yolla doğrulamaya veya çürütmeye yöneltmesi umulur. Ayetleri bağlamından koparıp sağa sola fırlatmak gibi bir Kuran anlama yöntemi olabileceği izlenimi yaratmaktan Allah'a sığınırım. Bu izlenimi kötüye kullanan, ortasından bölünmüş ayetleri afişlere slogan olarak yazan, metindeki bir iki sözcüğe işaret ederek İslam'da devrim veya reform yapanların arttığı bir zamandayız. Bu gerekli uyarıdan sonra Kitap'a uygun bir içtihat yapabiliriz.

1) Etyemezliğin Caizliği

Yiyin ve hayvanlarınızı [enam] otlatın. Aslında işte bunda akıl yetisi olanlar için kesinlikle kanıtlar vardır. 20:54

Ondan, suyunu ve otlağını çıkardı. Ve dağları yerleştirdi. Sizin ve hayvanlarınızın [enam] yararlanması için. 79:31-33

...Meyveler ve sebzeler. Sizin ve hayvanlarınızın [enam] yararlanması için. 80:31-32

Aslında hayvanlarda [el enam] da sizin için bir ders vardır. Karınlarının içindekilerinden size içiriyoruz. Onlarda sizin için daha birçok yararlar vardır; ayrıca onlardan yersiniz. Onların üzerinde ve gemilerin üzerinde taşınırsınız. 23:21-22

Ve efendin dişi balarısına [en nahl] şöyle bildirdi: "Dağlarda, ağaçlarda ve kurdukları çardaklarda evler edin! Sonra tüm meyvelerden ye; efendinin sana kolaylaştırdığı yollarını

izle!" Onun karınlarından, insanlara onma sağlayan türlü renklerde bir içecek çıkar. Ashında, işte bunda, düşünen bir toplum için kesinlikle bir gösterge vardır. 16:68-69

Allah, evlerinizi sizin için dinlenme yeri yaptı. Hayvan [el enam] derilerinden [culud], yolculuk ettiğinizde ve konakladığınızda kolayca taşıyacağınız evler; yünlerinden [esvaf], yapağlarından [evbar] ve kollarından [eşar] bir süreye dek yararlanacağınız ev eşyası ve çok sayıda eşya verdi. 16:80

Allah, bineceğiniz hayvanları [el enam] sizin için yapmıştır. Ayrıca, onlardan yersiniz. Onlarda sizin için yararlar da vardır. Onların üzerinde, gönlünüzün istediğine ulaşırsınız. Hem onların üzerinde hem de gemilerin üzerinde taşınırsınız. 40:79-80

Kendileri için bir takım yararlar tanıksunlar ve onlara yiyecek olarak verdiği hayvanların [el enam] üzerine belirlenen günlerde Allah'ın ismini anınsınlar. Onlardan yiyecek ve darlığa düşmüş olanları doyurun! 22:28

Ve her toplum için, uygulayacakları bir yakarış biçimi belirledik. Onlara yiyecek olarak verdiği hayvanların [el enam] üzerine Allah'ın ismini anınsınlar diye. Tanrınız, Tek ve Eşsiz Tanrıdır; artık ona teslim olun. İyi yürekli ve alçakgönüllü olanlara, sevinçli haberi ver. 22:34

Büyükbaş hayvanları [el budna] sizin için Allah'ın kutsallık simgelerinden yaptık. Onlarda sizin için iyilik vardır. Artık sıraya dizildiklerinde Allah'ın ismini onların üzerine anın. Sonunda cansız olarak yanları üstüne düştüklerinde onlardan yiyecek; istemeyeni de isteyen de doyurun. İşte onları sizin hizmetinize verdik; böylece belki şükredersiniz diye. 22:36

Ve kurtulmalık olarak, ona [İbrahim'e] büyük bir kurbanlık [zibh] verdik. 37:107

[İbrahim] Ardından sessizce evine dönerek hemen besili bir buzağı [icl] getirdi. Önerine koydu; "Yemiyor musunuz?" dedi. 51:26-27

Ayetlerde geçen "enam" sözcüğünün anlamı sözlüklerde hayvan veya evcil hayvan olarak geçiyor. Etyemezliği Kuran'a onaylatmaya çalışanlar büyük olasılıkla bu sözcüğün anlamı üzerinde bir takım kurgular oluşturacaklardır. Ancak görüldüğü gibi "enam"a başka bir anlam vermek yetmeyecek, pek çok sözcüğe yeni anlamlar biçmek gerekecektir. Bu ayetlerle birlikte "var olmayan ayetleri" de göz önünde bulundurmanız gerekiyor. Yani Kitap'ın hiçbir yerinde et yemeyen birinin öyküsüne veya etyemezlik davranışına doğrudan rastlamıyoruz.

Bu ayetlere göre yukarıda sözünü ettiğim Kongo Pigmeleri tam olarak Kuran'ın buyurduğu davranışı gösteriyorlar ve bizdeki Tanrı kavramı yerine kullandıkları orman hakkında (çünkü ormanın dışına çıkmıyorlar ve ormanın dışındaki yaşamla ilgilenmiyorlar) "Allah, hayvanları bizim yararımıza sunmuşken onlardan neden yararlanmayalım" diyorlar. Hayvanseverlik dininin etkisinde kaldığı belli olan Turnbull'a gülmeleri çok doğal. Avcı-toplayıcı, çoban veya çiftçi, sayısız kültürün mitolojisinde yinelenen bir örüntüdür bu: "Tanrı(lar) hayvanları yararlanmamız için bize sundu."

Hayvan sözcüğü geçmeyen kimi ayette hayvanlara dolaylı göndermeler de yapılır:

O, taze et [lahm] yemeniz ve takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için denizi de hizmetinize vermiştir. Onun lütfundan aramanız için, gemilerin suları yarararak gittiklerini görürsünüz; belki şükredersiniz diye. 16:14

Sözü edilen süs eşyasının kabuklular olduğu apaçıktır. Ancak örneğin canlı denizyıldızlarının öldürülerek süs eşyası yapıldığını biliyoruz. Ayette canlısı ve ölüsü diye bir ayırım yapılmamıştır.

Bu ayetlerde hayvanlar üzerinden giderildiği söylenen gereksinimlerin ikisi olan *iş yaptıрма* ve *giyinme*, tarihte benzeri büyük olasılıkla yaşanmamış olan ve geçici bir durum olan fosil yakıt uygarlığında başka kaynaklardan da karşılanır. Fosil yakıtlar ve motorlar hayvanların yaptığı işlerin aynısını ve fazlasını yapar. Petrolden elde edilen sentetik kumaşlar ve yapı malzemeleri insanın giyinme ve barınma gereksinimini giderir. Kuran'ın yazarı fosil yakıtlardan habersiz değildir (35:27, 87:4-5, 16:8⁵⁹). Fosil yakıtları bu gereksinimler için kullanmamızla hayvanları kullanmamız arasında *ahlaki açıdan bir fark olduğu* yorumunu destekleyecek hiçbir işaret bulamıyoruz kitapta.

O, tüm çiftleri de yaratmıştır. Ve sizin için gemilerden ve hayvanlardan [el enam] binekler yapmıştır. Onların sırtına binmeniz için. Sonra onların üzerine bindiğinizde efendinizin nimetlerini anın ve şunu söyleyin: "Bunları hizmetimize veren, tüm yakıştırmalardan ayırıktır. Çünkü biz bunu elde edemedik!" 43:12-13

Hem binmeniz için hem de süs olarak, atları, katırları ve eşekleri de yaratmıştır. Ayrıca, daha bilmediğiniz neler yaratmaktadır. 16:8

Yine aynı durum söz konusudur. Geçici bir süre için hayvan hizmetinin yerini fosil yakıtlar sayesinde var olabilen taşıtlar aldı. Bunlara binince de Kuran'ın buyruğu gereği "Bunu kendimiz başaramazdık" dememiz gerekiyor.⁶⁰ Hayvanlar söz konusu olduğunda insanın başardığı yalnızca yaban hayvanını alıp evcilleştirmektir. Yoksa insan hayvanı kalıtsal olarak tasarlamış veya moleküllerinden üretmiş değildir. Bu ayetler, hayvanla otomobili ayırmaz. Ayıracak olsaydı hayvanlara özel bir buyruk olurdu. Oysa "daha bilmedikleriniz" ifadesinden, motorlu taşıtların da bu kapsama girdiği anlaşılıyor. Bu ifade (henüz) bilinmeyen hayvanları da kapsar, (henüz) bilinmeyen makineleri de. Bu durumda yaban hayvanını evcilleştirmek veya hayvansever deyiimiyle "tutsak etmek" ile fosil yakıt kullanarak motorlu taşıt üretmek arasında ahlaki açıdan bir fark yoktur. Petrolden ve makineden (taştan) meşru olarak yararlandığı gibi hayvandan da meşru olarak yararlanma olanağı insana verilmiştir. İkisi de insanın başarısıdır; ikisi de nimettir; ikisi için de Allah'a şükretmelidir.

Aslında hayvan olarak sınıflandırdığımız her neyse, yalnızca o değil, **bütün gezegen** insanın yararlanması için yaratılmıştır:

... Onun buyruğuyla denizde akıp gitmeleri için gemileri hizmetinize vermiş; ırmakları da hizmetinize vermiştir. 14:32

Muhtulayıcı olarak rüzgarları göndermesi de, size rahmetinden tattırması da buyruğuyla gemileri yüzdürmesi de onun lütfundan aramanız da onun ayetlerindendir; belki şükredersiniz diye. 30:46

O, yeryüzünde olanların tümünü sizin için yarattı. Sonra gökyüzüne yönelerek yedi gök olarak onları düzenledi. Çünkü o, her şeyi Bilendir. 2:29

⁵⁹ Aslında Allah'ın gökten su indirerek türlü renklerde ürünler çıkardığını görmüyor musun? Dağlardan hem beyaz hem kırmızı türlü renklerde hem de siyah damarlar. 35:27

O, yeşillikler çıkardı. Sonra onu kapkara bir artığa çevirdi. 87:4-5

Hem binmeniz için hem de süs olarak, atları, katırları ve eşekleri de yaratmıştır. Ayrıca, daha bilmediğiniz neler yaratmaktadır. 16:8

⁶⁰ Bu ifade "dua" türünden bir söz söylemek gereğini değil, bir bilinç ve eylemlilik durumunu anlatıyor. Kuran'da rastladığımız benzer ifadeler söylenen kuru sözleri değil, yapılan işleri özlü bir biçimde anlatır. Bu konudaki tartışma için "[Kuran'daki Dualar ve Konuşmalar Simgeseldir](#)" yazıma bkz.

O, yaptığı edimler yönünden hanginizin daha iyi olduğunu sınamak için, egemenliği su üzerindeyken, gökleri ve yeryüzünü altı günde yaratmıştır. 11:7

Bu yararlanma elbette akılla olacaktır. Ölçüyü kaçırın (Kuran'da ara: *sarafa*⁶¹) toplumlar kendisine yararlanması için verilen coğrafyanın (Ar. *ard*) veya bütün gezegenin (Ar. *ard*) dengesini bozarlarsa bu, Allah'ın buyruğunu yerine getirdikleri için değil, ona karşı geldikleri içindir. Nimete şükretmenin yolu kuşkusuz o nimeti korumaktan geçer.

İnsanların kendi elleriyle yaptıkları yüzünden karada ve denizde bozulma başladı. Yaptıklarının bir bölümünü onlara tattıracaktır; belki dönerler diye. 30:41

İnsanın kötülüklerinin Allah'a zarar vermeyeceğini, Allah'ın kendisi için bir şey istemediğini, yalnızca insanlara yarayacak olanı buyurduğunu bir kez anlayınca bu ayetleri yorumlamakta hiçbir sıkıntı olmaz.⁶² Modern insanın “gezegenden yararlandığı için” ekolojinin sonunu getirmek üzere veya getirmiş olması, bu ayetlerle çelişmez.

Görüldüğü gibi bütün canlıların ve cansızların insanla ilişkisi yarar üzerine kuruludur. İnsanın gezegendeki cansız ve canlı bileşenleri kullanarak kendisini var eden Tanrı'ya şükretmesi, “teşekkür ederiz” demesiyle olmaz. Var oluşunun gereğini yerine getirerek olur. Bu da *iyi* olmaktır. İyi davranan, iyiyi var eden, iyilik eden, iyiyle yöneten, iyileştiren insan bu yolla Allah'a hizmet etmiş olur; onun adını bilmese bile. Allah insandan yalnızca iyi olmasını, yani insan için iyi olanı ister. Allah kendisi için bir şey talep etmez. İnsanın varlığını sürdürmesi iyidir çünkü sonraki kuşakların iyiliği bilmesi gerekir. İnsanı var eden şey iyiliktir. Ahlak dediğimiz şey iyiliği bir kural olarak var etmeye yönelik davranıştır. Bu denklemden Tanrı'yı çıkardığımızda geriye hiçbir şey kalmaz, her şey anlamsız bir karadeliğe düşer. Allah'ın insana verdiği karşılığında insanın Allah'a bir karşılık “ödemesi” olanaklı değildir. İnsanın görevi Allah'ın verdiği bu *iyiliği almayı başarmak* olarak özetlenebilir. Ve çoğunluk bunu başaramamaktadır. Hayvanseverlik bu iyiliği almamak için yeni bir gerekçe sağlar. Hayvanlar çok büyük nimettir ve doğadan yalıtılmış modern yaşamın gözlere indirdiği perde, bu nimetin yaşamsallığını hayvanseverin anlamamasına neden olmaktadır. Çok kısa süre sonra perde kalkacak ve hayvanseverliğin bir kahr olduğu herkesçe anlaşılacaktır.

Ve o, karanın ve denizin karanlıklarında yol bulmanız için yıldızları yaratmıştır. Bilen bir toplum için ayrıntılı olarak ayetleri açıklıyoruz. 6:97

Demek ki yalnızca gezegen de değil, **bütün evren** insan için yaratılmıştır. Tanrıtanımazlar (ateist), bilinemeciler (agnostik), yaradancılar (deist) örtedursunlar.

Önümüzdeki yıllarda yoğunlaşacak olan etyemezlik propagandası, Kuran'ın hayvansever yorumlarını ortaya çıkaracaktır. Kuran'ı beğenmeyip “Bize bundan başka bir Kuran getir” diyenlerin yaptıkları gibi, bu girişim çoğunlukla sözcüklerin anlamlarıyla oynayacaktır (5:41, 10:15⁶³). Bu ayetlerde geçen

⁶¹ <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=srf>

⁶² İnsanın iyiliği de, kötülüğü de kendine yani insanadır; gezegene veya doğaya veya Allah'a değil. İnceleyiniz: 2:57,110,272,286, 4:170, 6:104, 10:23, 29:6, 35:15, 39:41, 41:46, 42:30, 45:15, 47:38, 64:16...

⁶³ ...Sana yaklaşmayan bir topluma yalan söylemek için kulak verirler; sözlerin anlamlarını saptırırlar. “Size bu verilirse alın, ama verilmezse kaçın!” derler... 5:41

Oysa ayetlerimiz onlara açık kanıtlarla okunduğunda, bize kavuşacaklarını düşünmeyenler şöyle dediler: “Bundan başka bir Kuran getir veya onu değiştir!” De ki: “Onu benim değiştirmem olacak şey değildir. Ben yalnızca bana bildirilene bağlı kalırım. Kuşkusuz, efendime karşı gelirsem, Büyük Gün'ün cezasından korkarım!” 10:15

sözcüklerin aslında hayvanı değil, başka bir şeyi anlattığı öne sürülecektir. Bunun yanı sıra, et, sığır, koyun, keçi, buzağı, deri, yün, yapağı, yemek, binek, binmek, karınlarından içmek gibi söz birimlerinin her birinin anlamını değiştirmeleri gerekecektir ki hayvanları sömürmenin Allah'ın buyruğu olmadığını düşünelim.

Kuran'da hayvanları her türlü kullanmanın uygun olduğu bildirilmekle kalmaz, hayvansal besinin görece yüksek niteliğiyle ilgili ipuçları da bulunur:

Sizi [Musa halkını] bulutlarla gölgelendirdik; güç helvası ve bıldırcın indirdik. "Size verdiğimiz temiz yiyeceklerden yiyin!" Onlar bize haksızlık etmediler. Tam tersine, kendilerine yazık ettiler. 2:57

Oysa siz "Ey Musa! Tek türden yemeğe katlanamayız. Artık bizim için efendine yakarıştı bulun; yeryüzünde yetişenlerden fasulye, kabak, sarımsak, mercimek ve soğan çıkarsın!" dediniz. "İyi olanı aşağı olanla mı değiştirmek istiyorsunuz? Kente inin; istediğiniz şeyler kesinlikle orada vardır!" Bu yüzden aşağılanma ve düşkünlük damgası vuruldu ve Allah'ın öfkesine uğradılar. Aslında Allah'ın ayetlerini inkar ettikleri ve peygamberleri haksız yere öldürdükleri için böyle olmuştur. Karşı geldikleri ve sınırı aştıkları için böyle olmuştur. 2:61

Bu ayetlerde hayvanseverlik propagandacılarının safsata yapmak amacıyla sık sık başvurdukları gastronomi zevkinden söz edilmiyor. Tanrı'nın buyruklarında amaçlılık esastır. Allah yalnızca yararlı ve iyi olanı buyurur. Bıldırcın etinin üstün nitelikli, yararlı yiyecek olduğu bildirilmiştir, lezzete değinilmemiştir. İki yüz bin yıldır hayvanları damak zevki için değil, öncelikle sağ kalmak için, onlardan yararlanmak için öldürüyoruz.

Burada görece iyi olduğu söylenen şey yiyecekleri elde etme yöntemi olabileceği gibi yiyeceklerin besleyici değeri de olabilir. Bıldırcının besi hayvanı mı, av hayvanı mı olduğu bildirilmemiştir. Her durumda bıldırcın eti görece iyi, tarım ürünleri görece kötüdür. Sayılan bitkilerin aslında tarım ürünü olmayıp anlamı değiştirilmiş sözcükler olduğu iddiasının ortaya atılmasına karşı bir güvence olarak "yerde yetişenlerden" (*tunbitu el ard*) ifadesi bulunur. "Helva" olarak çevrilen yiyeceğin ne olduğu konusundaki farklı yorumlar, bu çıkarımı değiştirmeyecektir.

Etyemezlerin ve hayvanseverlerin son çare olarak kötüye kullanmak ve mesajı saptırmak için tutunabilecekleri ayetler elbette bulunacaktır.

Yeryüzünde yürüyen hiçbir yaratık ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi birer toplum olmasın. Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonra efendilerinin karşısında toplanacaklardır. 6:38

Önceki bölümlerde örneklerini verdiğim üzere uzun süredir değişmemiş, modernleşmemiş pek çok toplum, bitkilerin ve hayvanların kendileri gibi birer toplum olduklarının bilincindedir. Yani Kuran'ı işitmiş olmasalar bile bu ayetin mesajından haberdardırlar. Ne var ki insan dışı türlere "duydukları saygı", onları bunlardan yararlanmaktan, avlayıp yemekten alıkoymamıştır. Büyük olasılıkla elçi ulaşmayan bu toplumlar ne yaptıklarını çok iyi bilmektedirler.

2) Hayvanları Haram Etmek

Buraya kadarki çıkarımlar, görünen köye kılavuzluk yapmak gibi olabilir. Ancak Elçi'nin bu konuda bütün söyleyecekleri bu kadar değil. Kitap'ın hiçbir yerinde et yemeyen birinin öyküsüne veya etyemezlik davranışına *doğrudan* rastlamadığımızı belirtmiştim. Ancak ahlaki gerekçelerle etyemezlik savunusu konusunda Kitap'ın *dolaylı* olarak söyleyecekleri var:

Ey inanca çağırılanlar! Size verdiğimiz temiz yiyeceklerden yiyin ve Allah'a şükredin; eğer yalnızca ona hizmet ediyorsanız. Yalnızca leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası için kesilmiş olanları size yasaklamıştır. Yine de kim umarsız kalırsa, başkasının hakkına saldırmaz ve sınırı aşmazsa üzerine suç yoktur. Kuşkusuz, Allah, Sınırsız Bağışlayandır; Merhametlidir. 2:172-173

Artık, Allah'ın size verdiği helal ve temiz yiyecekleri yiyin. Allah'ın nimetlerine şükredin; eğer yalnızca ona hizmet ediyorsanız. Yalnızca leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası için kesilmiş olanları size yasaklamıştır. Yine de kim umarsız kalırsa, başkasının hakkına saldırmaz ve sınırı aşmazsa kuşkusuz, Allah, Sınırsız Bağışlayandır; Merhametlidir. 16:114-115

Ey inanca çağırılanlar! Allah'ın size helal yaptığı temiz şeyleri yasaklamayın; sınırı da aşmayın. Kuşkusuz, Allah, sınırı aşanları sevmez. Allah'ın size verdiği yiyecekleri helal ve temiz olarak yiyin ve inandığınız Allah'a yönelik sorumluluk bilinci taşıyın. 5:87-88

Size ne oluyor da üzerine Allah'ın ismi anılmış şeylerden yemiyorsunuz? Zorunlu kaldığınız durumlar dışında size yasakladığı şeyleri ayrı ayrı açıklamıştır. Aslında onların çoğu bir bilgiye dayanmadan kendi yakıştırmalarıyla saptırıyorlar. Kuşkusuz, efendin sınırı aşanları bilir. 6:119

Kendi sanılarına uyarak şöyle dediler: "Şu hayvanlar [enam] ve ekinler yasaklanmıştır; bizim izin verdiklerimiz [dilediklerimiz] dışında, hiç kimse onlardan yiyemez. Şu hayvanlara [enam] da yük vurulması yasaklanmıştır!" Üstelik ona iftira ederek, kimi hayvanların [enam] üzerine Allah'ın ismini anmıyorlar. Bu iftiraları yüzünden onları cezalandıracaktır. 6:138

Bilgisizlik yüzünden Allah'a iftira ederek çocuklarını beyinsizce öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği yiyecekleri yasaklayanlar kesinlikle yitime uğramışlardır. Onlar sapıtmışlardır; doğru yolu da bulamazlar. Ve o, asmalı ve asmasız bahçeleri, hurma ağaçlarını, türlü ekinleri, zeytinleri ve narları, birbirine benzer ve birbirinden değişik biçimlerde yaratmıştır. Ürün verdiğinde onların ürünlerinden yiyin. Ürünün toplandığı gün onun hakkını verin ve israf etmeyin. Kuşkusuz, o israf edenleri sevmez. Yük taşımanız ve kesmeniz için de çiftlik hayvanlarını [el enam] yaratmıştır. Allah'ın size verdiği yiyeceklerden yiyin ve şeytanın adımlarını izlemeyin. Aslında, o apaçık düşmanınızdır. Erkekli dişili, her eşeyden sekiz çift; koyundan iki, keçiden de iki. De ki: "İki erkeği mi yasakladı; iki dişi mi? Yoksa iki dişinin dölyataklarında taşıdıklarını mı? Bana bilgiyle yanıt verin; eğer doğruyu söylüyorsanız?" Deveden iki, sığırdan da iki. De ki: "İki erkeği mi yasakladı; iki dişi mi? Yoksa iki dişinin dölyataklarında taşıdıklarını mı? Yoksa Allah bunları size söylediğinde tanık mıydınız?" İnsanları saptırmak için bir bilgiye dayanmadan Allah hakkında yalanlar söyleyerek iftira edenden daha aşırı, kim haksızlık yapabilir? Kuşkusuz, Allah, haksızlık yapan bir toplumu doğru yola erdirmez. 6:140-144

De ki: "Allah'ın kulları için çıkardığı süslenmeyi ve temiz yiyecekleri kim yasaklamış?" De ki: "Bunlar, dünya yaşamında inananlar içindir; Yeniden Yaratılış Günü'nde ise yalnızca onlarındır!" Bilen bir toplum için ayetleri işte böyle ayrıntılı olarak açıklıyoruz. 7:32

Ey peygamber! Allah'ın sana helal yaptığına eşlerin hoşnut olsun diye neden yasaklama getiriyorsun? Oysa Allah, Sınırsız Bağışlayandır; Merhametlidir. 66:1

Hemen ardından ise Allah'ın yasaklamadığı şeyi yasaklayanların örneği veriliyor:

De ki: “Bana bildirilenler arasında leş, akıtılmış kan, aslında pis olan domuz eti veya sapkınların Allah’tan başkası için kesmiş olduklarının dışında yasaklanmış bir yiyecek bulamıyorum!” Yine de kim umarsız kalırsa, başkasının hakkına saldırmaz ve sınırı aşmazsa, kuşkusuz, efendin Sınırsız Bağışlayandır; Merhametlidir. Yahudilere, tüm tırnaklı hayvanları yasaklamıştık. Sığırların ve koyunların yağlarını da sırtlarında ve bağırsaklarında bulunan ve kemiklerine karışanlar dışında yasaklamıştık. Azgınlık yaptıkları için onları işte böyle cezalandırdık. Kuşkusuz, biz doğruyu söyleriz. 6:145-146⁶⁴

Yahudilerin yaptıkları haksızlıklar ve birçok kişiyi Allah’ın yolundan alıkoymaları yüzünden, helal olan temiz şeyleri onlara yasaklamıştık. 4:160

Kötü olmayan yiyecekleri veya daha geniş anlarsak, yeryüzünün kötü olmayan yararlarının yasaklanması, toplumun kendine yaptığı eziyet veya Allah’ın cezasıdır. Allah, gönendirmek istediği, esenliğe ulaştırmak istediği topluma zorluk çıkarmamış ve Kuran’da sayılan dördü dışında serbest bırakmıştır. Bu dördünün dışındakini yasaklayanlar şeytana uymuş olurlar.

Ahlak ancak nesnelliğe dayandırılabilir. Nesnelliğe yapılan tüm göndermeler Tanrı’ya yapılmış sayılmak zorundadır. Tersinden söylersek, herhangi bir eylemin ahlaksızlık olduğunu öne sürmek, o eylemi Tanrı’nın yasakladığını söylemeye denktir. Çünkü Tanrı yalnızca insanlar için kötü olanı yasaklar. Bunu önceki yazılarımda tartışmıştım.

Bu demektir ki **hayvanlardan yararlanmanın ahlaksızlık olduğunu öne süren etyemezler, hayvanlardan yararlanmayı Tanrı’nın yasakladığını söylüyorlar** efektif olarak. Hiçbir bilimsel veya ahlaki sabite dayandıramadıkları bu haram kılma işi, Kuran’a göre Tanrı’ya iftira atmaktır. Bunu yapan *veganın*, midyeyi keyfine göre haram eden mezhepçi din bilirkişisinden farkı kalmaz. Dinsel göndermede bulunmuyor olması bir şeyi değiştirmez. Dinsel göndermelerin varlığı, modern seküler toplumun din adı verdiği yapay bir sınırın varlığına inanmakla ilgilidir. Ahlak yaşamın bütününe kapsar. Tanrı’nın elçileri yaşamı “dinsel” ve “dinsel olmayan” iki parçaya ayırmış değillerdir. Tam tersine, hepsi de yaşamın bütün olarak Tanrı’ya adanması gerektiği mesajını vermiştir. İyinin Tanrı kaynaklı ve insan kaynaklı iki kategorisi olamaz; hepsi birdir. Gerçeğin Elçi’den gelen ve doğada okunan olarak iki kategorisi olamaz; hepsi örtüşür, hepsi tektir. Bir şeyin ahlaksızlık olduğunu öne sürmek, Tanrı’nın onu yasakladığını söylemeye eşdeğerdir. Bu bütünlük aynı zamanda Kuran’da ateistlerden söz edilmiyor olmasını da açıklar.

Kuran Arapça olmasına karşın metinde Arapça *ahlak* sözcüğü geçmez. *Din* sözcüğü, yükümlülük anlamına gelmekle birlikte bizim bugün kullandığımız ahlak kavramını karşılar. Doğru ahlak, kalıcı iyiliği tanımlar. Kuran’da kalıcı sonuçları olan eylemler ve bunları gerçekleştirenlerin “Allah’a yakın” oldukları söylenmiştir.⁶⁵ Yeryüzünde kalıcı olacak işlerle kuru ot gibi yok olup gidecek işlerin farkını anlatan ayetler okunduğunda “Allah’ın katında” olan şeyin *kalıcı* olduğu, *korunmuş* olduğu, *tükenmeyecek* olduğu anlaşılacaktır. *Yükümlülüğün*, yani *ahlakın* Allah’a özgülmesi, insanın tasarıma

⁶⁴ Vereceğimiz yargıyı değiştirmiyor ama 6:146 ayetinin çevirileri ile ilgili küçük bir düzeltme yapmakta yarar var.

“Tırnaklı hayvan” olarak çevrilen sözcük *zufurin* sözcüğüdür. Burada *enam* sözcüğü geçmiyor. Bununla birlikte *zufurin* ile kast edilenin besi hayvanı olduğu açıktır. Ayrıca sözcüğün anlamının “tırnaklı” değil “toynaklı” olması gerekir. Çünkü sığır ve davar zaten tırnaklıdır ve yağı dışında helal olduğu söyleniyor. Yahudiler toynaklıları yemezler; zaten Tevrat’taki ilgili bölümlerden de bu anlam çıkıyor. Böylece kimi Müslüman toplumun kendine at ve eşek etini haram etmesinin Yahudi etkisi olduğu da açıkça ortaya çıkar.

⁶⁵ <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=Sbr>; <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=Axr>; <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=bqy>

uygun yaşamasının tek yoludur (39:2, 3:85⁶⁶). Bunun dışındaki bütün yollar, uçurumdan aşağı yuvarlanacak olan yapılardır (9:109, 3:103⁶⁷), kuruyacak otlardır (51:41-42, 54:31, 56:63-65, 57:20...⁶⁸), yani kırılgan ve geçicidir (17:11,18-19⁶⁹). Bu sahte alternatifler ahlaksızlık yollarıdır. “Allah’ın dini” ile anlatılan şey iyi ahlaktır. Ahlak, “Nasıl yaşanır?” sorusunun yanıtıdır.

Kuran, insanların bildikleri şeyleri farklı sözcüklerle, deyim yerindeyse birden çok kavramı kuşatacak üst kavramlarla anlatmaktadır. “Allah katı” ifadesi yaşamın dışında, gökyüzünde olup biten bir şeyi anlatmaz. Bir davranışı ahlaksızlık olarak nitelemekle Allah’ın yasakladığını söylemek arasında fark yoktur. Kuran’da “Allah’ın varlığına inanmak” diye bir kavram geçmez. İnanç anlamına gelen *itikad* sözcüğü Kuran’da geçmez. Yani kişiler Tanrı’nın var olduğuna inananlar ve inanmayanlar diye ayrılmaz. Yalnızca eylemlerine göre, yani ahlaklarına göre ayrılırlar. Dolayısıyla hayvansever olsun, tanrıtanımas olsun, neyin iyi, neyin kötü olduğu konusunda fikir bildirirken Tanrı’nın adını kullanıp kullanmaması bir şeyi değiştirmiyor. Böyle olmasaydı, bugün ve geçmişte yeryüzünde var olan nice toplumda bizdekine denk bir tanrı kavramı olmamasını ama ahlak kavramı olmasını açıklayamazdık.

Sonuçta ahlaki bir savda bulunduğumuzda, Tanrı’ya doğrudan göndermede bulunsak da bulunmasak da “Tanrı böyle buyurdu” demiş oluruz. Bu saptamayı yapmamız bir yana, hayvansal beslenmeyi Tanrı’nın yasakladığını açıkça öne süren yazarlar var. Bundan dolayı, çoğunun tiksindiği Tanrı sözcüğü yerine kimi zaman vekil sözcükler de kullanıyorlar. Örnek:

⁶⁶ Kuşkusuz, Kitap’ı gerçek olarak sana indirdik. Artık, dini yalnızca Allah’a övgüleyerek ona hizmet et. 39:2
Kim İslam’dan gayri bir din ararsa artık o, ondan asla kabul edilmeyecektir. Ve o, ahirette hüsrana düşenlerdendir. 3:85
(Y. N. Öztürk çevirisi)

⁶⁷ Allah’a yönelik sorumluluk bilinciyle ve bir hoşnutluk üzerine yapısını yapan mı iyidir; yoksa çökmeye başlamış bir uçurum kenarına yapısını yapan ve onunla birlikte cehennem ateşine yuvarlanan mı? Çünkü Allah, haksızlık yapan bir toplumu doğru yola erdirmez. 9:109
Ve hep birlikte Allah’ın güvencesine sınımsız sarılın; ayrılığa sürüklenmeyin. Allah’ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Birbirinize düşmanlar olmuşken yüreklerinizi birleştirdi. Böylece, onun nimetiyle kardeşler oldunuz. Ve siz bir ateş çukurunun kenarındayken sizi oradan kurtardı. Allah, ayetlerini işte böyle açıklıyor; belki doğru yola erişirsiniz diye. 3:103

⁶⁸ Ve Ad? Köklerini yok eden bir kasırgayı, onların üzerine gönderdik. Üzerinden geçtiği her şeyi kül durumuna getirmeden bırakmıyordu. 51:41-42
Aslında, benzersiz bir gürlemeyi, onların üzerine gönderdik. Hayvan barınaklarındaki ufalanmış kuru otlar gibi oldular. 54:31
Ektiğiniz tohumu görüyor musunuz? Onu siz mi yetiştiriyorsunuz; yoksa yetiştiren biz miyiz? Eğer dileseydik onu kuru bir çöp yapardık ve şaşkınlık içinde kalırdınız. 56:63-65
İyi bilin ki dünya yaşamı [bayağı yaşam] ancak bir oyun, bir eğlence, bir çekicilik, aranızda bir övünme, mal ve çocuk edinme tutkusudur. Yağmur örneği gibi; onun yeşerttiği bitki, nankörlük edenlere sevinç verir. Sonra kurur, onu sararmış görürsün; sonunda çöp olur. Sonsuz yaşamda [*fi el ahiret*: sonuçta] ise hem yaman bir ceza hem de Allah tarafından bağışlanma ve hoşnutluk vardır. Zaten dünya yaşamı, aldatıcı bir geçimliliktir. 57:20

⁶⁹ İnsan, hayra davet eder gibi şerri çağırıyor/insan, hayra duasıyla şerri davet ediyor. İnsan çok acelecidir. 17:11
Peşin isteyene dünyada peşin veririz: dilediğimize dilediğimiz kadar. Sonra da ona cehennemi veririz; yaslanır ona kınanmış ve kovulmuş olarak. Kim de ahireti ister ve inanmış olarak ona yaraşır bir gayretle çalışırsa, böylelerinin gayretleri teşekkürle karşılanır. 17:18-19 (Y. N. Öztürk çevirisi)

*"Bu beslenme biçimi Gaia'nın onayladığı beslenme biçimidir."*⁷⁰

Tanrı'dan söz edince "geri kafalı" olacağı ezberletilmiş olan yeni kuşak, *Gaia* sözcüğünü "toprak ana", "doğa ana" gibi gözle görünmeyen ancak gezegeni yöneten kapsayıcı irade, insanın baş edemeyeceği üstün güç anlamında kullanıyor. Sözcük, Yunan mitolojisindeki bir kişiliğin adından alınma. Yeni Çağ dini aşıl原因 kaynaklar bu sözcüğü çok seviyorlar. Tanrı adını kullanmaktan ısrarla kaçınmalarının ardında Tanrı'nın elçilerini reddetmeleri yatıyor. Evet, kıyametin koptuğu nokta, *Elçilerin ne dedikleridir*. Yoksa evrenin yaratıcısının var olup olmadığı değildir.

Kuran'dan uzaklaşan "Müslümanlar" olarak kavramları yerli yerine koyma derdimiz olmadığı için, yanlış anladığımız pek çok ayeti sloganlaştırmışız. Bunlardan bir kaç:

Dinde zorlamak yoktur... 2:256

"Sizin dininiz size; benim dinim de bana!" 109:6

Allah, din nedeniyle sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara adaletli davranmanızı yasaklamaz... 60:8

Bu ayetler çokça yanlış anlaşılmıştır. *Din* sözcüğünün yerine *yükümlülük* veya *ahlak* veya *yasa* yazarak çeviri hatasını düzelttiğimizde, bu yanlış anlamayı büyük ölçüde ortadan kaldırmış oluruz. Hayvanların sömürülemeyeceği, sokak hayvanlarının gözetilmek zorunda olması, herhangi bir nedenle hayvan öldürmenin ağır cezalı suç olabilmesi, bir yemek sağlayıcısının etsiz yemek seçeneği sunmak zorunda olması gibi düzenlemeler yasadır, yükümlülüktür, yani Arapçasıyla *dinin* parçalarıdır. Hayvanseverler kendilerine kendi ahlaki doğrularını uygulayabilecekleri bir alan yaratılmasını istemiyorlar. Eğer öyle olsaydı, yukarıdakiler ve benzer ayetler gereği toplumumuzun onlara bu olanağı adil biçimde sağlaması, seçenek sunması gerekirdi.

Hayvanseverler kendi *dinlerini* yani yasalarını *bütün topluma* dayatıyorlar. Kürk çiftliklerini, besi çiftliklerini, kasap dükkanlarını sabote edip hükümetlerden bunların kapatılmasını talep ediyorlar. Sokak hayvanlarının sorumluluğunu gönüllü olarak almak yerine bunu toplumun, vergi verenlerin sırtına yıkıyorlar. Hayvanları sömürmeden yaşama olanağının kendilerine verilmesiyle yetinmiyorlar, "kurumsal sömürünün ortadan kaldırılmasını" talep ediyorlar; yani hiç kimse et yemesin istiyorlar. Dolayısıyla yaptıkları ve yapacakları işler bu ayetlere göre haksızlıktır, Arapçasıyla zulümdür. Şimdilik azınlıklar ancak ellerine güç geçirdikleri anda acımasız despotlar, diktatör generaller olacaklardır. Azınlıktayken bile diledikleri yasaları meclisten geçirebilmeleri bunun kanıtıdır. Buna rağmen mağdurluk bildirmekten çekinmiyorlar. Çünkü çağımız liberalizme teslim olmuştur. Liberalizm "en mağdur" olanımızın en haklı, dolayısıyla en güçlü olması gerektiği ilkesine dayalı iğrenç bir ikiyüzlülük salgınına ortam sağlamıştır.

Firavun dedi ki: "[Ben] Size izin vermeden, ona inandınız; öyle mi? Aslında, işte bu onun [ülkenin] halkını ülkeden çıkarmak için çevirdiğiniz bir dalaveredir. Madem öyle, yakında görürsünüz!" 7:123

[Musa'ya] Dediler ki: "Atalarımızı üzerinde bulduğumuzdan bizi çevirmek ve bu topraklarda büyüklüğü elinize geçirmek için mi geldiniz? İkinize de inanmıyoruz!" 10:78

⁷⁰ "...it is the diet which gaia approves." Colin Spencer, *The Heretic's Feast: A History of Vegetarianism*, University Press of New England, 1996, s.347.

"İşte bu ikisi [Musa ile Harun], kesinlikle büyücü olmalı! Büyüleriyle sizi toprağınızdan çıkarmak ve örnek yaşamınızı yıkmak istiyorlar!" dediler. 20:63

[Nuh'un] Toplumu arasındaki nankörlerin ileri gelenleri, şöyle dediler: "Sizin gibi bir insanoğlundan başkası değil bu; size üstünlük sağlamak istiyor... 23:24

Dikkat ediniz; Firavun'un adamları Musa'yı ülkeye egemen olmaya çalışmakla suçluyor. Ancak öykünün devamında Musa'nın halkının ülkede barınma olanağını ("hak"ını?!) ellerinden alanlar asıl kendileri oluyorlar. Benzer şekilde Nuh'un toplumu, kendilerini iyiliğe çağırانları yine aynı şekilde ülkeye egemen olmaya çalışmakla suçluyor. İkisi de mağdurluk bildiriyor, sonra mağdurluktan gelen haklarını karşdakini ülkeden kovmaya çalışarak kullanıyorlar. Feministler kadının ezeli mağdur olduğunu öne sürer ve Kuran'a tecavüzün cezasını sorarlar. Ne ilginç bir kinayedir; Kuran'da ırza geçmeyi veya cezasını değil, kendisine tecavüz edildiği iftirası atan ve iftira ettiği erkeği hapse attıran kadın örneği buluruz (12:24-28,35⁷¹). Bu kadın bir yandan mağdurluk taslayıp bir yandan zalimlik edenlerin örneğidir. Liberal düşünce kamplarının bu davranışları, Lut halkının eşcinselliği "kendilerince yaşamak" yerine toplumun yasası olarak dayatmaya, her köşeye sokmaya kalkışmalarını, normal ilişkiyi ve evliliği savunmayı yasaklamalarını anımsatıyor (11:78-80, 15:68-69⁷²).

⁷¹ Gerçek şu ki, kadın ona istek duymuştu. Efendisinin kanıtını görmemiş olsaydı o da ona istek duymuştu. Kötülüğü ve sağtöreye uygun olmayan ilişkileri ondan uzak tutmayı dilediğimiz için, işte böyle olmuştur. Çünkü o, seçkin kullarımızdandı. İkisi de kapiya koştu. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında kadının kocasıyla karşılaştılar. Dedi ki: "Ailene kötülük yapmak isteyen cezası hapsedilmek veya acı bir cezadan başka nedir?" "Beni elde etmek istedi!" dedi. Bu sırada kadının yakınlarından birisi şöyle tanıklık etti: "Gömleği önden yırtılmışsa kadın doğruyu söylüyor; o ise yalan söylüyor! Yok, eğer gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan söylüyor; o ise doğruyu söylüyor!" Gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce şöyle dedi: "Kuşkusuz, bir dolap çevirmişsiniz. Aslında, sizin çevirdiğiniz dolaplar çok yamandır!" 12:24-28

Sonra, kanıtları görmelerine karşın, belirli bir süreye dek, O nu, tutukevine atmayı uygun gördüler. 12:35

⁷² Toplumu, koşarak onun yanına geldi. Zaten daha önce çirkin eylemleri yapmış olanlardı. "Ey toplumum!" dedi; "İşte bunlar kızlarım; onlar sizin için daha temizdir. Artık Allah'a yönelik sorumluluk bilinci taşıyın ve konuklarımla önünde beni küçük düşürmeyin. Aranızda aklı başında bir adam yok mu?" Dediler ki: "Gerçek şu ki senin kızlarında gözümüz yok. Aslında bizim ne istediğimizi kesinlikle biliyorsun!" Dedi ki: "Keşke size karşı bir gücüm olsaydı veya güçlü bir desteğe dayanabilseydim!" 11:78-80

[Lut] Dedi ki: "Bunlar konuklarımdır; sakın beni utandırmayın! Allah'a yönelik sorumluluk bilinci taşıyın ve beni küçük düşürmeyin!" "Senin insanlarla ilgilenmeni yasaklamamış mıydık?" dediler. 15:68-69

Üstte: Lut halkı gibi olmakla övünen, yaşam biçimlerine “saygı göstermemizi” talep eden eşcinsellerin yürüyüşü.

Altta: “Hepimiz dünyalıyız.” Her insanın hayvan olduğunu söyleyen ve bu fikre saygı göstermemizi talep eden hayvanseverlerin yürüyüşü.

YASAL UYARI!

5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Gereği
"Sokaklar Sahipsiz Hayvanların YAŞAM ALANIDIR"

Hayvanlara zarar vermek, beslenmelerini engellemek
CEZAYA TABİDİR.

Onlar İçin
Bir Kap Yemek
Bir Kap Su

Hayvansever STK, sözünü ettiği yasada hiç kimseye sokak hayvanlarını besleme yükümlülüğü yüklenmemesine karşın, üretip yaydığı afişte yasanın adını ve "ceza" sözcüğünün korkutuculuğunu kullanarak öyle bir izlenim oluşturma çabasına girmektedir. Bu kişilerin, ellerine egemenlik geçirdiklerinde kendi dinlerini sopayla bütün bir topluma dayatacaklarına kuşku yoktur. İçlerindeki hırçınlık ve yakıp kavuran nefret, mesajlarında şimdiden sezilmektedir.

3) "İnsan Hayvandır" veya "Hayvanlar Birer Kişidir" Demek

İnsanın, hayvanın, bitkinin ve diğerlerinin tek bir kökenden türetildiğini bildiren Kuran, buna karşılık insanla hayvanın özel akrabalığına veya benzerliğine veya denkliğine yorabileceğimiz en küçük bir ipucu vermiyor. Tersine, hayvanların ve evrendeki öbür her şeyin insanın yararlanması için var olduğunu bildiriyor. Ve ekliyor:

İşte bu yüzden İsrailoğullarına şunu yazdık: "Bir başka canın veya yeryüzünde bozgunculuk yapmış olmanın karşılığı dışında, kim bir canı [nefsen] öldürürse tüm insanları [en nas]

öldürmüş gibi olur. Kim de yaşam verirse, tüm insanlara yaşam vermiş gibi olur!" Gerçek şu ki elçilerimiz onlara açık kanıtlarla geldiler. Sonra onların çoğu yeryüzünde ölçüyü aştı.
5:32

Hakiki Tevrat'ın içeriği ile ilgili bilgi veren bu ayet, bağlamı da incelendiğinde görülecektir ki yalnızca insanlarla ilgili bir yargıda bulunuyor. Bütün canlıların ortak atadan ve sudan türediğini bildiren (4:1, 6:98, 7:189, 39:6, 24:45, 25:54⁷³) Kuran, eğer "hayvanların da bizim gibi birer can" olduğunu düşünseydi burada "bütün canlıları öldürmüş gibidir" ifadesi kullanabilirdi. Bunun yerine "bütün **insanları** (Ar. *en nas cemian*) öldürmüş gibidir" diyor. Çünkü insanın değeri başka hiç bir şeyde yoktur. İnsanın sağ kalma "hakkından" söz edeceksek, Kuran bunu başka hiç bir canlıya yakıştırmıyor.⁷⁴ Kuran'a göre insan kesinlikle hayvan değildir, hayvana yakın da değildir. Benlik kavramını anlatan Arapça *nefs* sözcüğü Kuran'da 295 kez ve yalnızca insanlar için kullanılıyor.⁷⁵ Dirilik kavramını anlatan *hay* kökünden başka "can" anlamına gelecek bir sözcük Kuran'da bulunmuyor. Yani sıcakkanlı hayvanda bulunup da bitkide, bakteride bulunmayan bir "öz"den söz yok.

Ahlaki çıkarımlar yaparak insanları etyemezliğe çağıran kişilerin Allah'ın helal kıldığını yasaklama suçu işlediklerini ortaya koymuştuk. Şimdi söz ve eylem uyumu hakkında Kuran ne diyor, bakalım:

Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah'ın katında sevilmeyen şeydir. 61:3

Bu ayetler ise "insan hayvandır" veya "hayvan insandır" diyenler hakkında vereceğimiz yargıya ışık tutuyor. Bu hayvansever söylemler doğrudan özdeyişler, sloganlar veya destekliymiş gibi görünen savunular biçiminde gelebildiği gibi, üstü örtülü biçimlerde de geliyor. Örneğin hayvansever çevrelerde hayvanlar hakkında kişiler olduğu, sahibinin kızı, oğlu, çocuğu olduğu mecaz olarak değil, ciddi olarak söylenir. Bunlar inanmadıkları şeyi söyleyenlerin örneğidir. İnsanın da bir hayvan olduğunu öne süren kişinin, kendisine hayvanmış gibi davranılmasını onaylıyor olması beklenir. Oysa bu kişiye hayvanlara davrandığımız gibi davranmak istersek buna razı gelmeyeceği açıktır. Hayvanın insan olduğunu öne süren kişi, evde bir karar alınacağı zaman halısında yaşayan akarlara söz hakkı tanımamaktadır. Yazı yazarak kanıtlamak güç ama "vegan" olduğunu söyleyenlerin ezici çoğunluğunun bilerek veya bilmeyerek hayvan ürünleri yedikleri ve kullandıkları, bunu yalnızca çevrelerine üstün görünerek egolarını tatmin etmek için söyledikleri yaygın bir gözlemdir. Binlerce örnek verilebilir. Bu kişiler söylediklerini yapmayan, yapmayacakları şeyi söyleyen, boş söz üreten kişilerdir. Söylediği ve yaptığı

⁷³ Ey insanlar! Sizi bir tek benlikten yaratan, onun eşini ondan yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın türetip yayan efendinize karşı sorumluluk bilincine erişin. 4:1

O, sizi bir tek benlikten yaratmıştır... 6:98

O, sizi bir tek benlikten yaratan ve gönlünün ısınması için eşini de ondan oluşturmaktadır. 7:189

Sizi bir tek benlikten yarattı. Sonra, onun eşini ondan oluşturdu... 39:6

Allah, tüm yaratıkları sudan yaratmıştır... 24:45

Ve o, insanoğlunu sudan yaratan, sonra ona soy ve yakınlık ilişkileri oluşturmaktadır... 25:54

⁷⁴ Allah'ın kutsal [*haram* /dokunulmaz] kıldığı canı haksız yere öldürmeyin... 17:33 (Edip Yüksel çevirisi)
Aynı ifade 25:68 ayetinde de geçer.

⁷⁵ İstisna olarak düşünülebilecek olan ifade; "tek benlik", aşağıdaki ayetlerde geçer:

Ey insanlar! Sizi bir tek benlikten [*nefsun*] yaratan, onun eşini ondan yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın türetip yayan efendinize karşı sorumluluk bilincine erişin... 4:1

O, sizi bir tek benlikten yaratan ve gönlünün ısınması için, eşini de ondan oluşturmaktadır... 7:189

Sizi, bir tek benlikten yarattı. Sonra, onun eşini, ondan oluşturdu... 39:6

başka olan kişiler hakkında vereceğimiz yargılar, insanla hayvanın aynı olduğunu öne sürenler için de geçerli olmalıdır.

4) Hayvanlara Haksızlık Etmek

İnsanın iyilik ettiğinde, bunu kime yöneltirse yöneltsin kendisine de zorunlu olarak yönelir. Kötülük için de aynı ilke geçerlidir. Önceki bölümlerde bunu tartışmıştım. Kuran'da insan dışında herhangi bir şeye haksızlık anlamında hiçbir ifade bulunmaz. Haksızlık yalnızca insanadır. Ve haksızlık çift yönlüdür. Kişinin karşısında bir insan var ise ve Allah'ın ahlakını çiğneyen bir davranış gösterirse, zararını ikisi birden görür. İyi bir davranışta bulunursa yararını ikisi birden görür. Bu, istisnası bulunan, kaçıp kurtulabileceğimiz bir şey değildir. Karşıda insan yok ise, iyi veya kötü davranışın sonucunu yalnızca edimde bulunan kişi görür. Çevreden yalıtılmış, varsayımsal bir odada bir hayvana *gereksiz* yere acı veren kişi, *yalnızca* kendine haksızlık eder. İnsan dışındaki varlıklar haksızlığın, iyiliğin ve kötülüğün nesnesi olamaz. Bu ilke Kuran'da çok berrak olarak, tartışmaya yer bırakmayacak biçimde açıklanmıştır:

Kim bir suç işlerse, yalnızca kendi benliğine yöneliktir... 4:111

Kuşkusuz, Allah insanlara haksızlık etmez. Tam tersine, insanlar kendilerine yazık ederler [enfusehum yazlimune]. 10:44

“Kendine haksızlık etmek” ifadesi 3:117, 16:118, 18:35, 29:40, 30:9, 35:32 gibi ayetlerde geçer. Tuzak, tezgah, aldatmaca, komplo anlamlarına gelen *mekre* adı ve bunun eylem biçimi olan *mekere* sözcüğünün geçtiği ayetlerde de aynı ilkeyi buluyoruz:

Ve işte böylece, dalavereler çevirmeleri için [li yeMKuRu] suçluları her ülkede ileri gelenler yaptık. Oysa kendilerinden başkasına dalavere çeviremezler; üstelik ayırında değiller. 6:123

Yeryüzünde büyüklük tasladılar ve kötülük [MeKRe] tasarladılar. Oysa kötülük [MeKRe], yapanın kendisinden başkasını kuşatmaz... 35:43

İnsanın yaptığı iyilik de, kötülük de kendinedir. Aslında evren yok edildiğinde ondan geriye kalacak olan şey, insanın davranışlarının iyi veya kötü sonuçlarıdır. Eylemin sonucuyla yine eylemi yapan buluşacaktır, başkası değil.

Yukarıdaki ayetler, **insan dışı varlıklara haksızlık edilemeyeceği, evrende böyle bir mekanizma bulunmadığı** önermesini doğrulamaktadır. Örneklenen kişiler insanlara haksızlık ediyorlar. Kuran'da örneklenen çok sayıda davranışın hiçbirinde insan dışı bir varlığa yapılan bir haksızlık göremeyiz. Kötü davranışlarda bulunan kişiler öbür insanlara haksızlık etmelerine paralel olarak kendilerine haksızlık ederler. Bu, iyiliğin ve kötülüğün hep iki uçlu olması olarak özetlenebilecek insan doğasıdır. Haksızlık, ancak haksızlığın öznesinin ve nesnesinin bunu bilme yetisine sahip olduğu durumlarda, yani **hem öznenin ve hem nesnenin insan olduğu durumlarda** var olabilir. Fareyi oyun için öldüren kedi kötü değildir; fareye zerre kadar haksızlık edilmemiştir. Yalıtılmış bir ortamda hayvana gereksiz yere acı veren yetişkin insan, evrende kendisinden başka hiçbir şeye kötülük etmiş olmaz.

5) Kuran'da Hayvan Hakları

“İslamî” kaynakları taradığımızda çağdaş yorumcuların sekülerleşmenin etkisi altında kaldıklarını görüyoruz. İnsan hakları veya temel haklar kavramı kişinin karşılık ödemeksizin toplumdan alacağı anlamıyla ortaya çıktığından beri, Batı'nın ezici gücünün etkisi altında sanki Kuran'ı modern değerlere

onaylatmak gerekiyormuş gibi, Kuran'da insan hakları konulu bir alay kitap, makale ve tez yazılmış. Bunlar kötü niyetli çalışmalar olmasa bile temel bir yanılgıdan besleniyor: Modernizmi Kuran'ın tartışıyla ölçüp yargılamak yerine Kuran'ı modernizmin tartışıyla ölçüp yargılamak... Nitekim içeriklerine bakıldığında doğrudan Kuran'dan çıkarım yapmak gibi bir yola ender olarak başvurdıkları, çoğunlukla ikincil kabul ettikleri kaynakları dayanak olarak kullandıkları kolaylıkla görülebilir.

“Din Nedir” yazımda ve bu yazıda öznel hak kavramının (Fr. *droit*, İng. *right*, Alm. *recht*) çok yeni olduğunu, sekülerleşme süreciyle ortaya çıktığını ortaya koydum. Eski Türkçede hak sözcüğünü karşılayacak bir sözcük bulamıyoruz. “Adalet”i karşılayan “tüze”yi veya “tüz” kökünü buluyoruz ama hakkın karşılığını bulamıyoruz. Kökeni olan Arapçaya baktığımızda ise sözcüğün birinci anlamının “gerçek” olduğunu görüyoruz. “Din” kavramı örneğinde, Kuran'da da geçen kimi Arapça sözcüğün modern zamanlarda yeni anlam kazandığına tanık olmuştuk. Hak sözcüğünün anlamı da buna benzer biçimde yerinden kaymış gözüküyor. Kuran metninde bu sözcüğü izlediğimizde, bir iki örnek dışında bugünkü hukuki anlamıyla, yani insanların (veya hayvanların?) üzerlerinde taşıdıkları *doğuştan gelen yetki, salahiyet, seçme özgürlüğü, karşılıksız talep* anlamlarında kullanıldığını görmeyiz. Bu kökten türeyen sözcükler Kuran'da yaklaşık 300 kez geçiyor. Çoğu yerde “gerçek” ve onun türevleri olarak çevriliyor ve bu çevirilerin doğruluğunu kanıtlamak zor değil.

HKK kökünün *hakka* eylem türevinin geçtiği ayetlerden kimisinde “eylemin karşılığı olarak hak etmek”ten söz ediliyor (7:30, 16:36, 17:16, 22:18, 24:25, 28:63, 38:14, 39:71, 41:25, 46:18, 50:14). Kimi ayette Allah'ın sözünün /vaadinin /tehdidinin gerçekleşmesi anlatılırken kullanılıyor (10:33,96, 32:13, 36:7,70, 37:31, 39:19, 40:6, 6:141, 22:18, 39:19). Kimi ayette Allah'ın değerini bilmek, takdir etmek ifadesinin eylemi olarak geçiyor (6:141, 22:74,78).

Aynı kökün *ahakku* türevi “daha layık” anlamında sıfat veya ad olarak kullanılıyor.

Aynı kökten türeyen *hakik* sözcüğü ise *görev, sorumluluk, borç, yükümlülük* olarak çevriliyor:

Üzerimdeki yükümlülük, Allah hakkında gerçeklerden başkasını söylememektir... 7:105

Ad olan *hak* türevi ise, “gerçek” veya “gerçekleşmek üzere”, “gerçekleşmesi gereken”, bir şeyin “gerçekleşeceği” anlamlarında kullanılıyor. İkincil kaynaklardan gördüğüm kadarıyla Kamus, Tacul Arus, Kitabul Ayn ve Lisanul Arab sözlükleri bunu doğruluyor.

HKK kökünden türeyen bir başka türev *yuhikka* sözcüğü. Geçişli, oldurgan çatıdaki (*yufa'ilu* babı /form-IV) bu eylem 8:7,8, 10:82, 42:24 ayetlerinde “*yuhikka el hak*” ifadesiyle geçiyor. Bunun anlamı “gerçekleşmek üzere olanın gerçekleştirilmesi”, “gerçekleşmesi gerekenin gerçekleşmesi”, “gereğinin yerine gelmesi”, “olacağı olanın olması” veya “gerçek olduğunun gösterilmesi” olmalı. Bu ayetlerde bu ifade “haklı çıkarmak”, “doğrulamak” olarak çevrildiğinde yine anlam korunuyor.

Hak sözcüğünün bildiğimiz *öznel hak, doğuştan hak, insan hakları* anlamında çevrilebildiği iki ayet var:

O halde, akrabaya hakkını ver. Yoksula, yolda kalmışa da... 17:26, 30:38 (Y. N. Öztürk çevirisi)

Burada “onun hakkını” (*hakka-hu*) ifadesinin çoğul olmadığına, yani “*hukuk*” denmediğine dikkat edelim. Tekil olan “*el kurba*” sözcüğünün “akraba /yakınlar” diye çoğul olarak çevrilmesine yanlış diyemeyiz, çünkü bu sözcük bir küme olarak yakınları veya kişilerle kurulmuş olan yakınlığın *bağının kendisini* anlatıyor. Çok kişinin *tek* hakkından söz ediyor. Modern zamanlarda yapıldığı gibi doyma hakkı, barınma hakkı, eğitim hakkı diye çoğul olarak “haklar” saymıyor. Bunu bir kenara not edelim, benzer ayetlere geçelim:

İhtiyaç sahibi için, yoksul için bir hak vardı mallarında onların. 51:19 (Y. N. Öztürk çevirisi)

Bunların mallarında belirli bir hak vardır: Yoksul ve yoksun için. 70:24-25 (Y. N. Öztürk çevirisi)

Elinde olan kişinin, elinde olmayan kişiyle paylaşması *gerekiyor*. Zekat ve *sadaka* ödeyerek paylaşan, *infak* eden kişiler, gerekliliği yerine getiren, Allah'ın "ulaştırılmasını buyurduğunu" ulaştıran kişilerdir:

Kötülükte bulunanlar onlardır ki Allah'la ahdettikten sonra ahitlerini bozarlar. Allah'ın ulaştırılmasını emrettiği şeyi keserler, yeryüzünde bozgunculuk ederler. 2:27 (Abdülbaki Gölpınarlı çevirisi)

Onlardır Allah neyi ulaştırmayı emrettiyse ulaştıranlar ve Rablerinden ürkerler ve kötü hesaptan korkarlar. 13:21 (Abdülbaki Gölpınarlı çevirisi)

Yani gereksinim sahiplerini yararlandıranlar, gerçekleşmek üzere olanı gerçekleştiren, gerekeni yapan, gereğini yerine getiren, olacağı olanı olduran, gerçeği görüp /gösterip onaylayan kişilerdir. Buna karşılık Allah'ın ulaştırılması /buluşturulması gerektiğini inkar edenlerin örneği şöyle veriliyor:

[Lut halkı] Dediler ki: "Senin kızlarında hakkımız olmadığını çok iyi biliyorsun. Ne istediğimizi de çok iyi biliyorsun." 11:79 (Y. N. Öztürk çevirisi)

"Bize senin kızlarından *bir hak yok*" veya "bizim için senin kızlarından *bir hak yok*" biçiminde de çevrilen bu ifadeye dikkat edelim. Modern anlamıyla bu kişilerin Peygamber'in kızlarıyla evlenme hakları elbette vardır; Peygamber bunu kendisi teklif ediyor zaten (11:78⁷⁶). Burada eşcinseller aslında "senin kızlarında gözümüz yok" veya "evlenmeye hakkımız yok" demiyorlar. "Bizim **gerçeğimiz** kızlarla ilişki kurmak değil" demeye getiriyorlar. "Tanrı bizi heteroseksüel **olmak üzere** yaratmadı" demeye getiriyorlar. *Hak* sözcüğünün geçtiği ve yukarıda örneklerini verdiğim öbür ayetlerle birlikte okununca, burada Lut halkının öznel haklardan, yani "eşcinsel haklarından" söz etmediği görülebilir. "Gerçekleştirmemiz gereken şey başkadır." "Ulaştırmamız gereken şey başkadır." "Teslim olduğumuz gerçek seninkinden farklıdır." "Yapmamız gereken başkadır..." Bunları söylüyorlar. Türkçe hak sözcüğüyle yapılan çeviriler yukarıdaki ayetin anlamını ne yazık ki karşılamıyor.

Burada bir şeye karar vermemiz gerekiyor: *El hak* sözcüğü, gerçek, gerçekleştirilmek üzere olan, olması gereken, ulaştırılması gereken anlamlarında kullanılıyor. Bu çatı anlam, farklı bağlamlarda bir dolaylama olarak kullanılıyor olabilir mi? Örneğin *zekat* ve *sadaka* sözcüklerinde örneğini gördüğümüz gibi, yazarın "gerçek" sözcüğünü, okuru amaçlılık bağını düşündürecek biçimde bir vekil sözcük olarak kullanıyor olması, ciddi bir olasılık. *Zekat* sözcüğü arınma anlamına geliyor ama Kuran bunu "arınmayı ödeyin" biçiminde kullanıyor (30:39⁷⁷). *Sadaka* sözcüğü doğrulama anlamına geliyor ama Kuran bunu "doğrulamayı verin" biçiminde kullanıyor (2:271⁷⁸). Yani doğrudan *verinti*, *vergi*, *ödenti* vb. sözcükler kullanmak yerine arınmayı ve doğrulamayı kullanıyor. Aynı biçimde, *hak* sözcüğünü "kimsesizin ve yolda kalmışın gerçeğini /gereğini verin" ve "bu benim boynumun borcu olan bir gerçektir /gerektir" biçiminde kullanıyor olamaz mı? Sözcüğün İngilizcedeki, Almancadaki ve Fransızcadaki kökenine baktığımızda da benzer bir şey görüyoruz. *Right*, *recht* ve *droit*; üçü de "sağ yön, doğru, düzgün"

⁷⁶ Toplum, koşarak onun yanına geldi. Zaten daha önce çirkin eylemleri yapmış olanlardı. "Ey toplumum!" dedi; "İşte bunlar kızlarım; onlar sizin için daha temizdir. Artık Allah'a yönelik sorumluluk bilinci taşıyın ve konuklarımın önünde beni küçük düşürmeyin. Aranızda akli başında bir adam yok mu?" 11:78

⁷⁷ İnsanların mallarında artış olması için verdiğiniz faiz, Allah'ın katında artmaz. Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek verdiğiniz zekat [*ma ateytum min zakat*]; katlayarak artıranlar, işte onlardır. 30:39

⁷⁸ Karşılıksız yardımları [*es sadakat*] açıkça yapmanız güzeldir, ama yoksullara gizlice vermeniz, sizin için daha iyidir... 2:271

anlamlarına geliyor. Yani “olması gereken, olması beklenen” anlamı bu sözcüklerin içinde gömülü. “İnsan hakları” benzeri öznel hak anlamı, bu dillere daha sonra eklenmiş.⁷⁹

Kuran'daki *hak* sözcüğünün modern hukuktaki ve modernizm dinindeki hak kavramının karşılığı olmadığı çıkarımının sağlamasını yapmanın bir yolu, metinde sözcüğün karşıtını aramaktır. Modern hukuktaki hak kavramının karşıtı sorumluluk, yükümlülük, görev, ödevdir. Kuran'daki *hak* sözcüğünün karşıtı ise *batıl* sözcüğüdür. BTL kökü metinde 36 kez geçiyor.

Kökün ad türevi olan *batıl* sözcüğü, “boş, boşuna, geçersiz, hükümsüz, gerçekdışı” anlamlarına geliyor; 26 kez geçiyor.

Kökün geçişsiz çatılı eylem türevi *batala*, “geçersiz olmak” anlamına geliyor; bir kez geçiyor.

Aynı kökün geçişli, oldurgan çatılı (*yufailu* babı /*form-IV*) eylem türevi olan *yubtila*, “boşa çıkarmak, geçersizleştirmek” anlamına geliyor; 4 kez geçiyor.

Gerçek gerçekleşsin [yuhikka el hakka] ve gerçeğe aykırı olan yok olsun [yubtila el batile] diye; suçlular hoşlanmasa da. 8:8

Ayrıca, şunu söyle: “Gerçek [el hak] geldi; gerçeğe aykırı olan [el batıl] yok oldu. Gerçeğe aykırı olan, kesinlikle yok olacaktır!” 17:81

Bu ayetlerde *yuhikka* ile *yubtila* ve *el hak* ile *el batıl* arasındaki karşıtlık açık seçiktir. Hayvan hakları *batıldır*, yok hükmündedir.

Kuran'daki *hak* sözcüğünün *right*, *recht*, *droit* karşılığı olmadığına bir diğer yardımcı kanıt ise Kitap'ta “benim hakkım, senin hakkın, bizim hakkımız, sizin hakkınız” gibi tamlamalar bulunmaması. Yani Kuran'ın bilge yargıçları “Bu kadının kürtaj hakkı var mıdır?” diye sormuyorlar, “Kürtaj doğru mudur /gerekli midir /iyi midir /Tanrı buyruğu mudur?” diye soruyorlar. Veya örneğin “Çocuk yetiştirmek hak mıdır, yoksa sorumluluk mudur?” diye sormuyorlar, “gereklilik midir” diye soruyorlar. Kuran, adaleti hak ve sorumluluk ikiliği üzerinden bile anlatmıyor. Bu ikisinin adaleti oluşturacak biçimde kaynaşması gerekiyor. Modernizm dininde kişilere önce hakları okunuyor, sonra zaman kalırsa sorumlulukları. Böyle olunca amaçlılık perdeleniyor ve yitiyor. Kuran ise her şeyin *amacı gerçekleştirmeye yönelik* olduğunu hatırlatıyor.

Arapça *hak* sözcüğünün üzerinde daha fazla yorum yapabiliriz. Bu kadarlık inceleme, üç noktayı açıklığa kavuşturmak için yeterli oldu:

1) Her ne kadar birkaç yerde Türkçe “hak” karşılığı uygun düşse de, Kuran'da *el hak* sözcüğünün “insan hakları, mülkiyet hakkı, kaderini tayin hakkı, kadın hakları, engelli hakları, eşcinsel hakları, vicdani ret hakkı, hayvan hakları” örneklerinde olduğu gibi liberal-seküler mitolojiyle buluşturulabilecek bir anlam kapsamıyla kullanılmadığı açıktır. Hayvan hakları fikrinin kökenini tartıştığım bölümde değindiğim gibi, “karşılıksız talep” anlamında kullanılmamaktadır. Zaten Kuran, insana sorumluluklarını hatırlatan bir kitaptır, yetkilerini değil. *Din*, yükümlülük demektir, özgürlük değil. Denebilir ki, “Kuran'da temel insan hakları kavramı bile yoktur ki, hayvana hangi hakları verdiğini tartışalım”.

⁷⁹ Fıkıh kaynaklarında hak sözcüğüyle yapılan yargıların çoğunun kişinin kendi taşınmazı veya taşınırı üzerindeki yetkisini anlattığını eklemeliyim. Sözelimi bu “haktan” vazgeçilebiliyor olması (*ıskat* deniyor), sözcüğün temel insan haklarından çok farklı bir anlamda kullanıldığını belli eder.

2) Sorumluluğu olmayanın hakkı da olmayacağını Kuran'a başvurmayla gerek kalmadan ortaya koymanın olanağını sunmuştum. Kuran'a başvurduğumuzda, verdiğimiz yargıyı destekleyen kanıtlar buluyoruz. Tersini destekleyecek kanıt bulamıyoruz.

3) *El hak* sözcüğünün "hak" olarak çevrilebildiği birkaç ayetin yalnızca insanlarla ilgili olduğunu da unutmadan ekleyeyim.

Meleklerle İlgili Bir Öneri

Melek sözcüğünü Türkçeye veya başka dillere çevirmeden Arapça olarak bırakmak Kuran çevirilerinde belki en ağır faturalı hatalardan biri olmuştur. Egemen olma, hükmetme, iye olma anlamına gelen MLK eylem kökünden türüyor. Arapçada sözcük türetme biçimleriyle ilgili bilgilerim eksik olduğundan, hareke ile *melek* okunuşu verilen bu sözcüğün tam Türkçe karşılığını türetebilmiş değilim. Doğru karşılığın iye veya yönet kökünden türetililebileceğini düşünüyorum. *Yönetke* gibi... Sözcüğün kitap boyunca izi sürülünce Allah'ın varlığı yönetmesinin her türlü aygıtını /aracını tanımlayabileceği akla geliyor. Fiziksel evrende neye karşılık geldiği sorusuna taş, toprak, atom, ışık, hava, su, bitki, hayvan, ekosistem gibi bir karşılık vermenin sağlıklı olmadığını düşünüyorum. Çünkü bunlar bizim üç boyutlu nesneler dünyasında yaptığımız olumsal ayrımlara göre belirlediğimiz sınırları anlatıyor. Varlık dünyasını birimlere ayırıyor, birimler olarak algılıyor. Tasarımımız gereği maddeler dünyasının birimleri arasındaki ilişkilerini hem somut adlandırma, hem de soyut kavramsallaştırma için dayanak noktası olarak kullanıyoruz. Allah'ın evreni yönetmesini sağlayan ve Kuran'da bize kişileştirme yoluyla anlatılan güç(ler) ise atomları veya fotonları sayılabilen nesne birimleri veya hacmi, sıcaklığı, voltajı, manyetizması ölçülebilen olay *birimleri* olmamalıdır. Böyle bir sınırlama yapmak gereksizdir çünkü Allah'ın egemenliği /gücü /varlığı kesintisiz bir bütün olmalıdır. Bir başka deyişle, Allah evreni kesintisiz bir bütün olarak her salise yeniden yaratabiliyor olmalıdır. Sonuçta *melekler Allah'ın işini gören varoluş bileşenleridir, ama varlık birimleri değildir* dersek işe yarar bir tanım yapmış olabileceğimizi düşünüyorum.

Allah'ın işini görme kapasitesine sahip olan insanın meleklerden ayrı bir varlık olarak anılmasının nedeni, ondaki özgür irade olmalı. Çünkü insan, Allah'ın doğrularına karşı gelme (Allah'ın işini görmemeyi tercih etme) yetisi ile insan dışı evrenden ayrılıyor. Ayetteki meleklerin insan önünde *yere kapanması* (fiziksel anlam, mecaz) ifadesi, onların insana *boyun eğmesini* (mecaz yoluyla işaret edilen işlevsel anlam) anlatıyor. Bütün evren insana boyun eğmiştir. Işık yılları uzaklıkta bulunan gök cisimleri belki bize madenlerini vermemiştir ancak orada bulunarak galaksinin yerçekimi dengesini düzenlemiş, ışığını yeryüzüne ulaştırarak kendisini bilinir yapmış ve ilk anda akla gelmeyecek yollarla insana hizmet etmiştir. Yalnızca *bilinmek* eyleminin bile insana hizmet etmek olarak anlaşılması gerektiği bir kavrayış sınırına geliyoruz.

Bakara Suresi'nin başlarında anlatılan Adem'in öyküsünde meleklerin, insanın kötülüğünü itiraz gerekçesi olarak kullanması da mecazi bir anlatımdır.⁸⁰ Kötülük için kullanılan taşın, bıçağın, füzenin, kalemin, kağıdın, internetin, sığırın mecazi itirazıdır bu. Dikkat ediniz: Bakara Suresi'nin başında anlatılan yaratılış öyküsünde, insan yaratılmakta iken Allah'a itiraz eden yalnızca melekler. Yer, gök, bitki, hayvan çoktan var oldukları halde bunlar ayrı ayrı diyaloga girmiyorlar. Meleklerden başka hiç bir şey konuşmuyor. Ve meleklerden başka hiçbir şey insana secde ettirilmiyor.

⁸⁰ Efendin, meleklerle şöyle demişti: "Aslında, yeryüzünün yeni yöneticisi olacak birisini atayacağım!" Dediler ki: "Orada bozgunculuk yapacak ve kan akıtacak birisini mi atayacaksın? Oysa biz, övgülerle seni yüceltiyoruz ve kutsuyoruz!" Dedi ki: "Kuşkusuz, ben sizin bilmediklerinizi bilirim!" 2:30

İnsan dışı nimetlerin hepsi, insana boyun eğer, böylelikle Allah'a boyun eğer. Mecazi itirazları karşılık bulmamaktadır. Bu, Allah'ın *nihai amacını* insanlarla paylaşmaması demektir. Çünkü insan bu sorunun yanıtını anlama, bilme yetisine sahip değildir.⁸¹

Bu, bütün evrenin insan için yaratıldığını söylemenin başka bir yoludur. Kuran aynı şeyi başka biçimlerde yeniden anlatır. Hiçbir ayet gereksiz fazlalık değildir.

Bu görüngeden bakıldığında, hayvanlar alemini de öbür varlık sınıfları gibi melek saymak, tanım olarak doğru olmasa bile, işlevsel olarak doğru bir yorum olabilir diye düşünüyorum. Bu durumda meleklerin secdesi, onların "haklarının" olmadığını gösterir. İnsanın insana secde edip teslim olması ise yasaktır; insanların özgür iradeleri ve "hakları" vardır. İnsanın görevi meleklerle karşı değil, Allah'a karşıdır. Meleklerin Allah'ın dediğini yaptıkları gibi, iyi insanlar da Allah'ın dediğini yaparlar. İnsanlar Kitap boyunca taş, ota, ite değil, *insana* iyi davranmakla sorumlu tutulurlar. Meleğe secde etmeye kalkan insan ise yolunu büsbütün şaşırmıştır:

Melekleri ve peygamberleri de efendiler edinmenizi buyruk vermez. Teslim olduğunuzda, nankörlük etmenizi buyruk verir mi? 3:80

O gün onların tümünü bir araya toplayacaktır. Sonra meleklerle şöyle diyecek: "Bunlar size hizmet ediyorlardı; öyle mi?" Derler ki: "Sen, tüm yakıştırmalardan ayırırsın... 34:40-41

Bu ayetlerde melek sözcüğünün kullanımı, "doğanın güçleri" olarak tanımladığımız şeyi akla getiriyor. Eski uygarlıklardan kiminin doğanın güçlerini gök, deniz, yeraltı vb. olarak böldüğünü ve isteyecekleri zaman bunlardan ayrı ayrı istediklerini biliyoruz. Burada kınanan davranışın bununla bir ilgisi olabilir.

Melek, taş, ot, it meşru olarak insana boyun eğecektir. İnsanlardan bir bölümü, bir bölümüne hukukun üstünlüğünü koruma koşuluyla boyun eğecektir:

Ey inanca çağırılanlar! Allah'a boyun eğin; elçiye ve aranızdaki yöneticilere boyun eğin... 4:59

O, sizi yeryüzünün yeni yöneticileri yapmış ve verdikleriyle sizi sınamak için bir bölümünüzü diğerlerinize değişik konumlarla üstün yapmıştır... 6:165

Efendinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar? Onların geçimliklerini dünya yaşamında aralarında biz paylaştırdık. Bir bölümünün diğerlerine iş yaptırabilmesi için, bir bölümünü

⁸¹ Meleklerin sorusunun yanıtsız bırakılmasını akılda tutarak okuyunuz:

Üstelik şöyle demiştiniz: "Ey Musa! Allah'ı açıkça görmedikçe sana asla inanmayız!" Bunun üzerine sizi yıldırım çarptı; bakakaldınız. 2:55

Allah'ın ve meleklerin buluttan gölgeler içinde kendilerine gelmesini mi bekliyorlar? Öyle olsaydı buyruk yerine getirilmiş ve tüm işler Allah'a döndürülmüş olurdu. 2:210

Bilgisizler şöyle dediler: "Allah bizimle konuşmalı veya bize bir mucize gelmeliydi; öyle değil mi?" Öncekiler de onların söylediklerinin tıpkısını söylemişlerdi; yürekleri birbirine benzedi. Kesin bilgiyle inanan bir topluma ayetleri gösteriyoruz. 2:118

Meleklerin kendilerine gelmesini mi bekliyorlar? Yoksa efendinin gelmesini veya efendinden mucizelerin gelmesini mi?... 6:158

..."Efendim! Bana görün; seni göreyim!" dedi. "Beni, asla göremezsin! Fakat dağa bak; o yerinde durursa o zaman beni görebilirsin!" Efendisi dağa belirince onu paramparça etti ve Musa bayılarak yere düştü... 7:143

Bize kavuşacaklarını düşünmeyenler şöyle dediler: "Bize melekler indirilseydi veya efendimizi görseydik olmaz mıydı?" Gerçek şu ki, kendi benliklerinde büyüklüğe kapıldılar ve azgınlıkta çok ileri gittiler. 25:21

diğerlerine değişik düzeylerle üstün yaptık. Çünkü efendinin rahmeti, toplayıp biriktirdiklerinden iyidir. 43:32

Ve fakat bu boyun eğme işini tapmaya, yani *koşulsuz* boyun eğmeye döndürmek yasaktır. Adı da eşkoşuculuktur. Zaten insanın sınavı, egemenliğine verilen şeyleri iyilik için kullanmasıdır. Yani gücünü kötüye kullanmamasıdır:

Sonra, o gün, nimetlerden kesinlikle sorguya çekileceksiniz. 102:8

Davut'a da Süleyman'ı armağan ettik. Ne güzel kuldu; kuşkusuz, o yönelirdi. Ona akşama doğru alımlı ve soylu koşu atları sunulmuştu. Dedi ki: "Mal sevgisini efendimi anmamı sağladığı için benimsedim!"... 38:30-32

Meleklerle ilgili yorumum, bir çıkarsamadan çok öneridir, sorudur. Ayrıca meleklerle ilgili ayetler ilk bakışta konu dışı görünebilir. Ancak bunlar bütünsel bir anlam çerçevesi oluşturdıkları için, kesin yargı vermemizi sağlayan ayetlere ek olarak bunları da anımsatmakta yarar görüyorum. Hayvanseverin veya etyemezin iddiası, kavgası, sorunu varoluşsaldır; varlıkbilimseldir. Doğrudan varoluşuna verdiği (veya veremediği) anlamdan türer. Önemsiz bir "diyet tercihi" gibi görünen soruna aslında çok daha geniş bir perspektiften bakarak, onu büyük resimde bir yere koymak gerektiğinin ayırına varıyoruz.

Büyük Resim

Lut da toplumuna şöyle demişti: "Sizden önce evrenlerde [halklarda] hiç kimsenin yapmadığı, sağtöreye uygun olmayan ilişkilere giriyorsunuz; öyle mi? Aslında, kadınlardan başka bir de ayrıca eşeysel tutkularla erkeklere yöneliyorsunuz! Hayır, siz ölçüyü aşan bir toplumsunuz!" 7:80-81

Lut da toplumuna şöyle demişti: "Aslında, sizden önce evrenlerde hiç kimsenin yapmadığı, sağtöreye uygun olmayan ilişkilere giriyorsunuz! Erkeklere yöneliyorsunuz, yol kesiyorsunuz ve toplantılarınızda utanılacak şeyler yapıyorsunuz; öyle mi?"... 29:28-29

Doğrudan konuyla ilgili olmamakla birlikte, bu ayetlerin bakış açımızı ve ufukumuzu genişleteceğini umuyorum. Özellikle gelenekçi Müslümanlıkla çatışan, gelenekçiliğin bağnazlığından kendini kurtarmış bulunan yorumcular "babalarımızın yolunu izliyoruz" ayetlerine sıklıkla vurgu yaparlar. Bu ayetler, Kuran'ın ilgisine "Babalarınız yanılıyor olamaz mı?" diye sorar ve onları önceki kuşaktan devir aldıkları yaşam biçimindeki bozuk bileşenleri onarmaya çağırır. Ne var ki bu durum, atalarımızın çoğu şeyi yanlış yaptıkları anlamına gelmeyeceği gibi, atalarımızdan devir aldığımız her şeye ölçüsüz bir kuşkuyla yaklaşmamızı da gerektirmiyor. Ölçü kaçtığında ne olabileceğinin örneğini bugün zaten endüstrilemiş toplumlarda görüyoruz.

Aydınlanmacı Batı, eskiye özgü ne varsa aşağılar ve tarihin çöplüğüne gömülmesi gerektiğini söyler. Ancak Batı bu yargıya titiz bir sorgulama sürecinden geçerek varmış değildir. Tersine, bu süreçte Allah'ın elçilerinden ellerinde kalanı da olduğu gibi çöpe atmıştır.⁸² Gelenekçi bağnazlıkla savaşılan Müslüman yorumcuların kimisi bunu gözden kaçırmış görünüyor. Lut'un halkına yöneltilen eleştiri, ilk bakışta atalar dinini eleştiren ayetlerin tam tersi gibi görünebilir. Birinde ataların yanlış yapmış olma olasılığı konu ediliyor, öbüründe ise yapılan iş, ataların hiçbirinin yapmamış olduğu hatırlatılarak eleştiriliyor.

⁸² Kitabı Mukaddes'in nasıl etkisiz hale getirildiğini [Din Nedir](#) yazımda tartıştım.

Oysa burada kafa karıştırıcı bir şey yoktur. İnsanın uzun geçmişinde hiç kimsenin eşcinselliği normalleştiren bir ahlak öğretisi geliştirmemiş olması, Lut halkının yanlış yapıyor olmasının basbayağı kanıtıdır! Bunu daha iyi anlamak için gelin, insanın uzun geçmişiyle ilgili olarak Kuran'ın ne söylediğine dikkat edelim.

Artık gerçeğe aykırı şeylerden uzaklaşarak yüzünü dine çe vir. Allah'ın, insanların yaratılışına işlediğine yaraşan biçimde davran. Allah'ın yaratışında değişiklik olmaz. Dinin kaynağı ve dayanağı, işte budur. Fakat insanların çoğu bilmez. 30:30

İşte onlar Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler arasındadır. Adem'in soyundan, Nuh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail'in soyundan, doğru yola erıştirdiklerimizden ve seçtiklerimizdendir. Bağışlayanın ayetleri onlara okunduğunda sessizce ağlayarak secdeye kapanırlardı. 19:58

Burada soy (zurriyet) sözcüğünün kan bağı anlamında değil, ahlaki aktarım zinciri anlamında kullanıldığını anımsatayım.⁸³ Zincir ilk insan kuşağından (Adem) başlar ve bugüne dek kopmamıştır. Hiçbir insan bir şey bilerek dünyaya gelmez. Her kuşak, ahlak bilgisini önceki kuşaktan edinir. Doğal seçim süreci, iyi ahlaktan sapanları “kültürel gen havuzundan” silerek yok eder, Lut halkını sildiği gibi. Kuran'ın *dinini* eleştirdiği babalar, bu iyi ahlak öğretisini aktaran babalar değil, *bundan sapan* babalardır. Uygarlaşan insan, kendisini sağ tutan süreçlerin karmaşıklaşmasıyla bir tür unutuş yaşamaktadır. Bu unutuş göze elbette bir trajedi olarak değil, kutlanacak bir başarı olarak gözükecektir, Aydınlanma ve modernleşme mitolojisinde anlatıldığı gibi (29:38⁸⁴).

İşte, Lut halkının böyle davranmasını sağlayan, bunu kutlanacak, kutsanacak bir *yeni düzen* olarak benimsettiren şey, onları eskilerden ve kendine benzemeyen çağdaşlarından daha iyi olduklarına inandıran mitolojileridir. Modern Batı da aynı şablona uygun davranıyor ve Adem'den bugüne aktarılan iyi ahlak öğretisini terk ederek yerine koyduğu liberalizmi, özgürlükçülüğü, bireyciliği, sekülerliği kutluyor. “Sizden önce hiç kimsenin yapmadığı” ifadesinin anlamı budur. Hayvanseverlik de bu ahlaksızlaşma paketinin içinde kendine yer bulmuş bir bileşendir. Kökü dışarıda olan çürük ağacın bir dalıdır.

Hayvanseverliği ve etyemezliği doğuran güdülenme, önceki sayfalarda açıkladığım üzere modern insanın içine düştüğü tinsel boşluktur. Kilise Reformu ve Batı Aydınlanması ile kurulan modernist mitolojiye göre modern insan, yarı hayvanlıktan yeni kurtulmuştur. İnsan ancak “aydınlanınca” insan olabilmıştır. Kendisine benzemeyen, yani yeni modernist-seküler ahlakı benimsememiş olanlar hala yarı hayvandır. Allah'ın elçilerini “hâlâ” terk etmemiş olanlar geri kalmışlardır; gidilmesi gereken tek yön “ileridir”. Bu mitoloji, tinselliği eskiye özgü bir şey olarak reddeder ve kendine yeni, kurmaca bir tinsellik düzme çabasındadır. İnsanı insan yapan şey, yani Türkçesiyle *tin*, Arapçasıyla ahlak hakkında bakalım Kuran ne diyor:

⁸³ Şu ayetten kolayca bellidir:

Meleklerle “Adem'e secde edin!” dediğimizde İblis dışında secde ettiler; cinlerden olduğu için efendisinin buyruğunun dışına çıktı. Yine de onu ve onun soyunu [zürriyet] benim yerime dostlar mı ediniyorsunuz? Üstelik onlar size düşmandır. Haksızlık yapanlar için, ne kötü bir değiştirme. 18:50

⁸⁴ Ad ve Semud da öyle. Yerleşim yerlerinden açıkça belli oluyor. Şeytan, yaptıklarını kendilerine çekici göstermiş; böylece yoldan alıkoymuştu. Oysa gerçeği görebilirlerdi. 29:38

Sorumluluğu [el emanet] göklere [es semavat], yeryüzüne [el ard] ve dağlara [el cibâl] verdik; onu yüklenmekten çekindiler, ondan korktular. Ve insan onu yükledi. Aslında, o çok haksızlık yapar; çok bilisizdir. 33:72

Dikkat ediniz, “bitkiye verdik” demiyor, “hayvana verdik” demiyor. Yer, gök ve dağ diyor. Çünkü hepsi aynıdır. Yazar, bitkiyi, hayvanı ayrıca anmayı unutmuş değildir. Yaratılıştan söz eden ayetlerde dağlardan, bitkilerden, hayvanlardan ayrı ayrı söz edilir (örnek; 20:53-54⁸⁵). Burada böyle bir durum yok, çünkü insanı insan yapan niteliği edinmemiş olma bakımından insan dışı şeyler, taş, mikrop, ot, it birdir. Burada dağ sözcüğünün topografyayı anlatmadığını, genel olarak yeryüzünü veya nesneleri anlattığını anlamalıyız.

Kuran'da tekhücreliden insana doğru ilerleyen evrim sürecinde acı çekebilme veya duygulanım kapasitesi edinme gibi bir ara duraktan söz edilmez.

O, her şeyi en güzel biçimde yaratmıştır. İnsanın yaratılışına da balçıktan başladı. Sonra onun soyunu, özelliği olmayan bir suyun özünden oluşturdu. Sonra onu biçimlendirip Ruh'undan üfledi; duyma yetisi, gözler ve duygular verdi. Ne denli az şükrediyorsunuz? 32:7-9

O, yarattı; sonra biçimlendirdi. Ve o, ölçtü; sonra yol gösterdi. 87:2-3

Benliğe ve onu düzenleyene! Ardından, hem kötülüğü hem de sorumluluk bilincine erişmeyi ona bildirene! 91:7-8

İnsanın evrilmesini ve türeyişini konu alan elliye yakın ayette sıçrama olarak anabileceğimiz tek bir aşama vardır, o da son insansının insana dönüşme aşamasıdır. Bunun da belirleyicisi **iyiyi ve kötüyü bilme yetisidir**, acı çekebilme veya duyulara sahip olma yetisi kesinlikle değil.

Hayvanseverlik konu olunca ezberlenmiş bir refleks olarak aktarılan, Muhammed Peygamber'in sözde kedi uyandırmamak için eteğini yırtması hadisine ve benzeri hadislerle kısaca değinirim. Kuran'ın Allah'ın elçileri hakkında yeterli ve kusursuz bilgi içermediğini öne sürenler ve buna ikna olanlar, Kuran'dan çıkarım ve içtihat yapmakta başarısız olmaya mahkumdurlar. Konuyu [Neden Yalnızca Kuran](#) ve [Hadislerin Yahudi ve Hristiyan Kökeni](#) yazılarımda enine boyuna tartıştım. Elçi Muhammed, kedi uyandırmamak için eteğini yırtan bir hayvansever değildi. Akıllı başında, onurlu, sağduyulu, güçlü bir tektanrıciydi.

⁸⁵ O, yeryüzünü sizin için beşik yapmıştır. Size yollar açmış ve gökten su indirmiştir. Böylece onunla türlü bitkilerden çiftler çıkardık. Yiyecek ve hayvanlarınızı otlatın. Aslında işte bunda akıl yetisi olanlar için kesinlikle kanıtlar vardır. 20:53-54

Tanrı'yla Kavgalı Olmak

“Hayvanlar, onları yemek de dahil insana sayısız yarar sağlar. Bildiğimize göre insanlar başından beri hayvanlardan yararlanıyorlar, bu özel veya sıradışı bir durum değil. Bitkisel besin hayvansal besinin yerini doldurmuyor. Öyleyse tanrı insanı hayvanı sömürecek biçimde yaratmış olmalı. Öyleyse insanın hayvanı sömürmesi tasarımı gereğidir, olması gerektir.”

Bu basit uslamlamayı ancak tanrı (teist) olanlar, yani Tanrı'nın kusursuz olduğuna ve en az bir elçi gönderdiğine güvenenler yaparlar. Etyemezler ve hayvanseverler bu uslamlamayı yapamıyorlar.

İnsanın et yemek üzere evrildiği sindirim sisteminden ve kimyasından bellidir. Bunun yanında insanın dişleri de et yemek üzere evrildiğinin belirtisidir. Gerekli kaloriyi almak için insanın başlıca iki seçeneği vardır: Et veya nişastalı, yağlı tohumlar. Bunların dışında kalan yaprak ve meyve, gerekli kaloriyi sağlamaz. Zaten vejetaryen beslenme kitaplarında günde beş, sekiz, on porsiyon meyve önerilmesi gerçekçi değildir. Bol, çeşitli ve dört mevsim meyve, tarihte çok yeni bir olgudur ve fosil yakıtların sağladığı benzersiz taşıma olanakları sonucu ortaya çıkmıştır.

Tarım yapan (uygar) toplumlarda diş çürümesi sorunu, et ağırlıklı beslenmeden nişasta ağırlıklı beslenmeye geçmeleri sonucu ortaya çıkmıştır. İngiliz antropolog, evrimsel psikolog ve primat davranışı uzmanı olan Robin Dunbar, çokça atıf yapılan *Grooming, Gossip and The Evolution of Language* (Tımar, Dedikodu ve Dilin Evrimi) kitabında insanın sindirim sisteminin primatlardan farklılaşması üzerinde duruyor.⁸⁶ İnsana yakın nitelikler gösteren büyük maymunların hepsi otçul. Bunların sindirim sistemleri bitki sindirecek biçimde özelleşmiş. Bu da sindirim organlarının hacim olarak büyük olmasına ve otlayan hayvanlarda gördüğümüz gibi beslenme işinin günün büyük vaktini almasına neden oluyor. Çünkü yaprakların ve meyvelerin enerji yoğunluğu düşük. İnsan fizyolojisinin bu büyük maymunlardan iki önemli farkı var. Birincisi, sindirim organlarının görece küçük olması. Böylece kazanılan vücut ekonomisi, kol ve bacakların çok uzun olabilmesine izin veriyor. İkinci önemli fark, beyinde. İnsan beyni benzer dokulara göre, ağırlığına oranla beş kata kadar fazla enerji harcıyor. Çok uzun bacakların ve beynin enerji gereksinimini karşılaması için sindirim bölümünün küçülmesi gerekiyor. Beslenme dışındaki uğraşlara yeterli zaman ayırabilmesi, bir başka deyişle *insan olabilmesi* için beslenme süresinin kısalması gerekiyor. Farklı bilim dallarındaki verileri toparlayan bu hipotez, insanın bu fizyolojik gereklilikleri etçillığe geçerek sağlamış olması gerektiğini çıkartıyor. Uygar toplumların çokça yediği nişastalı bitkiler aslında etin ikamesidir. Çoban toplumlar da tohum ve ekmek yerler ancak bunu iki temel besin olan ete ve ota katık ederler. Nişastayı, etin uygun olmadığı ender durumlarda takviye olarak yerler. Besi hayvanı da olsa etin görece üstün nitelikli besin olduğunu bilirler. Bildircin ve helva ayetini hatırlayınız.

Afrika'nın yıl boyu sıcak ikliminin dışına çıkan insanın soğuktan korunmak için hayvan derisinden başka hiç bir seçeneği yoktu. Daha pek çok bilimsel bulgu, insanın et yemek ve hayvanları sömürmek üzere tasarlandığını gösteriyor. Tasarımdan söz etmek bizi ister istemez amaçlılığı düşünmek zorunda bırakıyor. İşte bu noktada etyemezler ve hayvanseverler Tanrı'yla kavgalı duruma düşüyorlar. Çünkü insanın et yemek ve hayvanlardan yararlanmak üzere tasarlanmış olduğu gerçeğiyle⁸⁷ kavgalılar.

⁸⁶ Faber and Faber, 1997, “*Up Through The Mists Of Time*” bölümü.

⁸⁷ Allah'ın kendisine verdiği adlardan biri Gerçek'tir (6:62, 10:32, 18:44, 22:6,62, 31:30). Nitekim Kuran'da öyle bölümler var ki, “Allah”ı silip onun yerine “gerçek” yazdığımızda anlamda ciddi bir bozulma olmuyor. Bakınız:

“Yalnızca *gerçeğe* hizmet ederiz ve yalnızca gerçekten yardım dileriz!” 1:5

Ey inanca çağırılanlar! Kendinizin, anne-babanızın ve akrabalarınızın çıkarlarına aykırı da olsa, varlıklı veya yoksul da

Dolayısıyla yukarıda örneğini verdiğim uslamlamayı yalnızca tanrıcular yapabiliyor ve bilişsel uyumsuzluktan arınıyorlar.

Köleliği ortaya çıkaran gerçekleri görmezden gelenlerin kağıda yazı yazarak köleliği yok etmeye çalışmalarını hatırlayınız. ABD'de devlet başkanı Lincoln meclisten yasa çıkararak köleliği "kaldırdığında", gidecek yerleri, taşınmazları veya geçim kaynakları olmadığı için kölelerin çoğu, sahiplerinin yanında aynı koşullarda çalışmayı sürdürdüler. ABD'de köle soyundan gelenlerin çoğu yüz elli yıldır belini doğrultabilmiş değil. Bu tarihsel olaya bir göz atıldığında, yaşamdaki pek çok olumsuzluğun yasaklamayla, fetvayla, bağırarak, tehditle yok edilemediğini gösteren bolca belgeye ulaşılabilir. Toplumsal bir olguyu öznel bir takım tercihler yaparak, kağıtlara ferman yazarak değiştirmek olanaklı değildir. Hele olgu biyolojik ise hiç değildir.

Hayvan hakları fikrini türeten koşulların başında modern yaşamda erkek emeğinin göze görünmez oluşunun geldiğini belirtmiştim. Hayvanseverlikle feminizm arasındaki bu yakınlık, *Homo Sapiens*'in yukarıda özetlediğim ve pek çok kaynaktan doğrulanabilecek olan gelişimini yadsıma çabasına yol vermiştir. Feminist yazar Rosalind Miles, salt erkeğin avlanma etkinliğindeki rolünü küçümsemek için şöyle der:

*"Sonuçta boyu sağ tutan şey, erkeğin avlanması değil kadının toplamasıdır. Kadın her gün gündüz durmadan çalışarak boyun toplam yiyeceğinin %80'ini sağlar. Bu sayının bir yorumu, her avcı-toplayıcı toplumda grubun sağ kalması için gereken işin beşte birini erkeklerin, beşte dördünü bütünüyle kadınların yaptığıdır."*⁸⁸

Yazar, kitap boyunca tarihi erkekle kadının birlikte yazdığını değil, *yalnızca kadının yazdığını* öne sürüyor ve "kanıtlarını" sunuyor. Yukarıda yaptığı çıkarsamayı yalnızca Güney Afrika Pigmelerinden yola çıkarak genelleştiriyor. Herhangi bir sayısal veriyle desteklemiyor. Sağ kalmak için yapılan tek etkinliğin karın doyurmak olduğunu varsayıyor. Toplamanın zorluğu ve tehlikesiyle avın zorluğu ve tehlikesini karşılaştırmıyor. Besin değerini kiloyla ölçüyor. Kadınların böyle bir adaletsizliğe nasıl razı olabildiklerini açıklama zahmetine girmiyor. Vesaire...

Hem feminist, hem de hayvansever, insanı ete gereksinim duyacak biçimde tasarlayıp erkeği avlanma yetisiyle donatan Tanrı'yla kavgalı olma konusunda müttefiktir. Tanrı'nın insanı yaratış aşamalarının bilimsel bilgisi yavaş yavaş önümüzde birikirken, buna alternatif bir evrim öyküsü anlatmaya çalışıyorlar. Bu kurmaca evrimde etçiliğin hiçbir önemi yoktur. Hatta etçilik bir arızadır. Dolayısıyla erkeğin avlanması da önemsizdir. Erkek, kadını sömürerek geçinen bir asalaktır...

olsalar gerçek için tanıklık ederek adaleti ayakta tutun. Çünkü *gerçek* onlara daha yakındır. Öyleyse duyularınıza tutsak olarak adaletten ayrılmayın. Ama dilinizi eğip büker veya yüz çevirerseniz, kuşkusuz, gerçek, yaptıklarınızdan haberdardır. 4:135

Ey inanca çağırılanlar! Adaletli tanıklar olarak *gerçeğe* bağlılığınızda sağlam durun. Bir topluma duyduğunuz öfke, sizi adaletten saptırmasın. Adaletli olun; sorumluluk bilincine en yakın olan budur. Ve *gerçeğe* yönelik sorumluluk bilinci taşıyın. Kuşkusuz, gerçek, yaptıklarınızdan Haberdardır. 5:8

...Yine de *gerçeğe* aykırı şeylere inanarak, *gerçeğin* nimetine nankörlük mü ediyorlar? 16:72

İbrahim'in babasına çağrı yaptığı ayette de tersini yapıp "gerçek" in yerine "Allah" koyunca anlam korunuyor:

"Ey babacığım! Aslında bana, sana gelmeyen bir bilgi geldi. Artık beni izle; *Allah'ın* yoluna seni eristireyim!" 19:43

⁸⁸ Rosalind Miles, *Who Cooked The Last Supper: The Women's History of The World* (Kadınların Dünya Tarihi), Three Rivers Press, 2001, s.20. Çeviri benim.

Feminist erkek ve feminist kadın, eşeyleri “eşit” yaratmayan Tanrı’dan daha adil, daha sevecen olduklarını öne sürerler. Aynı biçimde barışsever (anti-militarist) eylemci, insanlara savaşmayı buyuran Tanrı’dan daha iyi, daha insancıl olduklarını düşünürler. Aynı şablonu hayvanseverlikte ve etyemezlikte görürüz. Hayvansever, Tanrı’nın tanımadığı hakları hayvanlara tanıyarak ondan daha merhametli olabilme iddiasındadır. Bu hiç kuşkusuz Tanrı’ya barışık olmaktan çok uzak bir durumdur.⁸⁹

Hayvansever, Tanrı’nın kusurlu olduğunu ve evreni kusurlu yarattığını söyler. Tanrı’nın adına hiç başvurmasa bile etkin olarak bunu söyler. Kimsenin et yemediği, et yiyenlerin terörist muamelesi gördüğü bir geleceğin düşünüyü kurar. Böyle bir an, insanın kimine göre bir milyon, kimine göre yüz bin yıllık geçmişinde hiç var olmamıştır. Bu anlamda hayvansever aslında mesihçidir. Yahudi gibi, komünist gibi, fütürist gibi, mehdiyi bekleyen mezhepler gibi mesihçidir. Aydınlanma düşüncesinin var ettiği ilerleme paradigması sürekli mesihçiliğin yeni sürümlerini ortaya çıkarmaktadır. Tanrı’nın işi yarım, insan onu tamamlayacaktır. Tanrı kusurludur, insan onu kusurlu olmaktan kurtaracaktır. Bir doların üzerinde ve masonların imzası olarak sayısız yerde gördüğümüz ucu kesik piramit simgesi bunu anlatır. Mesihçi Kabala-mason öğretisine göre piramidin tepesine konacak son taş, insanın çabası olacaktır. Kabala öğretisindeki *Tikkun Olam* (yeryüzünün onarımı) kavramı da bunu anlatır. Tanrı kusurludur, insanı et yiyen kusurlu bir yaratık olarak yaratmıştır. İnsan *ilerleyecek*, kendi kusurunu kapatarak kusursuzluğa ulaşacak, “*Homo Deus*” olacaktır. Böylece insan Tanrı’yı da kusursuzluğa ulaştıracaktır. Mesihçi öğretilerde bu kusursuzluk durumuna altın çağ veya teknolojik teklik (İng. *technological singularity*) gibi türlü adlar veriliyor.

Bugünlerde bir “İslam barış dinidir” sloganı almış başını gidiyor. Gelecekte daha da yoğunlaşacaktır. Her yalanın kendine dayanak ettiği bir gerçek olduğu gibi, bu bomboş sloganın altında bir gerçek yatar. Arapça *selam*, *İslam* sözcüklerinin anlam kapsamında barış anlamı da bulunur. Ama Kitap’ta kast edilen şey **Tanrı’yla barıştır**; gerçeklikle barıştır. Modern-seküler anlamıyla “herkesle barış” değildir.

Her Ağacın Meyvesi

Sözü duyarlar ve en güzeline bağlı kalırlar. Allah’ın doğru yola eristirdikleri, işte onlardır. Sağduyulu olanlar da işte onlardır. 39:18

Ve efendin, dişi balarısına, şöyle bildirdi: “Dağlarda, ağaçlarda ve kurdukları çardaklarda evler edin! Sonra tüm meyvelerden ye; efendinin sana kolaylaştırdığı yollarını izle!”... 16:68-69

Modern uygarlığın çarpıklıkları, kendini yeniden ve daha yoğun olarak türeten, insan doğasını gittikçe daha çok zorlayan yapısı, insanları bilinçli ve bilinçsiz tepki vermeye yöneltiyor. Tepkilerin çoğunluğu doğru tepki olmaktan uzak (1:6-7⁹⁰). Kuran’a baktığımızda tepkilerin çoğunun yanlış yönlendirilmiş

⁸⁹ Kuran’a göre hiçbir insan Allah’tan daha bağışlayıcı olamaz:

De ki: “Efendimin rahmet kaynakları sizin olsaydı, harcamakla tükenir korkusuyla kesinlikle tutardınız... 17:100

“...Sen, Merhamet Edenlerin En Merhametlisisin!” 7:151

⁹⁰ Dosdoğru yola eristir bizi! Nimet verdiklerinin yoluna... Öfkeye uğrayanların ve sapkınların değil! 1:6-7

olacağını bize haber verdiğini görüyoruz (5:100, 6:116, 10:60...⁹¹). Yirminci yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, uygar yaşamın insanın varoluşunda bir arıza olduğunu, bunu onarmaktan başka şansımız olmadığı söylemi ortaya çıktı. Öncesinde, 19. yüzyılda uygarlaşmayı çizgisel olarak anlayan düşünürler uygarlığa “sınıflı toplum” adı vererek onun daha üst bir aşamaya ulaşılmasında bir basamak olduğunu söylemişlerdi. Bu, aslında Yahudilikte ve kısmen Hristiyanlıkta ve Hindu mitolojisinde gördüğümüz mesihçilik inancının modern bir sürümü idi. Komünizm ve ondan esinlenen ütopyacı ideolojiler ilerlemecidir; ilerleme paradigmasının dışını düşünemez. Yirminci yüzyılda ortaya çıkan eko-anarşizm gibi ilkel, avcı-toplayıcı, göçebe yaşam kiplerine dönmeyi savunan ideolojiler ise ilerlemeci değildir. Ancak burada gözden kaçan bir incelik var. Bunların ikisi de uygar toplumu reddediyor ve uzaklaşması gereken bir durum olarak görüyor. Biri onu “aşmayı”, öteki de ondan “kurtulmayı” öneriyor yalnızca.

Yoğunlaşan antropoloji ve toplumbilim çalışmaları, uygar olmayan yaşam kipiyle ilgili bize önemli bilgiler sağlıyor. Bu bilginin tabana yayılması, günümüzde uzay-zaman düzlemi içinde bulunduğu yeri yadırgayan kişi sayısının artmasına neden oluyor. İnsanlar masum bir aydınlanma yaşar gibi olurken bir yandan da içine doğdukları ortama yabancılaşıyorlar. Biraz abartılı bir deyimle, “matriksin” farkına vardığını düşünerek ondan kurtulma senaryoları yazan ayran gönüllü hevesliler ortaya çıkıyor.

Hayvanseverlik ideolojisi ve onun yavrusu olan etyemezlik savunuculuğu, uygar olmayan bir yaşama olan artan öykünmemizden güç alıyor, belli. Öbür canlılarla bir olduğumuz, onlardan biri olduğumuz, onlardan üstün veya ayrıcalıklı olmadığımız, dolayısıyla onları sömürmemizin doğru olmadığı fikirlerini aşıyorlar. Bunu yaparken görece ciddi olan etyemezlik savunucuları sıklıkla avcı-toplayıcı ve göçebe insanların yaşam biçimlerine gönderme yapıyorlar. Ve fakat modern insanlar olarak hastalığımıza biçilen tanı ve tedavilerin çoğunluğu gibi, uygarlık öncesi yaşama olan öykünme de yanlış. Kuran'a baktığımızda, ilgisini uygarlığın dışında bir yere çağırmadığını görüyoruz. Tersine, kitabın yalnızca uygar toplumlara yönelik olduğu yazılı:

İşte bu, hem ellerinde bulunanı doğrulayan hem de kentlerin anasını ve tüm çevresini uyarmak amacını taşıyan, indirdiğimiz Kutsal Kitap'tır... 6:92

Kitap altı yüz sayfa boyunca ilgisini *uygar olduğu için* eleştirmiyor. Yalnızca uygar insana özgü olan mülk edinme (68:17...⁹²), tarım yapma (6:141...⁹³), topyekûn savaşıma (22:58, 8:60...⁹⁴) davranışlarını kategorik olarak kötülemiyor. Onları düzenliyor. Yalnızca uygar toplumlarda var olan bir san olan krallığı eleştirmiyor. Süleyman'ı ülkesine demokrasi getirmemekle suçlamıyor. Tek adamlık yetkisini Allah yolunda kullandığı için övüyor (38:30, 18:86⁹⁵). Davut'u veya Talut'u eşitlikçi ve demokratik bir

⁹¹ De ki: “Pis şeylerin çok olması seni şaşırtıyor olsa da pis ile temiz bir değildir... 5:100

Yeryüzünde bulunanların çoğunluğuna uyacak olursan, Allah'ın yolundan seni saptırırlar... 6:116

...Kuşkusuz, Allah, doğal olarak, insanlara Karşı Lütuf Sahibidir. Fakat onların çoğu şükretmez. 10:60

⁹² Ürünlerini sabahleyin kesinlikle toplayacaklarına yemin eden bahçeciler gibi onları sinayacağız. 68:17

⁹³ ...Ürün verdiğinde, onların ürünlerinden yiyeceğin. Ürünün toplandığı gün, onun hakkını verin ve israf etmeyin... 6:141

⁹⁴ Allah'ın yolunda göç ettikten sonra öldürülen veya ölenlere gelince; Allah, güzel bir geçimle, onları kesinlikle onurlandıracaktır... 22:58

Onlara karşı, toplayabildiğiniz kadar güç ve besili atlar hazırlayın... 8:60

⁹⁵ Davut'a da Süleyman'ı armağan ettik. Ne güzel kuldu; kuşkusuz, o yönelirdi. 38:30

...Ve orada, bir toplumla karşılaştı. Dedik ki: “Ey Zulkarneyn! İstersen onları cezalandırırsın, istersen güzel davranırsın!” 18:86

rejim kurmamakla suçlamıyor (2:247⁹⁶). Sütunlar kentinin halkını sütunları inşa ettiği için değil, haksızlık ettiği için eleştiriyor. Keskin politik hiyerarşi yalnızca uygar toplumlarda görülür ve Kuran yöneticiye uyulmasını buyurur (4:59⁹⁷). Sözleşmelerin yazıya geçirilmesi yalnızca uygar toplumlara özgüdür (2:282⁹⁸). Kadına yalnızca uygar toplumlarda gördüğümüz bir örtünme biçimini uygun görüyor. Avcı-toplayıcı toplumlarda uygun (Ar. *maruf*), normal, doğru ve ahlaklı olabilen çıplaklığa uygar kadın için izin verilmemiştir (24:31⁹⁹). Arı, karınca gibi sınıflı hayvan toplumları olabiliyorken Kuran'ın sınıflı insan toplumunu bir arıza sayması çelişki olurdu.¹⁰⁰

Adem'in bahçeden atılması öyküsünün farklı okuma katmanları olabilir. Avcı-toplayıcı yaşamdan uygar yaşama geçişin temsilinin bunlardan biri olabileceğini düşünüyorum. Buna rağmen Kuran, ilgisine uygar yaşamın dışında bir yol aramasını söylemiyor. Hatta denebilir ki uygarlığı bir nimet sayıyor ve ancak uygar kalarak yerine getirilebilecek bir yaşam biçimine çağırıyor:

O, kalemle yazmayı öğretendir. 96:4

Allah, evlerinizi sizin için dinlenme yeri yaptı. Hayvan derilerinden yolculuk ettiğinizde ve konakladığınızda kolayca taşıyacağınız evler; yünlerinden, yapağlarından ve kıllarından bir süreye dek yararlanacağınız ev eşyası ve çok sayıda eşya verdi. 16:80

O, tüm çiftleri de yaratmıştır. Ve sizin için gemilerden ve hayvanlardan binekler yapmıştır. 43:12

Çağımızın hastalıkları, bizi tanı koymaya ve tedavi reçetesi bulmaya zorluyor. Yetiştirgen'in arıya her çiçekten öz toplayıp insanlar için yararlı bir şey yapmasını esinlendirmesi aynı zamanda bir mecazdır. İnsanın deneyimi zenginleştikçe yaşama bakışı en, boy ve derinlik kazanır. Kuran'ı, yaşamı bildiğimiz ölçüde anlarız. Reçete yanlış da yazılsa, tanı doğru koyulduğunda hakkını vermemiz gerekir. Hiçbir şey mutlak doğru veya mutlak yanlış değildir. Akli başında bir Kuran öğrencisine düşen, her sözü dinleyip ondaki doğruyu ve yanlış ayırmasıdır.

Endüstriyel besicilik iyilikten çok kötülük doğuruyor. Bu teşhis doğrudur. Ama buna karşı yazılacak reçete etyemezlik değildir. Uygarlığa küsmek değildir. İnsanın biyolojik ve ahlaki gerçekliğini reddetmek değildir. İnsanlardan nefret edip sevgi gereksinimini hayvanlarla gidermeye kalkmak hiç değildir. Bu yazının bu kadar uzun olmasının nedeni, etyemezliği türeten dünya görüşünü anlamamız

⁹⁶ Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Allah, Talut'u size kral olarak gönderdi!" ... 2:247

Not: Tam eşitlik, gerçek hiyerarşisiz yaşam gibi idealleri gerçekleştirmek uygar yaşamda, yani yüksek düzeyde işbölümünün olduğu yaşamda olanaksızdır. Adalet, dirlik, kalıcılık kavramları yerine bu ideallerin vurgulanması kişide gerçekçi olmayan beklentiler yaratır. Yaşamdan olanaksız isteyeninin mutlu ve geçimli olması olanaksızdır.

⁹⁷ Ey inanca çağırılanlar! Allah'a boyun eğin; elçiye ve aranızdaki yöneticilere boyun eğin... 4:59

⁹⁸ Ey inanca çağırılanlar! Belirli bir süre için birbirinize borç verdiğinizde yazın. Aranızdan bir yazıcı, doğru olarak yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği biçimde yazmaktan kaçınmasın; yazsın... 2:282

⁹⁹ İnanan kadınlara da söyle; bakışlarını korusunlar ve eşey organlarını sakınsınlar. Görünenlerin dışında çekiciliklerini açığa vurmasınlar. Örtülerini yakalarının üzerine kapatsınlar... 24:31

¹⁰⁰ Aynı mantıkla Kuran'da kadınla erkeğin eşitliğini aramak da bir çelişki. Kadınla erkek avcı-toplayıcılarda da tam anlamıyla eşit olmamakla birlikte uygar toplumlarda bu eşitsizlik *zorunlu* olarak artmıştır. Kuran ışığında modern dogmatik düşüncenin etkisinden kurtulduğumuzda, uygarlığın kötü bir şey olmadığını anladığımız gibi, eşitsizliğin de kötü olması gerekmediğini ve eşeylerden birinin ötekini ezmesi demek olmadığını anlayabiliriz.

gereğidir. Batı'nın varoluşsal krizi bir ağaçsa, *veganlık* ve *vegetaryenlik* bu ağacın ancak bir dalıdır. Dala değil, ağaca, köke, kökün beslendiği toprağa odaklanmamız gerekiyor. Sapla samanı birbirinden soğukkanlılıkla ayırarak çözümler bulmamız gerekiyor. *Her sözü dinleyip en güzeline uymak* veya *her ağacın meyvesini alıp dikeninden uzak durmak* ahlaki, işte bu noktada kendini göstermeli.

[Kurban](#) yazımda endüstriyel besicilikle ilgili kısaca değindiğim gerçeklere etyemezlik propagandasının içeriğinde de rastlıyoruz. Tıpkı, [hadislerle](#) ilgili yazdıklarım Kuran düşmanı yayınlarda da rastladığımız gibi. Ağrıyan kolu kesip atmak dışında acıyı dindirme yolları var. Etyemezliği veya hayvanseverlik savunucularının bir veya birkaç noktada haklı olmaları, bu görüşlerden yararlanabileceğimiz anlamına gelebilir ama onlara katılmamızı gerektirmez. Hele, çelişik olduğu apaçık olan bu görüşleri Kuran'la bağdaştırmaya çalışmak şaşkınlıktır. **Etyemezliğin ve hayvanseverliğin Kuran yasasıyla hiçbir kesişim kümesi yoktur.** Bununla birlikte, onların bu yöneliminden çıkarmamız gereken bir ders olabilir.

Hayvanseverlik veya etyemezlikle ilgili vereceğimiz yargı, “ilgili ayetlerden” değil, Kuran'ın bütününden çıkmak zorundadır. Çünkü bu fikir akımının kökeninde modern seküler insanın varoluşuna verdiği (veremediği) anlam krizi yatıyor. Varoluşsal sorunumuzu gidermeksiniz şu veya bu saçma düşüncüyü çürütme çabasını, her yeri su alan bir gemide deliğin birini tıkamaya benzetiyorum. İyidir ama sonuç verecek midir? Modern insanın benzerinin görülmediğini tahmin ettiğim ahlaksızlığını bütünsel olarak çözümlemekten kaçamayız. Gereksiz tüketimin özendirildiği, ekonomik büyümenin iyi sayıldığı, nüfus artışının denetlenmediği, fosil yakıt bağımlılığının arttığı, insanların sevmedikleri işlerde çalışmaya zorlandığı, parası ve gücü olanın haklı olduğu, bankaların egemen olduğu, her ülkede bir Amerikan üssünün olduğu, kadınla erkeğin rekabet ettiği, ahlaksızlığın kanıksandığı bir gezegende et yemekten vazgeçmek veya belli bazı hayvanlarına dokunulmazlık sağlamak hiçbir şeyi düzeltmez. Modern toplumu bir organizmaya benzetirsek, liberalizm çerçevesi içinde saydığım yıkıcı ideolojileri, bu organizmanın alerjik tepkimeleri sayabiliriz. Alerjik tepkimeler vücuda zararlı olacak bir dış uyarana karşı oluşur ama o uyarının zararını gidermez; onarmaz. Çoğu kez daha da büyük sıkıntı verir. Alerjinin kaynağını anlayan kişi o dış uyarandan uzak durarak sıkıntıdan kurtulabilir. Ahlaksızlığın ilacı etyemezlik değildir. Tanrı'nın yasasını üstün kılmaktır.

Etyemezlik ve hayvanseverlik, modern seküler toplumun Tanrı'nın yasasından ne denli uzaklaştığını gösteren alarmlardan biridir. Modern seküler toplum, pek çok nimetten olduğu gibi hayvandan yararlanmayı da becerememekte, onu kalıcı yarara çevirememektedir. Hayvansever akım ortada bir sorun olduğunu seziyor ama tanıyı yanlış koyuyor, tedaviyi yanlış yerde arıyor. Hayvansever olanı da olmayanı da iyiye, doğruya, gerçeğe çağırıcaksak herhalde bunun en güzel yolu Tanrı'ya çağırmaktan geçecektir.

Bu Yazı Neden Bu Kadar Uzun?

Çünkü hayvan haklarını veya etyemezliği, hakkında yargı vermek zorunda olduğumuz bir sorun olarak ortaya çıkaran süreçleri anlamamız gerekiyor. Bu, yalnızca bu konuda vereceğimiz doğru yargı için değil, ilintili pek çok fikri doğru yargılayabilmemiz için gerekli. Sözelimi “*vegan* yemek seçenekleri” için kampanya yapıp gürültü çıkaran, adliyeye başvuran birileri olduğunda yetkilinin bu konuda vereceği yargı, etyemezlik fikrinin kökenlerini ve bağlaşıp ideolojilerini kavradığı ölçüde doğru olacaktır. Sözelimi eko-anarşistlerin veya feministlerin hayvanseverlerle neden müttefik olduklarını anlamamız da buna bağlıdır. İlk bakışta ilgisiz gibi görünüyor ama “helal sertifikalı” yiyecek talebini anlamak için de

aynı tarihsel ve ideolojik /dinsel arka planı bilmemiz gerekiyor. Ve kanser gibi toplumun her kesimini saran *mağduru oynama, mazlumluk öne sürme, ayrıcalık isteme* davranışı hakkında vereceğimiz yargı da bu genel çerçeveyi anlamamıza bağlıdır. *Din Nedir* yazımda sözünü ettiğim dönüşümü (veya bozulmayı) anladığımız ölçüde, farklı gibi görünen sayısız soruyu Kuran'a ve gerçekliğe uygun yanıtlama yetkinliğimiz olacak. Bu özü anlamayanlar ise gereksiz veya [yanlış sorularla](#) fetva isteyip duracaklar. Bu özü anlamayanlar yakın gelecekte bitki hakları, tekhücreli hakları, yapay zeka hakları, robot hakları, makine hakları, nesne hakları vesaire sorulara da yanlış yanıtlar verecekler.

Us, mantık, sağduyu ve vicdan, herkese farklı bir yön gösteren bozuk pusulalara verdiğimiz adlar değildir. Bunlardan payını almayı kendi iradesiyle reddedenlerin yaşamın gerçek sorunlarına çözüm olarak sundukları reçeteler, zücadeye dükkanına girmiş fil misali kırıp döker, düzelttiğinden fazlasını bozar. Us, mantık ve sağduyuya sahip olup Kuran'ın ışığından yararlanabilmeyi başaranlar gerçek sorunlara gerçekçi çözümler bulabilirler.